

SATA NÄKÖKULMAA SOTAAN

Lähteiden käyttö Georgian sodan aikana neljässä eurooppalaisessa
sanomalehdessä

Olli Vesala

Journalistiikan pro gradu -tutkielma

Kevät 2011

Viestintätieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty HUMANISTINEN	Laitos – Department Viestintätieteiden
Tekijä – Author Olli Vesala	
Työn nimi – Title Sata näkökulmaa sotaan: Lähteiden käyttö Georgian sodan aikana neljässä eurooppalaisessa sanomalehdessä	
Oppiaine – Subject Journalistiikka	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Maaliskuu 2011	Sivumäärä – Number of pages 96 + liitteet
Tiivistelmä – Abstract	
<p>Georgian sota on viimeisin konflikti, joka tapahtui aivan Euroopan porteilla. Siihen liittyivät myös poikkeuksellisen voimakkaat viestintäpyrkimykset sodan osapuolien – Georgian ja Venäjän – taholta. Toimitukset ympäri Eurooppaa joutuivat tekemään vaikeita päätöksiä konfliktista kertoessaan, koska uutisointia vaikeuttivat viestintäpyrkimysten lisäksi käytännön vaikeudet kentällä.</p> <p>Tarkastelen tässä tutkimuksessa lähteiden käyttöä neljässä eurooppalaisessa laatulehdessä. Ne ovat: Frankfurter Allgemeine Zeitung (Saksa), The Independent (Britannia), Postimees (Viro) ja Helsingin Sanomat. Lähten liikkeelle kysyen, ketkä saivat äänensä kuuluviin näiden lehtien sivuilla konfliktin aikana. Mitkä olivat heidän kansallisuutensa, roolinsa ja tehtävänsä jutussa, ja mitkä saattoivat vaikuttaa lehtien lähdevalintoihin? Lisäksi tutkin, muuttuiko lähteiden käyttö sodan edetessä.</p> <p>Aineistoni koostuu em. neljässä lehdessä viikon aikana – aktiiviset sotatoimet kestivät noin ajan 7. 8. – 14.8.2008 – ilmestyneistä jutuista, jotka käsittelivät Georgian sotaa. Juttuja oli kaikkiaan 145. Metodini on sisällön erittely. Tutkimuksen viitekehyksen muodostavat gatekeeper-teoria sekä lähteiden käyttöön, propagandaan ja sotajournalismin liittyvät aiemmat tutkimukset.</p> <p>Tutkimuksen tuloksissa nousi esille myös aiemmissa tutkimuksissa todettu asia: virallisia lähteitä käytetään sotatilanteessa kaikista eniten. Tässä tosin poikkeuksena oli The Independent, joka toi esille paljon siviilien näkökulmia. Kansallisuuksista lehdet antoivat eniten palstatilaa venäläisille ja georgialaisille. Postimees-lehti erottui joukosta jättämällä eteläossetialaiset hyvin marginaaliseen asemaan ja käyttämällä paljon kotimaisia lähteitä.</p> <p>Tilastollisia eroja lehtien välillä löytyi niukasti. Vain Postimees erosi kaikista muista selvästi georgiamyönteisemmällä lähteiden valinnalla. Tämä näkyi selvimmin vähäisenä venäläismyönteisten lähteiden käytössä. The Independent puolestaan käytti paljon lähteitä, joilla oli äärimmäisiä mielipiteitä puolesta tai vastaan.</p> <p>Tutkimus osoitti, että maan ulkopoliittinen ilmapiiri ja sitä kautta alttiut propagandalle näkyy myös lähteiden valinnassa. Tämän lisäksi löytyi todistusaineistoa siitä, että toimitusrutiineilla ja resursseilla oli vaikutusta lähteiden käyttöön. Kiinnostava ja lisätutkimusta kaipaava havainto oli se, että tabloid- ja broadsheet-lehdet olivat selvästi erilaisia. Käytännön sotaraportoinnissa tulisi tämän tutkimuksen tulosten perusteella pyrkiä käyttämään useampia kentällä toimivia toimittajia, mikäli resurssit mitenkään sallivat. Tämä lisäisi uutisoinnin tasapuolisuutta.</p>	
Asiasanat – Keywords lähteet, kansainvälinen vertailu, aseelliset konfliktit, mediakritiikki, propaganda, sisällönanalyysi	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1 Lyhyt ja yllättävä sota.....	1
1.2 Tutkimuskysymykseen nykysodankäynnin mediakeskeisyyden kautta.....	3
1.3 Käsitteistä.....	6
2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS	8
2.1 Miksi uutiset ovat sellaisia kuin ne ovat?	8
2.1.1 Toimittajat portinvartijoina	8
2.1.2 Toimittajien näkökulma: eMEDIATE-tutkimus	11
2.2 Journalisti sodassa – yhteiskunnallisten paineiden ja propagandan ristitulessa....	14
2.3. Lähde tekee uutisen	19
2.4 Ulkopoliittiset suhteet uutisoinnin selittäjänä	24
2.4.1 Suomi	24
2.4.2 Viro	26
2.4.3 Britannia	27
2.4.4 Saksa	28
2.5 Hypoteesit	29
3. METODI.....	30
3.1 Sisällön erittelyllä laaja aineisto käsiteltäväksi kokonaisuudeksi	30
3.2 Aineistona neljän lehden jutut viikon ajalta.....	37
3.3 Metodin reliabiliteetti	37
4. TULOSTEN ESITTELY	40
4.1. Lähteiden kansallisuus	41
4.2 Lähteet tyypeittäin	46
4.3 Lähteiden positiot suhteessa sodan osapuoliin.....	53
4.4. Nimettömien lähteiden ja uutistoimistojen käyttö.....	54
4.5 Lähteiden käytön kehitys konfliktin edetessä	55
4.5.1 Kansallisuuden mukaan.....	56
4.5.2 Tyyppin mukaan	60
4.6 Hypoteesien testaus	67
4.6.1 H1: poliittinen suuntaus vaikuttaa lähteiden positioihin.....	67
4.6.2 H2: kaikki lehdet käyttävät eniten virallisia lähteitä.....	70

4.6.3 H3: lähteiden käyttö monipuolistuu konfliktin edetessä.....	70
5. JOHTOPÄÄTÖKSET	72
6. POHDINTA	76
6.1 Georgia osana länttä – mutta eri painotuksin.....	76
6.2 Onko viralliselle lähteelle vaihtoehtoja?.....	78
6.3 Formaatti antaa tilaa useammille äänille.....	79
6.4 Resurssit ja rutiinit selittävinä tekijöinä.....	81
6.5 Propaganda ohjaili kotimaassa ja kentällä	83
6.6 Lopuksi	85
KÄYTETYT LÄHTEET.....	88
LIITTEET	96

1. JOHDANTO

1.1 Lyhyt ja yllättävä sota

*Jotkut viestintätoimistot työskentelevät Venäjän hyväksi,
mutta en ymmärrä, kuinka heidän omatuntonsa sallii sen.
Itse tunnen olevani enkelien puolella.
– James Hunt, Aspect Consulting -viestintätoimisto*

Näin totesi Georgian hallituksen palkkaaman viestintätoimiston perustaja haastattelussa PR Week –lehdelle elokuussa 2008 (Cartmell 2008). Georgian sota Venäjää ja sen tukemia kapinallisia vastaan oli tuolloin ollut meneillään viikon, ja ”enkeleiden” tappio alkoi näyttää selvältä. Hunt kumppaneineen olivat tehneet kaikkensa, jotta taivaallinen ratsuväki vaikkapa Naton muodossa olisi pelastanut pienen ja syyttömän Georgian suuren ja pahan Venäjän kynsistä. Yleisen mielipiteen kääntäminen Georgian puolelle joukkoviestimien avulla oli näiden mielipiteenmuokkaajien tavoite.

Medialle sota on yleensäkin poikkeuksellisen haasteellinen aihe, koska sotivat osapuolet pyrkivät ohjailemaan tiedonkulkua tavalla, joka suosii niiden omia viestinnällisiä tavoitteita. Georgian sodassa näitä tavoitteita pyrittiin saavuttamaan poikkeuksellisen voimakkaan PR:n ja propagandan keinoin. Tämän lisäksi konfliktitilanteissa informaation hankinta on käytännön syistäkin vaikeaa: toimittajan tulee päästä tapahtuma-alueelle, saada käsiinsä asioista perillä olevia ihmisiä ja hankkia luotettavaa, paikkansa pitävää tietoa sotatapahtumista.

Sodasta tulee kuitenkin uutisoida perusteellisesti, koska se on aina osallistuvien maiden kansalaisille tragedia, usein maailmanpolitiikan kannalta tärkeä ja dramaattisuutensa vuoksi lukijoita kiinnostava tapahtuma. Samalla toimittajilla on tärkeä vastuu lukijoiden maailmankuvan muodostajina. Sota shokeeraa ja myy.

Georgian sota elokuussa 2008 oli juuri tällainen tapahtuma. Medialle se oli varsin

haastava konflikti. Sota syttyi jokseenkin yllättäen ja kesti vain vajaan viikon. Samaan aikaan maailman päähuomio oli Pekingissä, jossa avattiin olympialaiset. Lisäksi konfliktin osapuolet ryhtyivät poikkeuksellisen vahvaan tiedotustyöhön: kummankin osapuolen, Venäjän ja Georgian, PR-asioista vastasi Euroopassa päämajaansa pitävä PR-toimisto, joka ohjasi valtion propagandatyötä (Pörzgen 2008). Totuuden selvittämistä vaikeuttivat myös matkustusrajoitukset konfliktialueella, joita etenkin venäläisosapuoli käytti.

Rajoitukset tiedon saamisessa häiritsivät toimittajia jo sodan aikana. Helsingin Sanomien Leo Pugin kirjoitti konfliktin keskivaiheilla jutussaan ”Sotaraportoinnin vaikea taito” (Pugin, 2008), että konfliktista välittyy väistämättä väritynyt kuva, koska toisen osapuolen – Etelä-Ossetian – kärsimyksiä ei päästä todistamaan paikan päälle:

*Vaikka uutisointi olisi kuinka totuudenmukaista ja varmistettua,
se voi joidenkin mielestä olla – ymmärrettävästi – yksipuolista.*

Juuri konfliktin viestinnälliset ominaisuudet, sen yllätyksellisyys, ja virolaismedian tunteellinen reagointi tapahtumiin – olin itse sodan syttyessä Virossa – olivat syitä, jotka herättivät kiinnostukseni tutkia nimenomaan tätä Kaukasuksella riehunutta lyhykäistä sotaa. Pintapuolisesti uutisartikkeleita lukiessani huomioni kiinnittyi erilaisten lähteiden käyttöön suomalaisissa ja virolaisissa lehdissä. Niissä tuntui olevan monenlaisia eroja. Päätin tutkia asiaa pro gradu -tutkielmassani.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on siis tutkia lähteiden käyttöä. Tutkimuksen kohteeksi on valittu länsimainen media hieman laajemmin. Tarkoitus on selvittää, kumpi Georgian sodan osapuoli sai äänensä paremmin kuuluviin. Lähteiden käytön tutkiminen selvittää paitsi välillisesti kunkin osapuolen propagandatyön menestyksekkyyttä, myös käsiteltävien tiedotusvälineiden uutisoinnin tasapuolisuutta ja sitä kautta laadukkuutta. Uutisoinnin tasapuolisuuden tärkeä osa on antaa konfliktin eri osapuolille mahdollisuus puolustaa omaa näkökantaansa. Tätä näkemystä tukevat jo pelkästään toimittajan ohjeet, jotka on määritellyt kunkin maan journalistiliitto (ks. esim. Suomen journalistiliitto 2005, Fachjournalisten Verband 2010). Toimittajan ohjeiden mukaan toimittajan on myös välitettävä maailmasta mahdollisimman oikeaa, tasapuolista tietoa.

1.2 Tutkimuskysymyksen nykysodankäynnin mediakeskeisyyden kautta

Tutkimusta tarvitaan, etenkin Suomessa, koska sotajournalismin tutkimus on kovin keskittynyt oman maamme mediaan ja sen tapoihin kertoa konflikteista ja sen osapuolista. Tällaisten tutkimusten (ks. esim. Pietiläinen 2009) tarkoitus on vastata kysymyksen ”mitä” ja ”miksi”. Itse keskityn toisenlaiseen näkökulmaan. Kysyn: ”kuka?” Lähteiden tutkiminen ja kansainvälinen vertailu auttavat myös selvittämään, kuinka suomalainen toimituskulttuuri eroaa muista. Kun selviää, kuka saa äänensä kuuluviin sanomalehdissä, selviää myös, missä määrin laadun ja tasapuolisuuden vaatimukset täyttyvät, missä määrin propaganda-asiamiehet muokkaavat maailmankuvaamme ja yleensäkin: keneen media turvautuu, kun tietoa on vaikea saada. Toisaalta kun keskitytään määrälliseen aineistoon, johtopäätökset ovat tukevalla pohjalla, ne ovat yksiselitteisempiä ja riippumattomampia tutkijan omista lähtökohdista. Tässä ero esimerkiksi usein käytettyyn kriittiseen diskurssianalyysiin on merkittävä.

Totuudenmukaisen tiedon löytäminen taisteluiden keskeltä on jatkuvasti haaste toimituksille. Sotatilanteessa media tarvitsee enemmän kuin kaksi lähettä uutisen totuudenmukaisuuden vahvistamiseksi. Konfliktin osapuolten informaatioon ei voi pelkästään tukeutua, koska eri maiden sotavoimat ovat käsittäneet Persianlahden sodasta lähtien median olevan tärkeä osa menestyksestä sodankäyntiä. Mediaa voidaan käyttää manipulointiin, propagandaan ja psykologiseen vaikuttamiseen. (Luostarinen & Ottosen 2002, 53.) Viestinnän tärkeyden sotatilanteessa osoitti havainnollisesti Naton päätös pommittaa Belgradin televisiokeskusta Kosovon sodan aikana vuonna 1999, jotta serbipropagandan leviäminen saataisiin kuriin (Goff 1999, 31).

Toinen esimerkki viestinnän merkityksestä on Kuwaitin hallituksen onnistunut propagandatempaus Persianlahden sodan alla. Hallitus palkkasi kuuluisan amerikkalaisen viestintäfirman Hill & Knowltonin luomaan Irakista negatiivista kuvaa Yhdysvalloissa. Hill & Knowltonin viesti perustui klassiseen väitteeseen, joka on tuttu jo ensimmäisestä maailmansodasta: irakilaiset sotilaat tappavat pikkuvauvoja. Muun

muassa itkevä pikkutyttö ja kuwaitilainen lääkäri kertoivat yhdysvaltain kongressille irakilaisotilaiden nostaneen keskosa sairaalan keskoskaapeista lattialle kuolemaan. Myöhemmin selvisi, että itkevä pikkutyttö oli Kuwaitin suurlähettilään tytär ja lääkäri oikeasti tavallinen hammaslääkäri eikä suinkaan tapahtuman omin silmin nähnyt lääkäri. Heidät molemmat oli opetettu kertomaan yhtenevää tarinaa julmuuksista. (Kellner 2004, 141-142.)

Kuten nämä esimerkit osoittavat, median manipulointi on korkealla sotivien osapuolten tärkeysjärjestyksessä. Näin ollen median tulee käyttää myös muita kuin osapuolia edustavia lähteitä, esimerkiksi ns. asiantuntijalähteitä, siviilejä, parempiin aseisiin pääsystä muuta mediaa ja tietenkin paikalla toimivia toimittajia. Analysoivan, tasapuolisen ja laadukkaan uutisoinnin edellytys on monipuolinen lähteiden käyttö.

Tutkimuksen kohteeksi on valittu laatulehtiä neljästä eri eurooppalaisvaltiosta. Kansainvälisestä vertailusta on syytä odottaa hedelmällisempiä tuloksia kuin maan sisäisestä, ja se mahdollistaa myös perusteellisemmän pohdinnan propagandan, ulkopoliittikan ja journalismin yhteyksistä. Nohrstedt (2009, 106) korostaa nimittäin, että yleisellä tasolla uutisoinnin voi olettaa olevan linjassa kunkin valtion ulkopoliittikan kanssa. Hän lisää, että sotaosapuolten propagandan teho riippuu suurelta osin kunkin valtion ulkopoliittisesta kontekstista (2009, 108). Kaiken kaikkiaan tutkimuksen pääpaino ei ole kuitenkaan propagandan tutkimuksessa, vaan sen tehosta voidaan tehdä vain joitain oletuksia Georgian sodan kontekstissa. Yleisesti ottaen Georgiaa on pidetty propagandasodan voittajana (Wilby 2008).

Tutkimuksen kohteeksi valitut lehdet ovat Helsingin Sanomat, Postimees Virosta, Frankfurter Allgemeine Zeitung ja isobritannialainen The Independent. Kohdemaiden valinnassa päätöksentekoon vaikutti kielitaitoni (hallitsen viron, saksan ja englannin kielen sillä tasolla, että pystyn löytämään ja luokittelemaan juttujen lähteet), ja se, että halusin pysyä Euroopan rajojen sisäpuolella. Näistä The Independent edustaa kotimaassaan liberaalia lehdistöä, ja FAZ Saksassa konservatiivista lehdistöä (Worldpress.org), kun taas Postimees ja Helsingin Sanomat voisivat sijoittua oikeisto-vasemmisto-jaottelussa keskustaoikeistoon. Lehtien luokittelu ideologian mukaan on kuitenkin jokseenkin tarpeetonta; kaikkia pidetään ns. laatulehtinä, joten

niiden voi odottaa pyrkivän tiettyyn tasapuolisuuteen ja laatuun uutisoinnissaan, mikä on tämän tutkimuksen kannalta olennaisinta. Tämän lisäksi tuorehko tutkimus osoittaa, että oletettu sijoittuminen poliittisella asteikolla ei korreloi millään tavalla suhtautumisessa Venäjään ja Georgiaan (Heirich & Tanaev 2009, 250). Jokaisella lehdellä oli myös oma toimittajansa paikan päällä Georgiassa elokuussa 2008, joten siltä osalta lehtien mahdollisuudet saada informaatiota konfliktista erilaisilta lähteiltä olivat melko tasavertaiset.

Lehdistä käytän tutkimuksessa seuraavia lyhenteitä; FAZ (Frankfurter Allgemeine Zeitung), HS (Helsingin Sanomat), PM (Postimees) ja IND (The Independent).

Tutkimuksen tavoitteena on vastata seuraavanlaiseen tutkimuskysymykseen:

Ketkä saivat äänensä kuuluviin mediassa Georgian konfliktin aikana eli keitä tutkimuksen kohteena olevissa sanomalehdissä käytettiin lähteinä sotauutisoinnissa? Tarkemmin sanottuna tarkoitus on hankkia tietoja lähteiden kansallisuudesta, positiosta suhteessa sotiviin osapuoliin, roolista ja tehtävästä jutussa.

Pääasiallista tutkimuskysymystä täydennän apukysymyksillä. Niitä ovat:

Mitä eroja lehtien lähteiden käytössä esiintyi ja kuinka merkittäviä ne olivat? Mitkä seikat voivat selittää näitä eroja?

Kuinka lähteiden käyttö muuttui konfliktin edetessä?

Mikä merkitys oli nimettömällä lähteillä, uutistoimistoilla ja muun median lainaamisella?

Seuraavassa luvussa asetan tutkimukseni laajempaan viestintätieteelliseen kehykseen esittelemällä eri teorioita, joilla on selitetty uutisten sisältöä ja lähteiden käyttöä. Tämän lisäksi käsittelen sotajournalismista tehtyjä tutkimuksia tuodakseni esille joitain konfliktiuutisoinnin erityispiirteitä. Teoriaosuuteen kuuluu myös ulkopoliittisten suhteiden pintapuolinen tarkastelu, jolla pyrin antamaan kuvan siitä yhteiskunnallisesta ilmapiiristä, jossa kukin lehti toimii. Teorian pohjalta esitän muutaman hypoteesin, joiden todenmukaisuutta testaan aineiston avulla.

Teoriaosuuden jälkeen esittelen metodini ja aineiston mahdollisimman perusteellisesti. Tulosten esittely seuraa luvussa neljä. Tuon tulokset esille mahdollisimman monipuolisesti, jotta runsaasta aineistosta olisi mahdollisuus saada hyvä yleiskuva. Tiedon käsittelyn helpottamiseksi käytän runsaasti graafisia esityksiä. Näin saan esiteltyä tulokseni jäsennellymmiin. Tulososion päätteeksi testaan esittämieni hypoteesien todenmukaisuuden.

Lukuun viisi kokoaan tärkeimmät tulokseni ja johtopäätökseni vastatakseni tutkimuskysymykseeni tiivistetympin. Tämän jälkeen pyrin pohtimaan propagandan, ulkopolitiikan ja lähteiden valinnan välistä yhteyttä sekä heijastamaan tuloksia teoriaosiossa esitettyihin journalistisiin teorioihin. Yhtenä tavoitteena on myös pohtia tulosten merkitystä käytännön toimitustyössä.

1.3 Käsitteistä

Tutkimuksen kannalta tärkein käsite on luonnollisesti *lähde*. Journalistinen lähde on Kuutin (2006, 80) mukaan ”Journalistisen tiedon alkuperä tai keino tämän tiedon hankkimiseksi”. Lähteet jaetaan dokumenttilähteisiin, henkilölähteisiin ja tilannelähteisiin. Dokumenttilähteistä olennaisia tämän tutkimuksen kannalta ovat ainakin tiedotteet, sopimukset ja kannanotot, joita eri osapuolet lähettävät joukkoviestimille sekä muiden tiedotusvälineiden tuottama materiaali. Henkilölähteitä ovat kaikki ihmiset valtion päämiehistä kadunmieheen Tbilisissä (ibid.).

Usein tulee esille myös *propaganda* käsite. McQuail (2000, 501) määrittelee propagandan prosessina ja tuotteina, joiden tarkoitus on vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen käyttäytymiseen. Propagandaa tehdään usein eri viestinnän keinoin tavoilla, jotka ovat systemaattisia ja yksipuolisia. McQuail myös korostaa, että propagandaa tehdään lähettäjän tai tuottajan tavoitteista lähtökohdista, ei vastaanottajan. Sotatapahtumista tiedottamisen ollessa propagandaa puhtaimmillaan, voi tätä määritelmää pitää riittävänä. Erityisen tärkeä on määritelmän alun maininta siitä, että propagandalla viitataan sekä prosessiin että lopputuotteeseen. Tätä sen vuoksi, että sen vähäisen materiaalin lisäksi, joka vaikuttaa suoraan toimittajaan, muiden vaikuttamisyritysten voi nähdä vaikuttavan

epäsuorasti.

Propagandaa lievempi tapa vaikuttaa joukkoviestimiin on *PR eli tiedotus- ja suhdetoiminta*. Jälleen McQuailin (2000, 502) mukaan PR viittaa kaikkeen ammattimaiseen viestintätoimintaan, jolla pyritään antamaan ”asiakkaasta” suotuisa kuva tai torjumaan negatiivista kuvaa. Tiedotustoiminnan ja propagandan välinen ero tämän tutkimuksen kontekstissa on siinä, että propaganda sisältää disinformaatiota ja on suoraan hallituksen tai sen virkamiesten tuottamaa. Tiedotustoiminnassa määritelmän mukaan pyritään lähinnä esittämään suotuisia tosiasioita ”asiakkaasta” eli tässä tutkimuksessa konfliktin osapuolina olevista valtioista.

Keskeinen käsite tutkimuksen johtopäätösten kannalta on *positio*. Positio-sanaa käytetään useilla tieteenaloilla, kuten psykologiassa ja sosiologiassa. Oman positio-käsitteeni juuret ovat diskurssianalyyssissä ja subjektiposition määritelmässä. Subjektipositio on henkilön itsestään rakentama kuva, rooli, jossa hän toimii. Positiota rajoittavat yleensä monet reunaehdot (Jokinen et. al 1993, 39). Tässä tutkimuksessa positio esiintyy tärkeänä terminä sisällön erittelyn koodauksessa. Positio on toimijan empiirisesti havaittava suhtautuminen toiseen toimijaan. Tämä suhtautuminen tulee ilmi tämän henkilön lausunnoista kirjallisessa materiaalissa, ja se on pelkistämisen vuoksi asetettu negatiivinen-positiivinen-akselille. Diskurssianalyyssin subjektiposition voisi ajatella muuttuneen tämän empiriasta lähtöisin olevan käsitelmäärittelyn perusteella jopa objektiiviseksi positioksi. Lausunnot, joista positio päätellään, ovat toki henkilön itsensä muodostamia, ja hänen voi ajatella luovan niillä itselleen subjektipositiota (esimerkiksi amerikkalaispoliitikko voi haluta tiukalla lausunnollaan asettaa itsensä tiukan linjan ulkopoliitikon positioon), mutta vain tuon lausunnon perusteella muodostettava objektiivinen positio on väistämättä rajallisempi. Tämän lisäksi korostan käsitteen rajautuvan vain lausuntoihin, joilla toimija ilmaisee suhtautumistaan konfliktin osapuoliin tai niiden toimintaan.

2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 Miksi uutiset ovat sellaisia kuin ne ovat?

Mediatutkimuksen yksi perustavaa laatua oleva kysymys on ”miksi uutiset ovat sellaisia kuin ne ovat” eli kysymys sisältöön vaikuttavista tekijöistä. Tämä tutkimus antaa vastauksen kysymykseen ”millainen”. Näitä tuloksia pyrin tulkitsemaan muun muassa seuraavassa esiteltyjen teorioiden ja tutkimustulosten avulla, pystyäkseen tarjoamaan kelvollisen arvion kysymykseen ”miksi”. Teorioista keskeisin on gatekeeper-teoria, jota täydentävät muut tutkimustulokset sotajournalismin ja lähdeteorian kentiltä.

2.1.1 Toimittajat portinvartijoina

Toimittajan (ja koko uutisorganisaation) työtä informaation valinta-, muokkaus-, ja julkaisemisprosessissa on verrattu portinvartijan työhön. Hän päättää, kuka tai mikä on julkaisemisen arvoista, ja kuinka tuota informaatiota tulee muokata. Prosessia kutsutaan Gatekeeper-teoriaksi. Klassisen portinvartija-teorian mukaan uutistoimituksiin saapuvan informaation tulee läpäistä useita "portteja", ohittaen "portinvartijoita" toimituksessa. Informaation etenemiseen vaikuttavat myös erilaiset positiiviset ja negatiiviset tekijät. Portit läpäistyään informaatio päätyy kuluttajille muokatussa muodossa. (Shoemaker et al. 2009, 74).

"Portinvartijana" toimittaja on tärkeä toimija prosessissa, jonka avulla lukijoiden maailmankuva muodostuu, koska hän on loppujen lopuksi henkilökohtaisesti vastuussa lopputuloksesta. (Shoemaker et al. 2009, 73). Toimituksen merkitys ulkomaan uutisissa on erityisen suuri, koska lukijoilla on verrattain rajattu mahdollisuus muodostaa oma käsityksensä asioista, jotka tapahtuvat kaukana kotimaasta. Lisäksi kansainvälisesti merkittävässä uutistapahtumissa kuten sodissa tai muissa katastrofeissa informaatiovirta toimitukseen päin tuohon kyseiseen tapahtumaan liittyen kasvaa. Tämän vuoksi gatekeeper-teoria sopii erityisen hyvin ulkomaan uutisointiin.

Porttia ei vartioi vain yksittäinen toimittaja. Shoemaker et al. (2009, 79) esittelevät viisi tasoa, jotka vaikuttavat informaation käsittelyyn: yksittäisen toimittajan taso, journalististen käytäntöjen ja rutiinien taso, organisaation taso, journalismin ulkopuolinen taso ja yhteiskuntajärjestelmän tai ideologinen taso. Kaiken kaikkiaan välillisesti vaikuttavia tekijöitä on todella paljon.

On kuitenkin pidettävä mielessä, että gatekeeper-teorian mukaan yksittäinen toimittaja, toimitussihteeri tai uutispäällikkö on loppujen lopuksi sanamuotojen ja muokkausten takana. Hän valitsee myös pikku-uutiset; sen, kenen lausunto konfliktista on sinänsä palkkiuutisen arvoinen tai kenen näkökannat nostetaan esille otsikoissa tai nostoissa. Näiden yksittäisten toimittajien päätöksiin vaikuttavat heidän taustansa (mm. etnisuus ja sukupuoli) ja henkilökohtaiset kokemuksensa (esim. uskonnollinen kasvatusta, vanhempien sosioekonominen status) (Shoemaker & Reese 1991, 54). Tässä kyseisessä tapauksessa yksittäisten toimittajien kokemuksiin tai kasvatukseen perustuva Venäjä-kuva (ja miksei Georgia-kuvakin, vaikka sellaista kaikilla tuskin kovin vahvana esiintyy) lienee tärkeä tekijä. On syytä uskoa myös, että poliittinen maailmankatsomus vaikuttaa yksittäisen toimittajan päätöksiin uutisvalinnassa.

Eräiden yksittäisten toimittajien rooli portinvartijoina korostuu Georgian konfliktiuutisoinnissa erityisen paljon. Nämä henkilöt ovat tässä tutkimuksessa kunkin lehden toimittajat, jotka lähetettiin Kaukasukselle raportoimaan sodasta. Helsingin Sanomat ja The Independent lähettivät Venäjän kirjeenvaihtajansa, Susanna Niinivaaran ja Shaun Walkerin. Tämän lisäksi Independent toimitti paikalle kenties vielä kaksi toimittajaa. Postimees lähetti puolestaan vain ulkomaantoimituksen johtajansa, Igor Taron, jonka edellinen pesti oli Moskovan kirjeenvaihtaja. Frankfurter Allgemeine Zeitungin käyttämä anonymi toimittajapolitiikka, jossa toimittajien nimien sijaan lehteen painetaan vain nimimerkki, ei mahdollista paikalle lähetetyn toimittajan nimeämistä, mutta jutuista käy ilmi, että heitä on useita. Konfliktialueella toimivan toimittajan (ja miksei kuvaajankin) ratkaisut ovat muita tärkeämpiä. Häneltä lehti saa yleensä pääosan konfliktia koskevasta materiaalista. Näin ollen paikan päällä hän on suurelta osin vaikuttamassa tuhansien ihmisten maailmankuvan muotoutumiseen toiminnallaan. Eli hän päättää, mitkä lähteet ja tiedot pääsevät ”portista” sisään. Konfliktialueelle lähetetyt toimittajat lienevät kotimaassa työskenteleviä jonkin verran

avarakatseisempia, koska he kaikki ovat kokeneita ja heillä on kokemuksensa Venäjällä asumisesta. Sen voidaan katsoa lisäävän heidän ymmärrystään Venäjää kohtaan. Tämä on tietenkin silkkaa spekulatiota, mutta pidän tärkeänä korostaa näiden toimittajien merkittävyyttä uutisoinnille.

Mediarutiinien tasolla kunkin organisaation rutiinit ovat muodostuneet kolmen tekijän yhteisvaikutuksesta. Rutiinit muodostuvat kuluttajien sisältötoiveiden, toiseksi organisaation tuottokyvyn ja kolmanneksi saatavilla olevan raakamateriaalin eli lähteiden mukaan. (Shoemaker & Reese 1991, 88.) Näin ollen Georgian sodasta tuotetaan materiaalia, jonka oletetaan kiinnostavan lukijoita, niillä resursseilla, jotka kullakin lehdellä on käytössään ja niitä lähteitä käyttäen, jotka ovat saatavilla. On luonnollista olettaa, että ainakin Postimees-lehden lukijat odottavat Georgia-myönteistä uutisointia, ja että lehden rutiinit tukevat sellaisen uutisoinnin syntyä. Näiden rutiinien joukkoon voisi kuvitella kuuluvan ainakin Venäjän-vastaisten lähteiden käytön. Tällaisia lähteitä löytyy Virossa riittämiin ja he ovat halukkaita saamaan äänensä kuuluviin.

Toimituksen ulkopuolella olevista vaikutteista sotatilanteessa tärkeäksi voi pitää maan ulkopoliittisen eliitin linjaa ja sen vaikutusta toimittajiin. Ulkomaan uutisoinnissa on havaittu, että maan ulkopoliittinen linja uutisoinnin kohteena olevaan maahan vaikuttaa merkittävästi uutisoinnin sävyyn (Nohrstedt 2009, 106). Voinee sanoa, että ulkomaan uutisoinnissa journalismin ulkopuolinen taso eli tässä ulkopoliittisesti aktiiviset toimijat yhteiskunnassa vaikuttavat uutisointiin.

Ideologinen eli yhteiskuntajärjestelmän taso lienee myös merkittävä. Yhteiskuntajärjestelmän taso eli historiasta ja kulttuurista kumpuavat käsitykset kohdemaasta ovat osaltaan vaikuttamassa uutisointiin ja sitä kautta lähteiden valintaan. Kaikki sanomalehdet ilmestyvät yhteiskunnissa, joita voidaan pitää liberaaleina demokratioina. Kärjistäen Iso-Britannian ja Viron voidaan sanoa vannovan melko vahvasti vapaan markkinatalouden ja liberaalin talouspolitiikan nimeen, kun taas Suomessa ja Saksassa pidetään enemmän arvossa hyvinvointiyhteiskuntaa. Arvoliberaali-konservatiivi-asteikolla Viro erottautunee muista konservatiivisempina. Ideologisesta tasosta kirjoitan lisää luvussa, joka käsittelee tutkittavien maiden Venäjä- ja Georgia-suhteita.

Konfliktialueella myös monet käytännön tekijät, jotka eivät sinänsä sisälly gatekeeper-teorian viiteen tasoon, vaikuttavat huomattavasti raportointiin: ovatko toisen osapuolen kärsimykset helpommin havaittavissa, onko toisen osapuolen viesti helpompi ymmärtää ja sisäistää (esim. kieliongelmat) ja rajoitetaanko toimittajan liikkumista alueella. Nämäkin tekijät tulee ottaa moninaisuudessaan huomioon mahdollisina portin avautumiseen ja sulkeutumiseen vaikuttavina seikkoina.

Gatekeeper-teoriaa on kritisoitu liiallisesti henkilökeskeisyydestä, etenkin sen alkutaipaleella 50-luvulla, mutta sittemmin tämä heikkous on osittain poistettu edellä mainittujen viiden tekijän avulla (McQuail 2000, 277). Toinen ja merkittävämpi heikkous oman tutkimukseni kannalta lienee se, että gatekeeper-teoriassa maailmassa on tietty todellisuus uutisarvoisine tapahtumineen, joista toimituksen on valittava omien kriteeriensä mukaan uutisoinnin arvoiset aiheet, muokattava ja painotettava niitä omalla tavallaan. Puute on kuitenkin siinä, että suuri on uutisista ”tehdään”. Todellisuuden tapahtumat päätyvät usein toimituksiin tai toimittajille jo valmiiksi muokattuina, oli muokkaajana sitten byrokraatti, poliitikko, kansalaisaktivisti tai kuka tahansa. Näin ollen portinvartijan rooli nimenomaan ”todellisuuden” kuvaajana on ylikorostettu. (McQuail 2000, 279.) Kritiikkiin voinee vastata siten, että oman tutkimukseni kannalta portinvartijan tehtävä on siltikin hyvin merkittävä, koska tutkin nimenomaan lähteitä ja niitä on jokaiselle toimitukselle saatavilla hyvin paljon, koska sota on uutistapahtumana niin poikkeuksellinen. Sota-alueelta löytyy paljon kärsimystä, joka ei ole kulkenut PR-koneiston läpi. Jokaiselle kadunmiehellä on mielipiteensä sodan osapuolista, valtioiden päämiehistä ja samaten oma kohtalonsa kerrottavanaan. Toisaalta toimitusta pommitetaan useiden eri toimijoiden puolesta, jotka haluavat edistää omaa asiaansa konfliktiin liittyen. Sotaan liittyvää informaatiota todellakin ”virtaa” toimituksiin. Juuri tiettyjen kommentoijien, uutistoimistojen, asiantuntijoiden ja silminnäkijöiden valitseminen lähteeksi konfliktialueella tai toimituksessa on toimintaa, jota selittämään sopii mielestäni erinomaisesti klassinen gatekeeper-teoria.

2.1.2 Toimittajien näkökulma: eMEDIATE-tutkimus

Kuten gatekeeper-teoriassakin, myös kansainvälisessä mediatutkimuksessa (Preston

2009), tutkittiin viittä uutisten sisältöön vaikuttavaa tasoa. Tässä tutkimuksessa tasot olivat henkilökohtaisen taso ja ammatilliset arvot, mediateollisuuden rutiinit (institutionaaliset käytännöt ja normit), organisaation taso, poliittis-taloudelliset tekijät sekä viimeisenä kulttuurinen, ideologinen tai symbolinen taso (Preston 2009, 6-13). Jaottelu vastaa hyvin pitkälti gatekeeper-teorian jaottelua (Shoemaker et al. 2009, 79). eMEDIATE-tutkimusta varten haastateltiin 95 kokenutta toimittajaa 11 EU-maasta (Preston 2009, 5). Tutkimuksen arvo tälle tutkimukselle on etenkin siinä, että tutkimustulokset ovat tuoreita ja heijastavat tämän päivän mediateollisuutta. Lisäksi kansainvälinen ote on omiaan tälle tutkimukselle.

Eurooppalaisten toimittajien käsitykset omasta roolistaan vastaavat hyvin perinteisiä objektiivisen toimittajan arvoja. Hyvä toimittaja on tasapuolinen, objektiivinen, totuudenmukainen ja täsmällinen. Useat haastatellut kuitenkin arvioivat lisääntyneen kilpailun media-alalla muuttaneen toimittajan työtä vaikeammaksi. Kaupallisuus, voiton tavoittelu, julkkiskulttuuri ja viihteellisyuden lisääntyminen aiheuttavat tasapainottelua ”myyvän jutun” ja ”eettisten periaatteiden välillä”. Myös lisääntynyt kiire ja uutisvoittojen tavoittelu vaikuttavat yksittäisen toimittajan työhön. (Preston & Metykova 2009, 44.) Prestonin mukaan (ibid. 48) uutisten sisältöön vaikuttavat kuitenkin yksittäisen toimittajan arvojen ja käyttäytymisen lisäksi enemmän toimituksen rutiinit ja organisaatio.

Rutiineissa tapahtuneet muutokset korostavat entisestään toimittajien mainitsemää ajankäytön muuttumista. Toimittajilta odotetaan nopeampaa toimintaa, etenkin verkko- ja sähköisessä uutisoinnissa, mikä vaikeuttaa juttujen tarkistamista. (Preston 2009, 71.) Tämä vaikuttaa varmasti myöskin konfliktiuutisointiin, etenkin toimituksissa, kenties vähemmän kentällä. Viestintäteknologia mahdollistaa erittäin nopean ja kivuttoman tiedonsiirron konfliktialueelta kotitoimituksiin, ja toimituksissa tapahtumia voi seurata satelliittikanavien ja internetin välityksellä. Näin ollen paperilehteä varten diplomaattilähteiden ja muiden lähteiden kommenttien poimimisen luulisi olevan helppoa. Toimitusrutiinit ovat kehittyneet siihen suuntaan, että lähteitä on helpompi käyttää runsaasti, mikäli ne ovat itsekin ”sähköisiä” (tiedotteita, videoituja tiedotustilaisuuksia), mutta kenttätöissä viestintäteknologiasta tuskin on yhtä paljon apua. Verkkouutisoinnin lisääntynyt merkitys vaikuttaa toki myös kentällä työskenteleviin

toimittajiin, jos heiltä vaaditaan materiaalia useita kertoja päivässä, eikä vain lehden deadlineen mennessä.

Organisaation vaikutusta toimittajan tuottamaan tekstiin on vaikea tutkia. Useimmat nuorten toimittajien ”talon tavoille” kouluttamista tutkineet ovat kuitenkin päättelleet, että omistajat ja johto ovat tärkeimmät sisältöön vaikuttavat tekijät. Toimittajiin ja muihin työntekijöihin vaikutetaan epävirallisten ja epäsuorien kanavien kautta, joskus hyvinkin huomaamattomasti. (Preston 2009, 90.) Haastatteluista paljastuu, että toimittajat eri maissa kokevat painostuksen ja vaikutusyritykset hyvin eri tavoin. Esimerkiksi Ranskassa toimittajat kokivat omistajien vaikuttavan merkittävästi sisältöihin, kun taas Alankomaissa suurin osa haastatteluista ei nähnyt omistajien vaikuttavan juuri lainkaan heidän työhönsä. Tšekin tasavallassa ja Slovakiassa vaikutusyritykset olivat haastateltujen mukaan suoria ja runsaslukuisia. Eräs toimittaja arveli itesesensuurin olevan merkittävä vaikuttaja: toimittajat kirjoittavat tavalla, jonka he olettavat vastaavan johtajien vaatimuksia. (ibid. 90-91.)

Taloudelliset ja poliittiset tekijät vaikuttavat myös merkittävästi toimituksen työhön. Yhteisiä nimittäjiä kaikkien Euroopan maiden viime aikojen mediatalouskehityksessä ovat lisääntynyt kilpailu, mainostajien ja taloudellisten toimijoiden lisääntynyt valta, yleisradioiden ja riippumattoman median heikentynyt asema ja mediaomistuksen keskittyminen (Guyot 2009, 94-95). Harva toimittaja tunnustaa suoraan taloudellisten voimien vaikuttavan hänen työhönsä, mutta useimmat uskovat ”muiden” olevan alttiita mainostajien tai voittoa tavoittelevien mediakonglomeraattien paineille. Toimittajien työolojen koetaan myös heikentyneen, koska kilpailun kiristyessä voittoa pyritään saamaan tekemällä samat uutiset kuin ennenkin, mutta halvemmalla. (Guyot 2009, 100-103.) Poliitiikkaa näkyy uutisoinnissa sen vuoksi, että poliitikot ja puolueet ovat tehokkaita viestijöitä ja arvokkaita lähteitä. Lisäksi ilmapiiri vaatii toisinaan lehteä asettumaan jonkin asian kannalle, kuten Irakin sodan kysymyksessä tapahtui (ibid. 106). Kuten organisaatiotason vaikuttamisessakin, taloudelliset ja poliittiset tekijät vaikuttavat usein itesesensuurin tai keskitason johtajien kautta (ibid 108).

Ylin uutisointiin vaikuttava taso on kulttuurin, ideologian, diskurssin ja vallan taso. Vallitsevat käsitykset, yleinen mielipide, hegemonia ja muut vastaavanlaiset käsitteet

ovat selittäneet sitä, että toimitusten tuottamaan lopputulokseen vaikuttaa ”kulttuurinen ilma, jota hengitämme” (Preston 2009, 110-111). Esimerkiksi amerikkalaisessa uutisoinnin sisällössä näkyviä oletuksia yhteiskunnan arvoista ovat Gansin (1979) mukaan etnosentrismi, altruistinen demokratia, vastuullinen kapitalismi, pikkukaupunkilainen romantiikka, individualismi ja maltillisuus. Toimittajat pyrkivät olemaan lähellä lukijoitaan (joskin toisinaan epäonnistuen siinä), ja välttävät tämän vuoksi tällaisten oletettujen arvojen loukkaamista. Mm. Hallin (1986 [Preston 2009]) luokittelee toimittajan maailmankatsomuksen kolmeen osaan, joista yksi on konsensuksen mukainen, toinen maltillisen ristiriidan alue ja kolmas vastarinnan. Kunkin osan uutisointi on erilaista. *Status quon* haastamista pyritään välttämään. Tämä ei voi olla näkymättä konfliktiuutisoinnissa.

Lisättäköön vielä kulttuuriseen ilmapiiriin liittyen, että eMEDIATE-tutkimukseen haastatellut toimittajat kokivat, että lukijoiden mielipiteillä on entistä suurempi merkitys toimitustyössä. Kaupallistumisen vuoksi lukijoita tavoitellaan entistä aktiivisemmin paitsi tekemällä uutiset heille helposti saataviksi, myös muokkaamalla niiden sisältöjä heitä miellyttäväiksi. Erityisesti nuoriin kiinnitetään huomiota. (Preston 2009, 137.) Koveneva kilpailu siis oletettavasti vahvistaa toimitusten pyrkimystä uutisoida asioista vallitsevan yleisen mielipiteen mukaisesti, jotta miellytettäisiin mahdollisimman suurta osaa väestöstä.

2.2 Journalisti sodassa – yhteiskunnallisten paineiden ja propagandan ristitulella

Tässä luvussa tarkastelen erilaisia aiemmissä tutkimuksissa tehtyjä havaintoja journalismista sotatilanteessa. Käsittelem myös propagandatutkimuksia.

Allan ja Zelizer tiivistävät ansiokkaasti sotajournalismin luonteen (2004). Sotatilanteessa toimittajalta vaaditaan äärimmäisen hyvää journalismia vaikeimmissa mahdollisissa olosuhteissa. Journalismin suoriutumista sotatilanteessa pidetään eräänlaisena lakmestestinä sen laadulle, koska journalismilla on ratkaiseva vaikutus kansalaisten maailmankuvan muotoutumiseen nimenomaan sotatilanteessa. Toimittajilta vaaditaan

intohimoista suhtautumista sodan siviiliuhreihin, mutta toisaalta kylmää harkintaa, riippumattomuutta ja etäisyyttä sodan osapuoliin. (Allan & Zelizer 2004, 4-5) Sota on vaativa tilanne, ei pelkästään olosuhteiden puolesta, vaan myös siksi, että laadulta vaaditaan tavallistakin enemmän.

Ruotsalaismediaa tutkineet Nord ja Strömbäck (2006) esittävät yksikertaisen mallin, jonka mukaan voi päätellä tietyn katastrofi- tai konfliktitilanteen vaikeuden uutistoimituksille. Laadukkaan uutisoinnin avaimia ovat valmistautuminen (paikalle pääseminen, työnjako, riippumattomien lähteiden ja asiantuntijoiden hankkiminen) sekä rutiinit (kokemus sotatilanteesta, tapahtumien tulkinta- ja analysointikyky) (Nord & Strömbäck, 2006, 88). Georgian konflikti ei ollut tapahtumana ainutlaatuinen, joten lienee perusteltua väittää, että jonkinlaisten työruutiinien olemassaolo oli todennäköistä. Sodan alkaminen tuli puolestaan melko tavalla yllätyksenä, joten valmistautumiseen ei ollut aikaa. Lisättäköön tähän vielä samojen tutkijoiden *missä- ja milloin*-kysymykset, joihin vastaamalla voi päätellä sitä, kuinka hyvin sotajournalismi on onnistunut (Nord & Strömbäck 2006, 87) Missä-kysymyksellä tarkoitetaan lähinnä sitä, onko uutisorganisaatiolla toimittaja paikan päällä. Tämän tutkimuksen kohdelehdillä kysymykseen voidaan vastata myöntävästi. Milloin-kysymys käsittelee tiedonkulkua: mitä kovempi kiire lehdillä on saada materiaalinsa painoon, sitä todennäköisemmin laatu kärsii. Sen ansiosta, että Georgian ja Euroopan välillä ei ole merkittävää aikaeroa, voi ainakin päätellä, että paikan päällä toimiva toimittaja on voinut toimia päiväsaikaan deadline ollessa inhimilliseen aikaan. Nykyaikainen teknologia sekä auttaa että vaikeuttaa journalistien työtä. Viestintälaitteiden kontrollointi sotivien osapuolten osalta on lähes täysin mahdotonta. Toisaalta taas informaatio sodan hallitsevat maat pystyvät käyttämään mediaa entistä tehokkaammin omaksi hyödykseen taktisella ja strategisella tasolla. (Luostarinen & Ottosen, 2002, 56.) Kaiken kaikkiaan Nordin ja Strömbäckin (2006) luokitteluun perustuen voinee väittää, että medially oli vähintäänkin melko hyvät mahdollisuudet tuottaa laadukasta sotajournalismia Georgian sodan aikana.

Kriittisyys on ratkaiseva osa sotajournalismin laadukkuutta. Tumber (2009, 389) viittaa Hallinin Vietnam-tutkimukseen (Hallin, 1994), jonka mukaan (yhdysvaltain) media heijasti tietyn hetken poliittista debattia. Kun poliitikkojen suhtautuminen Vietnamin sotaan oli yksiselitteisesti positiivinen, uutisointi seuraili tätä konsensusta. Toisaalta

erimielisyyksien lisääntyessä media muuttui kriittisemmäksi ja monipuolisemmaksi eri näkökulmien esittämisessä. (Hallin 1994, 53-55) Kriisissä, jonka osapuolena tietty maa ei ole, voinee olettaa, että valtion poliittisen eliitin suhtautuminen kriisiin on osaltaan määrittelemässä uutisoinnin monipuolisuutta ja sitä kautta laadukkuutta.

Valtioiden sotapropagandan tai PR:n päämäärät ovat muovata tapaa, jolla koko konfliktista puhutaan. Valtiot nostavat mielellään esille itselleen suosiollisia teemoja, joille ne tarjoavat omaa kehystään (frame) eli käsittelytapaa, joka on niin ikään niille suosiollisia. Myös tarinalliset elementit, iskulauseet ja sloganit voivat olla viestintägurujen työtä, jolla tapahtumien tulkintaa pyritään viemään haluttuun suuntaan (Hiebert 2003).

Propagandan tehokkuuteen vaikuttaa pääasiallisesti kaksi tekijää: lähes yksinoikeus välittää tietoa ja kuvia tapahtumapaikalta, sekä konsensus siitä, mitkä ovat tavoitteet (McQuail 2000, 447). Georgian tilanteessa konfliktivaltioiden oli vaikea saada propagandaviestilleen yksinoikeudenomaista asemaa, koska länsimaiden toimittajat ehtivät paikalle verrattain nopeasti. Venäjä kyllä pyrki suodattamaan haltuunsa ottamasta Etelä-Ossetiasta tulevaa tietoa rajoittamalla toimittajien pääsyä alueelle, mutta toisen tekijän, eli konsensuksen tavoitteista, voi arvioida olleen Venäjää vastaan. Georgia puolestaan tiedotti paljon ja pyrki ohjailemaan toimittajia haluamilleen pommituspaikoille Georgiassa (Wilby 2008). Monopolista tiedonjakelussa tuskin voi puhua, kun maassa oli satoja toimittajia. Näin ollen kummankin maan propagandan onnistumiseen voi suhtautua verrattain skeptisesti, paitsi aivan konfliktin alkuvaiheessa.

Propagandan tehoon vaikuttaa kuitenkin myös vastaanottajamaan eliitin positiot. Ne saattavat olla aiheuttamassa väritynyttä uutisointia. Kempf (2002) selittää sotapropagandan tehokkuutta viiden tekijän avulla. Ne ovat: 1) Toimittajat jakavat saman arvomaailman yhteiskunnan kanssa, jolle propaganda on suunnattu. Tämän vuoksi propaganda tehoaa toimittajaan yhtä hyvin kuin muuhunkin yhteiskuntaan. 2) Toimittajiin kohdistuu samanlainen sosiaalinen paine kuin muuhunkin yhteiskuntaan. He eivät voi kiistää virallista totuutta riskeeraamatta statuksensa tai vaikutusvaltansa menetystä. 3) Toimittajien on löydettävä yleisö. Jos uutiset ja pääkirjoitukset eivät sovi yhteiskunnan arvoihin, ne saatetaan torjua. 4) Toimittajat käyttävät eliitin edustajia

lähteinään. Sen vuoksi suuri osa toimittajien käyttämästä informaatiosta ei perustu puhtaisiin faktoihin vaan faktoihin, joita on jo tulkittu ”vihamielisellä” tavalla. 5) Koska eliitin edustajat ovat uutisoinnin pääkohde, suurin osa uutisista kertoo ihmisistä, jotka edustavat ”vihamielistä” ajattelua (Kempf 2002, 70).

Luostarinen ja Ottosen (2002, 127) tuovat norjalaiset BT-lehden avulla esille sen, että Pentagonin tiedonvälitysrajoitukset saattavat vaikuttaa jopa enemmän kansainväliseen lehdistöön kuin yhdysvaltalaiseen. Kenties poliittiselta linjaltaan propagandalle altis ulkomainen lehti voi olla alttiimpi sen vaikutuksille kuin kotimainen propagandalle altis lehti?

Ulkopolitiikan, propagandan ja uutisoinnin yhteyttä Kosovon kriisin yhteydessä pohtii Hammond (1999), jonka esimerkeistä käy ilmi, että koska Iso-Britannia oli yksi sotivista osapuolista Kosovossa, uutisointi on hyvin puolueellista ja vääristynyttä. "[...]Brittitoimittajille ajatus siitä, että jotkut etniset albaanit voisivat olla Jugoslavian säilyttämisen kannalla, ei vain sopinut heidän ajatusmaailmaansa, jonka mukaan sota oli moraalinäytelmä, jossa serbit olivat pahoja, albaanit viattomia uhreja ja Nato ritari säihkyvässä haarniskassaan." (Hammond 1999, 64-65) Uutisointi osoitti huomattavaa empatian puutetta serbisiviilejä kohtaan, jotka sodan loppuvaiheessa olivat ottavana osapuolena.

Georgian sodan uutisointia on tutkittu vielä vähän. Pietiläisen (2009) analyysi osoittaa, että suomalaiset sanomalehdet onnistuivat välttämään Etelä-Ossetia-uutisoinnissaan osapuolten propagandaviestien julkaisemisen. Pietiläinen kuvaa uutisointia kuitenkin "osaksi yksipuoliseksi". Tähän syynä on se, että Helsingin Sanomat ja Aamulehti eivät ota riittävästi huomioon sitä, että Georgia aloitti sodan. Lisäksi Pietiläinen ihmettelee, miksi suomalaistoimittajat toimivat Georgiassa eivätkä Etelä-Ossetiassa. Suomalaismedian Georgia-myönteistä kuvaa Pietiläinen selittää toimittajien sijoittumisella Georgiaan ja tehokkaammalla georgialaispropagandalla (Pietiläinen 2009, 73.) Pietiläinen analysoi myös virolaista Eesti Päevalehteä. Hän teki analyysin perusteella johtopäätöksen, että virolaisen median uutisointi oli ideologisempaa ja venäläisvastaisempaa kuin suomalaismedian. Eesti Päevaleht pitää Georgian hyökkäystä Etelä-Ossetiaan ainoana vaihtoehtona ja kritisoi Venäjää sen reaktiosta. (Pietiläinen 2009,

72-73.) Pietiläisen päätelmät tuntuvat kovin yksinkertaisilta, eikä hänen metodinsa, saatikka positionsa sotiin osapuoliin selviä artikkelista. Ei ole kuitenkaan syytä epäillä hänen tutkimuksensa perustuloksia.

Heikkilä ja Valtonen (2009) ovat puolestaan tutkineet sotaa käsitteleviä mielipidekirjoituksia suomalaislehdissä ja lehtien verkkosivuilla. Yli 80 prosenttia kaikista mielipiteistä paperilehdissä on peräisin toimittajilta. Näistä noin puolet on neutraaleja, 36% tuki suoraan tai epäsuorasti Georgiaa ja vain 4% Venäjää. Poliitikot, asiantuntijat ja "tavalliset kansalaiset" ottivat rohkeammin kantaa, mutta kaikista ryhmistä yli 40 prosenttia tuki Georgiaa. Eniten ymmärrystä Venäjälle löytyi yleisönosastolle kirjoittaneilta kansalaisilta, joista viidesosa tuki Venäjää. (Heikkilä & Valtonen 2009, 78.) Heikkilä ja Valtonen arvioivat toimitusten kirjoittamien mielipidetekstien epäonnistuneen tehtävässään, koska niistä puolet ei esittänyt varsinaista mielipidettä, mikä koetaan pääkirjoituksen tehtäväksi (ibid. 83). Tämän tutkimuksen anti omalle tutkimukselleni on ainakin se, että siitä voi päätellä suomalaisen toimittajakunnan olleen Venäjän-vastaista ja tukeneen välillisesti Georgiaa sotautisoinnissa. Toisaalta tutkijat määrittelevät "epäsuoran tuen" melko laajasti. Esimerkiksi epäsuoraa tukea Georgialle tutkijoiden mielestä oli se, kun jutuissa korostettiin georgialaisten uhrien kärsimyksiä tai inhimillistettiin Georgian toimet virhearvioiksi, joiden nähtiin johtaneen Venäjän kohtuuttomiin vastatoimiin. (ibid 79-80.) Mielestäni tämä on aavistuksen kaukaa haettua, joten tutkimustuloksissa kaikkien toimijoiden Georgia-myönteisyys ylikorostuu.

Kahden suomalaistutkimuksen tulokset tukisivat hypoteesia, jonka mukaan suomalaislehtien lähdevalinnoissa korostuvat georgialaislähteet. Tämä lähtee siitä oletuksesta, että Georgia-myönteisessä uutisoinnissa korostuvat Georgian näkökulmaa tukevat lähteet. Virolaislehdissä georgialaislähteitä lienee vieläkin enemmän.

Heinrichin ja Tanaevin (2009) tutkimuksessa käsiteltiin eri sanomalehtien suhtautumista Venäjään ja Georgiaan elokuun sodan aikana. Tutkimuksessa vertailtiin Venäjän ja Georgian presidenttien puheiden sisältöä sanomalehtikirjoituksiin tietokoneavusteisen sisällön erittelyn metodilla. Tutkimuksen tuloksista selvisi, että eurooppalaislehdistä The Guardian oli ainoa Venäjä-myönteinen muiden ollessa kallellaan Georgiaan päin.

Kaikkein eniten Georgian virallista linjaa tukivat itävaltalainen Der Standard ja saksalainen talouslehti Handelsblatt. Tasapuolisin linja oli sveitsiläisellä Neue Züricher Zeitungilla ja ranskalaisella Le Mondella (Heirich & Tanaev 2009, 250). Kaikkien lehtien linja kuitenkin muuttui sodan jatkuessa, useimmiten myönteisemmäksi Venäjää kohtaan (ibid. 251). Tämän tutkimuksen pohjalta on vaikea tehdä perusteellisempia päätelmiä. Vasemmistolaisiksi laskettavat The Guardian ja Der Standard suhtautuvat täysin päinvastoin sotaan, eikä PR-työn vaikutuksia ole tutkijoiden mukaan juuri nähtävissä. Tutkimus osoittaaakin, että eurooppalainen laatulehdistö pystyy hyvin saavuttamaan tasapuolisuuden vaatimukset.

2.3. Lähde tekee uutisen

Tässä luvussa käsittelen lähteiden roolia uutisoinnissa yleisellä tasolla ja erityisesti tutkimuksia lähteiden käytöstä sota- ja konfliktiuutisoinnissa. Lähteiden käytön tutkimus on harmittavan yhdysvaltalaiskeskeistä, mutta uskon aiempien tutkimustulosten osoittavan jotain ainakin erityyppisten lähteiden käytöstä.

Toimittajan oma panos uutisen tuotantoon rajoittuu objektiiviseen kuvailuun: yleisön määrän arviointi, tapahtumaympäristön ulkonäkö, ihmisten ulkonäkö ja ihmisten sanomiset (Berkowitz, 2009, 103). Ericson (1999), johon Berkowitz viittaa (2009, 103) pitää lähteiden käyttöä toimittajalle tapana saavuttaa "tieteellisen raportin" tuntu. Tunteiden kuvailuun, joka lienee konfliktitilanteessa toimittajan tavoitteista tärkeimpiä - onhan kyseessä erittäin poikkeuksellinen ja ravisuttava tapahtuma - toimittaja tarvitsee ehdottomasti lähteitä. Sotatilanteessa toimitusten olisi myös mahdotonta muodostaa minkäänlaista luotettavaa yleiskuvaa sotatapahtumista ilman useiden eri lähteiden käyttöä.

"Uutinen ei ole loppujen lopuksi se, mitä toimittaja ajattelee, vaan se, mitä heidän lähteensä sanovat, jonka puolestaan välittävät eteenpäin uutisorganisaatiot, seuraten journalistisia rutiineja ja käytäntöjä, joissa heijastuu useita yksittäisten toimittajien mieltymyksistä." (Sigal 1986, 29.) Sigalin lainaus tuo esille myös useita tärkeitä seikkoja, joihin tässäkin tutkimuksessa on jo viitattu: lähteiden viesti on keskeinen, mutta siihen

vaikuttavat edelleen toimitusrutiinit ja toimittajien henkilökohtaiset mieltymykset.

Arvovaltaiset lähteiden käyttöä tutkineet tutkimukset esittävät, että yleisellä tasolla toimitusrutiinit suosivat virallisten ja hyvin asioista perillä olevien yksityisten henkilöiden ja organisaatioiden käyttöä lähteinä (Tuchman 1976; Schlesinger 1978 [Preston 2009, 54]). Lähtökohtaisesti näkyvyys uutisissa on todennäköisempää, jos kuuluu johonkin edellä mainituista ryhmistä tai omistaa muuten valtaa ja rahaa. PR-toiminnan merkitys korostaa entisestään varakkaiden ja sosiaalista pääomaa omaavien lähteiden valtaa. (Preston 2009, 55-56.) Yleisesti ottaen tukeutuminen eliittilähteisiin vahvistaa yleisesti hyväksytyjä totuuksia, jättäen vaihtoehdotiset näkemykset paitsioon (McQuail 2000, 288).

Valtaapitävillä lähteillä on omia tiedonvälitykseen liittyviä tavoitteita. Ensinnäkin, haastattelun aikana lähde pyrkii rajoittamaan toimittajan tiedonsaantia niihin seikkoihin, joita he itse haluavat julkisuuteen. Näitä ovat esimerkiksi neutraalit, yleisesti tiedossa olevat faktat; yksityiskohdat, jotka tukevat heitä tai heidän näkökulmiaan ja seikat, jotka vahingoittavat heidän vastustajiaan. (Berkowitz, 2009, 104.) Tulee ottaa myös huomioon jo tässä tutkimuksessa mainittu seikka, että konfliktitilanteessa osapuolet kiihdyttävät viestintäpyrkimyksiään (Luostarinen & Ottosen 2002, 53). Näin ollen lähteiden käyttö sodan aikana on haastavampaa kuin ”normaalitilanteessa”.

Nord ja Strömbäck ovat tutkineet lähteiden käyttöä eri tilanteissa ruotsalaismediassa (2006). Afganistanin sodan uutisointiin käytetyistä lähteistä yleisimpiä olivat kotimaiset asiantuntijat ja afgaanilähteet. Amerikkalaiset sotilas- ja poliittikolähteet olivat käytetyimpiä Irakin sodan yhteydessä. Ei-läntiset poliitikot mukaan lukien irakilaiset esiintyivät vain 16 %:ssa uutisjutuista ja 10 %:ssa featurejutuista. Tutkijat päättelevät, että ruotsalaisuutisointi suosi Yhdysvaltoja ja heidän näkemyksiään, ainakin lähteiden käytössä (2006, 99).

Dimitrova ja Strömbäck vertailivat puolestaan lähteiden käyttöä Dagens Nyheter-lehdessä ja New York Timesissa Irakin sodan aikaan. NY Times käytti merkittävästi enemmän virallisia ja sotilaslähteitä kuin DN. NYT tukeutui myös enemmän nimettömiin lähteisiin (Dimitrova & Strömbäck 2004, 410), kenties siksi, että sillä oli parempia väyliä

asioista perillä oleviin lähteisiin, kun taas DN joutui turvautumaan virallisiin lähteisiin. Tutkimuksessa selvitettiin myös lähteiden käyttöä erilaisten kehysten yhteydessä. Tuloksista selviää, että viranomaislähteitä käytettiin ennustavissa jutuissa, sotilaslähteitä sotatilanteesta ja sodan väkivaltaisuudesta kertovissa jutuissa. Yksittäinen ihminen sai äänensä kuuluviin lähinnä human interest -jutuissa. (ibid. 411.)

Nord ja Strömbäck tutkivat myös nimettömien lähteiden käyttöä. Tutkimuksesta selviää, että Afganistanin sota uutisoinnissa neljännes uutisista sisälsi ainakin yhden nimettömän lähteen, kun taas Irakin sodasta kertovissa uutisissa reilusti yli puolessa oli ainakin yksi nimetön lähde (2006, 97). Heidän tutkimuksessa "nimetön lähde" oli aina henkilö, ei organisaatio. Sama tutkimus selvitti myös, että tasapuolisuus ei toteutunut vaaditulla tavalla: jopa puolet uutisista/jutuista Afganistanin ja Irakin sodista sisälsivät vähemmän kuin kaksi nimettyä lähettä. (2006, 98.) Tämä tulos näyttäisi viittaavaan siihen, että tasapuolisuuden nimissä ei nähdä aina riittävästi vaivaa.

Myös Kosovon sodan uutisointi oli Ruotsissa amerikkalaismyönteistä. Ruotsalaismediat käyttivät yli 70 prosenttisesti "läntisiä" lähteitä Kosovon sodasta kirjoittaessaan (Jutterström 1999, 256). "Läntisiin" lähteisiin laskettiin Nato-maiden edustajat ja "itäisiin" lähinnä venäläiset ja jugoslaviaalaiset. Itäisten lähteiden käyttö oli suhteessa läntisiin marginaalista. Tutkimus etsi vastausta kysymyksiin, käsittelikö ruotsalainen media Nato-lähteitä riittävän kriittisesti ja tutkittiinko KLA:n (Kosovon vapautusarmeija) taustoja riittävästi. Tutkijan mielestä vastaus molempiin kysymyksiin voi vastata negatiivisesti. (ibid.)

Tutkimustulokset lähteiden käytöstä ruotsalaismedioissa näyttävät osoittavan ainakin sen, että konfliktiin ei-osallistuvan maan media tukeutuu vahvasti länsimaisiin lähteisiin, mistä seuraa väritynyt kuva. Yhdysvaltain tehokkaalla viestintäkoneistolla lienee suuri merkitys tähän asiaan.

Ruotsin ja Suomen tavoin neutraalin valtion, Slovenian mediaa on myös tutkittu Irakin sodan osalta. Kolmen slovenialaistiedotusvälineen (laatupäivälehti ja kaksi valtakunnallista tv-kanavaa) Irak-uutisointia tutkineen Erjavec (2005, 219-220) mukaan 17 prosenttia lähteistä oli slovenialaisia viranomaisia (entisiä tai nykyisiä),

slovenialaisen yhteiskunnan edustajia oli 15 prosenttia. 15 prosenttia lähteistä oli peräisin ulkomaisesta mediasta, pääasiallisesti CNN Worldista ja al-Jazeerasta. Asiantuntijoita oli 9% (lähinnä tiedemiehiä), 18% toimittajia/kirjeenvaihtajia. Yli puolet lähteistä suhtautui kriittisesti sotaan. 60 prosenttia mainostuloilla pyörivän tv-kanavan lähteistä oli kuitenkin sodan puolella. (Erjavec, 219) Myös muut seikat tukivat tutkijan päätelmää, että amerikkalaisomistuksessa olevan POP TV:n uutisointi oli sotaa ja Amerikkaa tukevaa. Slovenian osalta tulokset ovat siinä mielessä kiinnostavia, että ne osoittavat sen, että toimittajien on mahdollista löytää myös vaihtoehtoisia, ei-läntisiä lähteitä. Näitä ovat Erjavecin tutkimuksessa kotimaiset lähteet, joiden osuus on yli 30 prosenttia, ja al-Jazeera. On syytä olettaa, että valinta juontaa juurensa toimittajien omiin mieltymyksiin, lehden linjaan tai muihin aiemmissa teorioissa esitettyihin syihin, kuten toimituksellisiin rutiineihin

Amerikkalaistutkijat ovat perehtyneet lähinnä konflikteihin, joissa Yhdysvallat on ollut osapuolena. Lähteiden käyttöä ovat tutkineet mm. Barber ja Weir (2002), jotka tutkivat yhdysvaltalaismedian lähteiden käyttöä Vietnamin sodassa, Persianlahden sodassa ja Grenadan valloituksessa. Heidän tutkimuksestaan selviää, että kaikissa konflikteissa virallisen sotilas- tai hallintolähteen käyttö on yleisintä. Noin puolet Vietnamin sodan aikaisista artikkeleista sisältää armeijan ja/tai hallituksen virallisen kannan edustajan mielipiteen, kun taas Grenadan ja Persianlahden uutisoinnissa nämä lähteet olivat vielä aktiivisemmassa käytössä. Kolmanneksi useimmiten käytettiin lähteinä yhdysvaltalaisviilejä (Barber & Weir, 2002, 95–96). Tämä osoittaa ulkomaisten lähteiden pienen merkityksen konfliktiin osallistuvan valtion mediassa.

Vastaavanlaisia tuloksia ovat saaneet Morlan (1992), Ryan (2004) ja Ayeni (2004). Morlanin (1992) tutkimustuloksien mukaan 35 prosenttia lähteistä, joita New York Times käytti Persianlahden sodan aikaan uutisoinnissaan, oli hallinnon kantaa edustavia. Kategoriaan "ei-irakilaiset ulkomaiset viranomaiset" kuului peräti 23,4 prosenttia lähteistä. Siviilien - kuwaitilaisten ja irakilaisten - osuus oli alhainen: 2,1 ja 1,6 %. (Morlan, 1992, 28.) Ryan (2004) osoitti, että amerikkalaislehtien pääkirjoituksissa viitattiin pääasiallisesti virallisiin hallinnon edustajiin. Hän käsitteli syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeisiä pääkirjoituksia. 90 käytetystä lähteestä 66 oli jonkin valtion hallinnon johtohenkilöitä, joista pääosa kannatti sotatoimia Afganistania vastaan (Ryan

2004, 374). Ayenin (2004) tulokset osoittavat samaa: amerikkalaisten tv-kanavien (ABC, CNN, CBS, FOX ja NBC) lähteistä 33 prosenttia oli virallisia hallinnon edustajia ja 26 armeijan edustajia. Sinänsä nämä tulokset eivät ole keskenään suoraan vertailukelpoisia, mutta osoittavat kuitenkin hyvin, että amerikkalaismedia tukeutuu erittäin vahvasti virallisiin ja sotilaslähteisiin konfliktiuutisoinnissaan..

Myös englantilaisia TV-kanavia tutkineet Lewis ja Brookes (2004) saivat samankaltaisia tuloksia. Irakin sodan uutisoinnissa britti- ja amerikkalaislähteet, viranomaiset ja sotilaslähteet, olivat selvästi useimmin käytettyjä. Tosin irakilaisien viranomaislähteiden osuus oli kolmannes kaikista lähteistä, mikä on paljon suurempi kuin yhdysvaltalaismedialla. (Lewis & Brookes 2004, 290–291.)

Uutistoimistojen rooli sotauutisoinnissa kaipaa myös käsittelyä. Valtaisilla resursseilla - AFP:lla on 1250 toimittajaa 165 maassa - toimivat kansainväliset uutistoimistot tarjoavat sanomalehdille jatkuvana virtana uutisia sotatantereelta. Esimerkiksi Irakin sodassa AFP sai materiaalia 80 toimittajalta ja kuvaajalta eri puolilta Lähi-itää, kun STT lähetti yhden toimittajan Syyriaan. (Rantanen 2004, 307.) Suurten toimijoiden (AFP, AP, Reuters, CNN) lisäksi kotimaiset uutistoimistot, naapurimaiden uutistoimistot, keskisuuret eurooppalaiset uutistoimistot (kuten dpa ja Itar-TASS) ja ”vaihtoehtoiset” uutistoimistot kuten al-Jazeera tarjoavat materiaalia sanomalehdille. Kuten tämän tutkimuksen lähtökohdissa määrittelin, en tutki uutistoimistojen käyttöä, vaan tiettyihin lähteisiin tukeutuvien juttujen valintaa uutistoimistojen uutisvirrasta. Uutistoimisto merkitään jutun lähteeksi kuitenkin myös siinä tapauksessa, että lehti lainaa jotain henkilöä uutistoimiston kautta. Toki myös lainattu henkilö lasketaan lähteeksi. Rantasen (2004) selvitys Irakin sodasta ja uutistoimistojen toiminnasta sen aikana tarjoaa taustaa uutistoimitusten roolille konflikteissa. Rantanen tutki eurooppalaisten uutistoimistojen lähteiden käyttöä keskittyen institutionaalisiin lähteisiin eli siihen, miltä muilta organisaatioilta uutistoimistot saivat materiaalinsa. Eurooppalaiset uutistoimistot luottivat eniten omiin kirjeenvaihtajiinsa ja toiseksi eniten muihin eurooppalaisiin uutistoimistoihin. Reuters ja AFP olivat tärkeimmät uutistoimistot. Yhdysvaltalaislähteisiin (kuten AP, CNN, Fox) suhtauduttiin varauksellisesti, samoin irakilaisiin ja arabilähteisiin, joskin al-Jazeeraa käytettiin yhä enemmän sodan jatkuessa. Kaikki uutistoimistot suhtautuivat hyvin skeptisesti sodan osapuolten sotilas- ja

viranomaislähteisiin. (Rantanen 2004, 308–310.) Tämän tutkimuksen pohjalta voin olettaa, että mikäli tutkittavat sanomalehdet käyttävät uutistoimistoja, ne ovat todennäköisesti eurooppalaisia. Tutkimustulokset osoittavat myös, että eurooppalaiset toimittajat suhtautuvat skeptisesti sodan osapuolten omiin viestintäpyrkimyksiin (viranomaiset tai armeija) ja myös sodan osapuolten kotoiseen mediaan, oli se sitten riippumaton (USA) tai valtion propagandan äänitorvi (Irak). Tämän perusteella voisi luulla, että esimerkiksi Itar-TASS:in Georgia-uutisointiin ei luotettaisi, eikä liioin Saakašviliin. Todellisuudessa sanomalehtien ja uutistoimistojen vertailu ei liene kuitenkaan kovin hedelmällistä erilaisten toimintatapojen, resurssien ja ideologisten taustojen takia, joten Rantasen tutkimustuloksista ei kannattane vetää turhan pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

2.4 Ulkopoliittiset suhteet uutisoinnin selittäjänä

Tässä luvussa on tarkoitus käsitellä lyhyesti kunkin maan suhteita Venäjään ja Georgiaan. Tämä on tutkimuksen kannalta hyvin keskeistä, koska useissa käsittelemissäni teorioissa viitataan maiden yleiseen henkiseen ilmapiiriin, ulkopoliittisen eliitin suhtautumiseen ja ideologiaan konfliktiuutisoinnin sisältöä selittävänä tekijänä (ks. esim. Nohrstedt 2009, 106; Shoemaker et al. 2009, 79; Preston 2009, 110–111). Ilman taustatietoa maiden välisistä suhteista loppupäätelmiä on vaikeampi päätellä ja perustella. EU-maina EU:n yhteiset strategiat ja yhteinen politiikka ovat osaltaan vaikuttamassa Suomen, Viron, Saksan ja Iso-Britannian ulkopoliitiikkaan, mutta pidän kahdenvälisen suhteiden ja historiallisen kontekstin käsittelyä tärkeänä, EU-politiikan ollessa kuitenkin useimmille maille toissijainen, vaikka virallinen kanta muuta todistelisikin. Kahdenvälisissä suhteissa onkin huomattavia eroja. Suhteiden historia ja nykytilannekin on niin monitahoinen, että perusteellisen selvityksen tekeminen ei ole mielekästä tässä tutkimuksessa. Tavoitteena on vain antaa viitettä siitä, millainen kunkin valtion ulkopoliitiikkaa tekevän eliitin suhtautuminen Georgiaan ja Venäjään on.

2.4.1 Suomi

Tämänhetkisten suomalais-venäläisten suhteiden taustalla on toinen maailmansota ja sitä

seurannut suomettumisen aika. Syvemmälle historiaan mentäessä useat Ruotsi-Suomen sodat Venäjää vastaan, Venäjään liittäminen, sortokaudet, bolševikkien osallistuminen Suomen sisällissotaan 1918 ja Neuvosto-Venäjän aiheuttama uhkan tunne Suomessa ovat myös vaikuttaneet suomalaisten kuvaan Venäjästä. Viimeaikaisempiin tapahtumiin keskittyessä tulee ottaa huomioon kuitenkin nimenomaan Suomen vaikea suhde Neuvostoliittoon toisen maailmansodan päättymisen jälkeen. Neuvostoliitolla on ollut tuolloin väyliä vaikuttaa merkittävästi Suomen sisäpolitiikkaan. Tässä tutkimuksessa on otettava huomioon, että tutkimuksen kohteena oleva Helsingin Sanomat on ollut Eljas Erkon ajoista lähtien vahvasti länteen suuntautunut sanomalehti, joka on suhtautunut itänaapuriin epäilevästi, heijastaen näin Erkon omia näkemyksiä. Riippumattomuus on ollut tärkeä arvo HS:n linjassa (Manninen & Salokangas, 2009: 659–663). Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Suomi on pyrkinyt hyödyntämään ”erityistä” suhdettaan Venäjän kanssa: Suomessa toivotaan, että maiden pitkään jatkuneiden leutojen suhteiden vuoksi Suomella olisi mahdollisuus saada taloudellista hyötyä kanssakäymisestä ja toimia aktiivisena EU:n ja Venäjän suhteiden edistäjänä (ks. esim. Haukkala et al. 2008, 7). Suomen poliittinen eliitti pitää Venäjä-suhdetta erittäin tärkeänä. Tästä osoituksena olkoon puolustusministeri Jyri Häkämiehen ”Venäjä, Venäjä, Venäjä”-puhe (Saksa 2007), jossa hän korosti Venäjän olevan ainoa ja tärkein turvallisuuspoliittinen haaste Suomelle. Ulkoministeri Stubb kirjoittaa kotisivuillaan, että Suomen pitää olla luomassa EU:n Venäjä-politiikkaa, ja että naapuruus tarjoaa Suomelle mahdollisuuksia ja haasteita. Haasteista hän mainitsee rekkajonot ja puutullit. (Stubb 2010.) Kumpikin ministeri korostaa, että Venäjä ei ole sotilaallinen uhka Suomelle. Käytännössä suhteita muokkaavat talousintressit – etenkin Suomen puolelta. Jo mainitut puutullit aiheuttivat paineita ulkopoliittiselle johdolle. Venäjä on kokonaisuudessaan Suomen kolmanneksi suurin vientimaa ja suurin tuontimaa. Suomi vie Venäjälle korkeasti jalostettuja tuotteita, ja tuo puolestaan öljyä, kaasua ja metalleja (Ulkoasiainministeriö 2010). Suomella on siis merkittäviä strategisia intressejä Venäjällä – turvata viennin ja tuonnin sujuvuus, mikä on maan taloudelle kokonaisuudessaan hyvin tärkeää. Suhteisiin vaikuttanee myös Suomessa asuva venäläisvähemmistö. Tämä lisää pragmaattisuutta suhteisiin. Venäjän kansalaisia asuu Suomessa 28 000, ja venäjää äidinkielenään puhuvia on yli 50 000 (Tilastokeskus 2010). Jälkimmäiseen lukuun kuuluu esimerkiksi osa inkeriläisistä paluumuuttajista, joita Suomi on ottanut vastaan aktiivisesti 1990-luvun alusta lähtien. Kaiken kaikkiaan inkeriläisiä on otettu vastaan 30 000. (Nieminen 2004.)

Suomella ei vaikuta olevan tärkeitä intressejä Georgiassa. Suomella ei ole suurlähetystä Georgiassa, eikä Georgialla Suomessa. Maiden välinen kauppa on vähäistä, samoin kulttuurisuhteiden kehitys. Suomalaisia asuu myös varsin vähän Georgiassa. (Salo 2009.) Kahdenvälisen suhteiden merkitys on siis melko pieni. Lienee syytä olettaa, että Suomen poliittisen eliitin suhtautuminen Georgiaan heijastaa lähinnä heidän suhdettaan Venäjään.

2.4.2 Viro

Viron suhde Venäjään on yksi Euroopan unionin jäsenmaiden vaikeimmista yhdessä Latvian ja Puolan kanssa. Esimerkiksi suomalaistutkijat laskevat Viron bilateraalisen suhteen Venäjän kanssa olevan yksi EU:n yhteistä venäjänpolitiikkaa hidastavista seikoista (Haukkala et al. 2008, 17). Kuten Suomessakin, myös Virossa bolševikkien toiminta maailmansotien välisenä aikana synnytti epäluuloa venäläisiä kohtaan. Suomesta poiketen Viro miehitti toisen maailmansodan aikana, Molotov-Ribbentrop-sopimuksen seurauksena, ja miehitys kytdityksineen on maassa suuri kansallinen trauma. Viro vaatii Venäjää tunnustamaan syyllisyytensä historiallisiin vääryyksiin, joihin Neuvostoliitto syyllistyi. Toisaalta Venäjää kaihtaa venäläisvähemmistön asema Virossa. Yksittäisiä kriisejä on ollut useita. Näistä tuoreimpana on mielissä nk. patsaskiista, joka johti ankaraan kielenkäyttöön, jatkuviin Viron-vastaisiin mielenosoituksiin Venäjällä, virolaisiin verkkosivuihin kohdistuneihin kyberhyökkäyksiin ja taloudellisiin sanktioihin Venäjän puolelta (ks. esim. Whewell 2008). Pronssisotilaskiistan jälkeen suhteet ovat olleet varsin heikot, vaikka uusia suuren luokan konflikteja ei ole sattunut. Suhteiden heikkoa luonnetta kuvaa hyvin myös se, että mailla ei ole voimassa olevaa rajasopimusta. Jo valmiiksi neuvoteltu sopimus jäi ratifioimatta Venäjän duumassa, koska Viron parlamentti lisäsi ratifioinnin yhteydessä ratifiointiasiakirjaan viittauksia Neuvostoliiton tekemiin historiallisiin vääryyksiin (Virmavirta 2007). Virolle Venäjä on neljänneksi tärkein kauppakumppani. Vienti Venäjälle on kasvanut aina viimeisimmän talouskriisin alkuun asti, mutta tuonnin kokonaismäärät ovat olleet laskussa (Eesti Suursaatkond Moskvaa 2010). Toisin kuin Suomi, Viro ei ole riippuvainen venäläisestä energiasta. Valtaosa maan energiasta ja lämmöstä tuotetaan palavaakiveä polttamalla (Eesti Statistikaamet 2009). Verrattain pieni riippuvuus suuresta naapurista mahdollistaa ulkopoliittisen linjan, jossa Jarmo

Virmavirran mukaan, ”Puhdasoppisuus suhteessa Venäjään voittaa Virossa poliittisen realismin” (2007).

Viro on kehittänyt läheisen suhteen Georgian kanssa presidentti Saakašvilin johtaman vuoden 2004 samettivallankumouksen jälkeen. Virossa on koettu, että mailla on samankaltainen historia ja samanlaiset haasteet tulevaisuudessa. Viro avasi suurlähetystön Georgiassa vuonna 2006, ja vuodesta 2004 lähtien johtavat poliitikot ovat vierailleet maassa vähintään kolme kertaa vuodessa. Georgia on Viron yksi tärkeimmistä kehitysyhteistyökohteista ja poliittisella tasolla yhteistyö on myös läheistä. Viro on pyrkinyt jakamaan tietoa taloudellisten uudistusten politiikasta, josta georgialaiset ovat olleet kiinnostuneita. Suhteet ovat nimenomaan ideologiset ja poliittiset, koska taloudellinen yhteistyö on vähäistä (Estonian Embassy in Tbilisi 2010). Esimerkiksi Viron entinen pääministeri Mart Laar, jonka hallituskaudella tehtiin rankka talousreformi, on toiminut Georgian presidentin Mihail Saakašvilin neuvonantajana, ja hänelle on myönnetty korkein kunniamerkki, jonka ulkomaalainen voi Georgiassa saada (IRL 2010). Viron Tbilisin-lähetystön kotisivuilla mainitaan selkokielisesti, että Georgian-suhde on tärkeysjärjestyksessä korkealla Viron ulkopoliitikassa (Estonian Embassy in Tbilisi 2010).

2.4.3 Britannia

Britannian ja Venäjän suhteet ovat varsin heikot. Suomalaistutkijat niputtavat Britannian Venäjän-suhteen EU:n kylmempien joukkoon yhdessä Puolan ja Viron kanssa (Haukkala et al. 2008, 17). Britannian aseman suhteessa Venäjään määrittelee Ison-Britannian rooli Yhdysvaltain lähimpänä yhteistyökumppanina Euroopassa ja myös Natossa, sekä maan historiallisesta asemasta kylmässä sodassa, jossa se oli yksi Neuvostoblokin päävastustajista. Tämä on luonut pohjan nykyiselle suhteelle. Aivan viime vuosina Venäjän ja Britannian välejä ovat kaihertaneet vakoilusyytökset ja niistä johtuneet diplomaattien karkotukset sekä kieltäytyminen luovuttamasta rikoksista epäiltyjä tai tuomittuja, kuten entistä KGB-agenttia Alexander Lugovoita tai liikemiestä Boris Berezovskia, oikeuskäsittelyyn (Halpin 2008, BBC News 29.11.2007). Britannian jatkuvasti läheiset suhteet Yhdysvaltojen kanssa vaikuttanevat myös negatiivisesti Venäjän ja Britannian suhteisiin.

Georgian presidentti Saakašvili on pyrkinyt viemään maataan länteen – saavuttaakseen Naton jäsenyyden ja sitä kautta Yhdysvaltain tuen ja suojeluksen. Yhdysvaltain lähimpänä liittolaisena Euroopassa Britannian rooli Georgialle on suurin piirtein sama. Britannia tuki Georgian Nato-jäsenyysneuvottelujen aloittamista joulukuussa 2008, kun esimerkiksi Saksa ja Ranska vastustivat sitä (Traynor 2008). Iso-Britannian puolustusministeriö on myös kouluttanut Georgian armeijan henkilökuntaa ja sen erityisosasto on toiminut Georgian hallituksen neuvonantajana (The British Embassy of Georgia 2010). Ulkoministeri David Miliband käytti melko kovaa kieltä kritisoidessaan Venäjän käyttäytymistä Etelä-Ossetian kriisin aikana (ks. esim. Swaine 2008). Iso-Britannian voidaan siis katsoa tukevan Georgian länsisuuntausta vahvasti.

2.4.4 Saksa

Saksan suhdetta Venäjään ohjailevat paitsi historialliset traumat ja epäluulot, myös merkittävä taloudellinen yhteistyö. Historiallisten tapahtumien merkitystä tässä päivässä lienee mahdotonta analysoida täysipainoisesti, mutta Saksan irtisanoutuminen natsimenneisyydestä ja toisaalta DDR:n suhteellisen veretön irtautuminen itäblokiin pohjustavat käytännöllistä suhdetta. Saksan poliittisella kentällä on voimia, jotka pyrkivät käytännölliseen suhteeseen Venäjän kanssa, ideologisen vastakkainasettelun sijaan. Esimerkiksi vihreiden Joschka Fischer on ehdottanut Venäjän täysjäsenyyttä Natossa, mikä ”muuttaisi Natoa, mutta muuttaisi Venäjää vielä enemmän” (Socor 2009). Entinen liittokansleri Gerhard Schröder on tunnettu hyvistä suhteistaan Kremliin, jotka heijastuivat paitsi vahvassa anti-amerikkalaisuudessa (mm. Irakin sodan vastustaminen) ja saksalais-venäläisten taloussuhteiden kehittämisessä, myös paikkana Nord Stream -kaasuyhtiön ja suuren öljy- ja kaasuyhtiön TNK-BP:n hallituksissa (UPI 2009). Nykyinen liittokansleri Angela Merkel on suhtautunut kriittisemmin Venäjään kuin edeltäjänsä Schröder, mutta Merkel on pyrkinyt rakentamaan suhdetta paremmaksi luomalla vahvemmat henkilökohtaiset suhteet presidentti Medvedeviin (Deutsche Welle 2008a). Taloussuhteiden merkitystä Saksalle tulee myös korostaa: Saksa on Venäjän tärkein kauppakumppani, ja valtioiden välisen kaupan arvo on vuosittain 34 miljardia euroa. Saksa on myös riippuvainen Venäjän öljy- ja kaasutoimituksista (Deutsche Welle 2008a.). Tätä riippuvuutta rakenteilla oleva Nord Stream -yhtiön kaasuputki lisää

entisestään. Newsweek-lehden tietojen mukaan Venäjä pitää Saksaa tärkeimpänä apulaisenaan Naton itälaajentumisen estämisessä. Myös uusia kauppasopimuksia syntyy jatkuvasti (Matthews & Theil 2009). Saksan Venäjän-suhteen voi siis arvioida olevan pragmaattisemmalla pohjalla kuin Iso-Britannian tai Viron ja rinnastuvan luonteeltaan enemmänkin Suomeen.

Saksankin Georgia-suhde määrittyy pitkälti Venäjä-suhteen kautta, vaikka maa pyrkii korostamaan tukeaan Georgian demokratiakehitykselle ja alueelliselle koskemattomuudelle. Saksan ulkoministeriö korostaa maiden suhteiden olevan hyvät, niin poliittisella ja taloudellisella tasolla kuin myös kulttuurin tasolla. Saksa on merkittävä kehitysyrityskumppani Georgialle, mutta toisin kuin esimerkiksi Iso-Britannia, se ei tee sotilaallista yhteistyötä Georgian kanssa (Auswärtiges Amt 2010). Lienee syytä korostaa, että Angela Merkel ei ole kertaakaan tukenut suoraan Georgian Nato-jäsenyysneuvottelujen aloittamista ja entinen ulkoministeri Frank-Walter Steinmeier (sosiaalidemokraatti) painotti Etelä-Ossetian konfliktin aikaan, että EU:n ei pitäisi rangaista Venäjää sotatoimistaan esimerkiksi WTO-jäsenyysneuvottelujen keskeyttämisellä. Varsinkin Steinmeierin näkökulma poikkesi selvästi muiden eurooppalaisjohtajien kielenkäytöstä (Deutsche Welle 2008b).

2.5 Hypoteesit

Teoreettiseen materiaaliin tukeutuen esitän seuraavat hypoteesit:

H1: Maan ulkopolitiittisen linjan ja lähteiden käytön välillä on yhteys. Eniten Georgiaa tukevia lähteitä käyttävät virolainen ja englantilainen lehdistö, suomalainen ja saksalainen merkittävästi vähemmän.

H2: Kaikki sanomalehdet käyttävät eniten virallisia lähteitä (poliitikkoja ja hallituslähteitä).

H3: Konfliktin edetessä lähteiden käyttö muuttuu monipuolisemmaksi.

3. METODI

Tutkimus vaatii kvantitatiivista aineistoa. Tutkimuskysymykseen palaten voi todeta, että relevantin vastauksen saamiseksi tulee saada vastauksia muun muassa seuraavanluonteisiin kysymyksiin, jotka Jokivuori ja Hietala (2007, 23) luokittelevat kvantitatiivisen analyysin edellytyksiksi:

Miten paljon joukossa P esiintyy olioita tai tapauksia, joilla on ominaisuus x?

Onko joukossa P ominaisuuksien x ja y välillä riippuvuutta?

Miksi joukossa P esiintyy ominaisuutta y?

Joukko P eli neljän sanomalehden artikkelikokoelma sisältää tietyn määrän lähteitä, joilla on ominaisuuksina mm. venäläisyys, georgialaisuus, asiantuntijuus jne. Lisäksi riippuvuutta muun muassa julkaisun ja tietynlaisten lähteiden käytön sekä julkaisun ajankohdan ja tietynlaisten lähteiden käytön välillä pyritään selvittämään. Miksi-kysymykseen pyrin vastaamaan luokitellun aineiston ja teorian perusteella.

Tämän lisäksi määrällisen aineiston valintaa tukee myös se, että tutkimuksessa pyritään selvittämään sitä, ketkä saavat äänensä kuuluviin tämän konfliktin aikaisessa uutisoinnissa. Tämä vaatii suurehkoa materiaalia, koska esimerkiksi satunnainen valinta sotauutisoinnissa jättäisi vääjäämättä useita tapauksia tutkimuksen ulkopuolelle. Määrällisellä lähestymistavalla varmistetaan se, että kaikki (tai lähes kaikki) tapaukset otetaan huomioon tutkimuksessa. Sodan lyhyt kesto (noin viikko) mahdollistaa ns. kokonaistutkimuksen tekemisen, jossa otetaan huomioon perusjoukon kaikki jäsenet (Pietilä 1973, 67). Spesifimmän laadullisen tutkimuksen tekeminen ei ole mahdollista tämän työn puitteissa, vaikka se voisi antaa syvällisempää tietoa kunkin lähdeyyppin käytöstä.

3.1 Sisällön erittelyllä laaja aineisto käsiteltäväksi kokonaisuudeksi

Tutkimuksen metodiksi olen valinnut sisällön erittelyn. Sisällön erittelyssä tutkija kerää tutkimusta varten relevanttia materiaalia dokumenteista, jotta tutkimuskysymykseen vastaus onnistuisi. Pietilän (1973, 4) mukaan sisällön erittely määritellään:

”[...] joukoksi menettelytapoja, joita käyttäen dokumenttien sisällöstä voidaan tehdä havaintoja ja kerätä tietoja tieteellisiä pelisääntöjä noudattaen.”

Tavoitteena on pyrkiä tilastollisesti tai sanallisesti kuvailemaan joko dokumenttien sisältöä ilmiönä sinänsä tai niitä ulkopuolisia ilmiöitä, joita sisällön voidaan ajatella ilmaisevan. Ensinnäkin tarkoitus on kuvailla ilmiötä – lähteiden käyttöä konfliktiuutisoinnissa – sellaisenaan, ottaen edellä mainitut kysymykset lähtökohdiksi. Toisekseen tätä ilmiötä pyritään selittämään muiden ilmiöiden avulla. Tässä tutkimuksessa tukeudutaan aiempaan tutkimukseen ja viestintätieteellisiin teorioihin, jotta selittäminen onnistuu. Kolmanneksi pohditaan sitä, mitä ilmiö kertoo sotapropagandan tehosta, journalistisesta kulttuurista ja poliittisesta ilmapiiristä kussakin maassa. Näin ollen sisällön erittelyn kaikki kolme tutkimustyyppiä tulee käyttöön, mutta pääasiallinen paino on ilmiön itsensä kuvailussa ja sen selittämisessä teorian avulla (Pietilä 1973, 24–27).

Lienee syytä mainita, että kyseessä ei kuitenkaan ole puhtaasti kuvailemiseen pyrkivä tutkimus, vaan pääasiallinen tavoite on vertailla eri maiden tiedotusvälineitä keskenään. Näin saadaan tuloksia, jotka ovat suhteutettu johonkin, tässä tapauksessa muiden, arvomaailmaltaan erilaisten maiden vastaavanlaisten tiedotusvälineiden tuloksiin. Kansainvälinen vertailu antaa painoarvoa tuloksille. Sisällön erittelyn avulla voin vastata tehokkaasti tutkimuskysymyksiin, koska sisällön erittely mahdollistaa hyvinkin erilaisten sisältöjen vertailun keskenään. Lisäksi tilastoiva menetelmä selkeyttää tuloksia, koska numeraalisten arvojen vertailu on helpompaa kuin sanallisten (Pietilä 1973, 34). Tämä korostuu omassa tutkimuksessani, jossa tutkittava aineisto on neljällä eri kielellä. Laadullisen analyysin, esimerkiksi kriittisen diskurssianalyysin tekeminen vaatisi äärimmäisen hyvää kielitaitoa ja kulttuurin tuntemusta.

Tämän lisäksi sisällön erittelyn tuloksien voi odottaa olevan luotettavia, toistettavia ja valideja, mikäli metodia käytetään oikein (Krippendorf 2004, 19). Tämä on tärkeää

kaikenlaisissa tutkimuksissa, mutta etenkin tässä tapauksessa, koska kyseessä on kansainvälinen vertailu.

Sisällön erittely on terminä hyvin laaja ja mahdollistaa kovin erilaiset tutkimukset, joten yhtenäistä kritiikkiä metodille on ollut vaikea esittää. Lähteiden esiintymisen tilastointi ja analysointi sisällön erittelyn keinoin tulee olemaan joka tapauksessa puutteellista, koska on mahdotonta luoda sellaiset sisältöluokat, jotka kuvailisivat täydellisesti niinkin monimuotoista ilmiötä kuin lähteiden käyttöä uutisoinnissa. Väistämätöntä on myös se, että joitain aspekteja joudutaan pelkistämään, jotta ne saadaan yksiselitteisesti sopimaan sisältökatgorioihin. Esimerkiksi lähteiden suhtautumista konfliktin osapuoliin voi toki mitata viiden pisteen asteikolla, kuten tarkoitukseni on, mutta täysin totuudellista kuvaa se ei anna. Väärinkäsitysten vaarakin on olemassa.

Sisällön erittely kulkee aineiston muokkaamisesta numeraaliseksi materiaaliksi analyysiin ja tulosten pohdintaan (Krippendorf 2004, 83–84). Aineiston käsittelyssä tärkeintä on luoda toimivat sisältöluokat. Sisältöluokkien on kuvailtava ilmiötä riittävästi ja vastattava tutkimuskysymyksiin (Pietilä 1973, 134). Tässä tutkimuksessa on tärkeää myös se, että hypoteesien paikkansapitävyys saadaan testattua luotettavasti.

Sisältöluokista täytyy selvittää seuraavat asiat: julkaisu, julkaistun jutun/uutisen päivämäärä, jutun pituus palstaneliösenttimetreissä (palstamillimetricien mittausta ei riitä, koska lehdissä on erilevyisiä palstoja), jutun tyyppi ja käytettyjen lähteiden määrä. Jokaisesta käytetystä lähteestä täytyy selvittää: kansalaisuus, tyyppi (poliitikko, sotilas jne.), positio suhteessa sodan osapuoliin, tehtävä jutussa ja lopulta se, kuka on kyseessä. Sisältöluokat tulee luoda tavalla, joka mahdollistaa tarpeelliset tilastolliset toimenpiteet (ks. liite 1). Esimerkiksi käsiteltäessä lähteiden positiota suhteessa osapuoliin tulisi käyttää Likertin asteikkoa, jotta eri lehdissä käytettyjen lähteiden keskimääräinen positio olisi helposti vertailtavissa.

Juttujen ja lähteiden luokittelua helpottamaan tehdään kaksi eri taulukkoa sisältöluokkineen. Ensimmäiseen taulukkoon kirjataan tiedot jutusta yleisemmällä tasolla, toiseen kunkin jutussa käytetyn lähteen tarkemmat tiedot. Tämä helpottaa juttujen vertailua yleisemmällä tasolla, mutta myös lähteiden tarkempaa vertailua keskenään.

Yksi lähde lasketaan joka jutussa vain kerran, vaikka sitä siteerattaisiinkin useita kertoja. Mikäli uutistoimiston kautta siteerataan poliitikkoa, sekä uutistoimisto että tuo poliitikko lasketaan erillisiksi lähteiksi. Sama koskee muuta mediaa, jota lehdet mahdollisesti käyttävät lähteinä. Näin ollen muita medioita paljon lainaavan sanomalehden lähdemäärä kasvaa. Tämän voi kuitenkin perustella sillä, että toimituksessa tehdään tällaisissa tapauksissa kaksi journalistista päätöstä. Ensinnäkin valittua uutistoimistoa tai tiedotusvälinettä pidetään riittävän uskottavana, jotta sitä voidaan lainata, ja toisaalta tuon tiedotusvälineen käyttämää lähdetä pidetään riittävän merkittävänä, jotta se on lainauksen arvoinen. Molempia päätöksiä voi pitää relevantteina, jos lähtökohtana ovat tämän tutkimuksen tutkimuskysymykset.

Sisältöluokista tarkempaa määrittelyä kaippaa vain muutama. Juttujen vertailuun käytettävässä taulukossa ilmoitetaan julkaisu (HS, FAZ, IND tai PM), päivämäärä (esim. 080808), pituus palstaneliösenttimetreinä ja lähteiden kokonaismäärä jutussa. Kolmen viimeksi mainitun avulla voidaan määrittellä lähteiden määrä palstaneliösenttimetrimäärän mukaan. Tulokset esitetään tässä muodossa, jotta ne olisivat kuvainnollisempia kuin esimerkiksi palstaneliömillimetri, jonka suuruutta voi olla vaikea hahmottaa. Esimerkiksi 10 palstaneliösenttimetriä vastaa 20 palstamillimetriä, kun palstan leveys on 50 millimetriä. Viides määriteltävä asia on jutun tyyppi. Sisältöluokkia on lehtien alustavan selailun perusteella kuusi. Kuuluakseen ensimmäiseen sisältöluokkaan ”sotatapahtumien kuvaus” jutun pääpainon on oltava varsinaisissa sotatapahtumissa. Näihin lasketaan taistelut, joukkojen etenemiset, saarrot, antautumiset, pommitukset, ilmaiskut, vetäytymiset ja muut vastaavat. Nämä jutut vastaavat kysymykseen ”mitä tapahtuu”.

Toinen sisältöluokka on nimeltään ”rauhanneuvottelujen kuvaus”. Tähän sisältöluokkaan kuuluakseen jutun täytyy kertoa pääasiassa poliitikkojen, mutta myös muiden ihmisten, ponnisteluista konfliktin lopettamiseksi; uhkauksista, vaatimuksista, lupauksista ja muista lausunnoista, jotka ottavat kantaa siihen, miten sotatoimet saataisiin päätökseen. Tämän sisältöluokan jutut kulkevat diplomaattipiireissä, ne ovat sotatoimien yläpuolella ja niitä kommentoivat pääasiassa valtioiden päämiehet, mutta myös diplomaatit ja asiantuntijat.

Kolmas sisältöluokka on ”siviiliväestön kärsimykset”. Juttutyypissä tavalliset ihmiset pääsevät kertomaan sodan aiheuttamista välittömistä tai välillisistä kärsimyksistä. Jutut ovat enemmän mikro- kuin makrotasoa, jolla ihmisten kärsimys on usein yhden lauseen arvoinen tosiseikka sotatoimien ohella. Neljäs sisältöluokka on ”analysoiva, laajempi perspektiivi”. Tässä jutussa etsitään syvempää merkitystä sodan alkamiselle, sen tapahtumille ja sen seurauksille. Laajemman perspektiivin jutussa voidaan analysoida Venäjän uutta ulkopoliittikkaa, muutoksia suurvaltasuhteissa, mahdollista uuden kylmän sodan alkua, energia-alaisia ongelmia mm. öljy- ja kaasuputkien turvallisuuden näkökulmasta tai Naton kriisiä. Viides sisältöluokka on „reaktiot maailmalla“, joka koostuu konfliktialueen ulkopuolisten valtioiden poliitikkojen, asiantuntijoiden tai tavallisten kansalaisten reaktioista sotaan. Tähän sisältöluokkaan kuuluisi esimerkiksi juttu siitä, kuinka Suomen pääministeri Vanhanen kommentoi sotaa. Kuudes sisältöluokka on „muu“, johon on luokiteltu ne harvat jutut, jotka eivät sovi muihin luokkiin.

Lähteiden luokittelussa itsestään selvä kategoria on ”kansalaisuus”. Tässä on pelkistämisen vuoksi käytössä paitsi odotetut ja selkeät sisältöluokat ”venäläinen”, ”georgialainen”, ”yhdysvaltalainen”, myös sisältöluokka, johon sisältyvät niin abhaasit kuin myös osseetit. Näiden ryhmien osuus on oletettavasti pieni ja niiden ”roolia” voi pitää samana: kumpikin ryhmä edustaa pientä Georgiaan kuuluvaa aluetta ja pyrkii lähentymään Venäjää ja erkanemaan emämaasta. ”Kotimainen”-sisältöluokka on myös perusteltu, koska kunkin sanomalehden voi olettaa käyttävän lähteinä kotimaansa asiantuntijoita ja toimittajia. Kaksi muuta sisältöluokkaa ovat ”EU-maan kansalainen” ja ”muu”. EU-maan kansalaiset on niputettu yhteen sisältöluokkaan, koska yksittäisistä ei-kotimaisista Euroopan maista voi olettaa olevan vain yksittäisiä lähteitä. Kokonaiskuva on selkeämpi, kun EU-maat ovat yhdessä ryhmässä. Organisaatioille, uutistoimistoille ja muille epämääräisille lähteille annetaan kansalaisuus, mikäli se on itsestään selvä. Näin esimerkiksi uutistoimisto Itar-Tass on kansalaisuudeltaan ”venäläinen” ja BBC ”EU-maan kansalainen” paitsi The Independentin tapauksessa, jolloin se on ”kotimainen”. YK ja Nato luokitellaan sen sijaan kategoriaan ”muu”.

Toinen kategoria on lähteen tyyppi. Sisältöluokkia ovat ”poliitikko”, ”hallitus tai sen

edustaja”, ”sotilashenkilö”, ”siviili”, ”asiantuntija”, ”toimittaja”, ”uutistoimisto”, ”organisaatio” ja ”muu”. Kuuluakseen johonkin sisältöluokkaan tärkeintä on lähteelle annettu rooli, ei niinkään hänen tittelinsä. Esimerkiksi suomalainen majuri esiintyy lehtijutussa todennäköisesti asiantuntijana, kun taas venäläinen eversti taistelukentällä on sotilashenkilö. ”Poliitikko” on erotettu ”hallitus tai sen edustaja”-luokasta, koska eräiden poliitikkojen lausunnot attribuoidaan suoraan hallitukselle. Hallitus-sisältöluokkaan kuuluvat myös epämääräiset ilmaukset, kuten ”Washington”, ”Moskova” tai ”Venäjän hallinto”, joilla viitataan hallintoelimiin. Näiden lausuntojen takana on usein konkreettinen henkilö hallinnossa, esimerkiksi tiedottaja tai alemman asteen virkamies, mutta hänen esille tuomistaan ei pidetä lehtien toimituksissa relevanttina. ”Siviilit” ovat niin sanottuja taviksia, joiden tehtävä on toimia silminnäkijöinä, kokijoina. Heillä ei ole yleensä tarkemmin määriteltyä titteliä, mikäli toimittaja ei ole sitä esimerkiksi tyylikeinona esille tuonut. Sisältöluokat ”toimittaja”, ”uutistoimisto”, ”muu media” ja ”organisaatio” lienevät itsestään selviä. Uutistoimistot on erotettu muusta mediasta, koska niiden käyttö on ulkomaan toimituksissa hyvin tavanomaista, ja uutistoimistojen materiaaliin tukeudutaan usein.

Kolmanneksi jokaisesta lähteestä selvitetään heidän positionsa konfliktin osapuoliin. Tämä tapahtuu Likertin asteikkoa käyttäen, jossa Venäjää täysin puoltavalle lähteelle annetaan numeerinen arvo 1 ja Georgiaa puoltavalle 5. Arvon 3 saa sisältöluokka ”neutraali, ei erotettavissa”. Samaten Venäjää kovasanaisesti kritisoiava lähde saa arvon 5 (”puoltaa täysin Georgiaa”) ja Georgiaa arvosteleva lähde arvon 1. Kriittisyys Venäjää kohtaan ja Georgian tukeminen eivät ole luonnollisestikaan samanarvoisia lausuntoja tai automaattisesti samaa tarkoittavia. Kuten jo mainittu, Likertin asteikko ja positioiden määrittäminen lausuntoihin perustuen on epätäydellinen tapa kuvata lähteiden mielipiteiden esille tuontia. Tässä tutkimuksessa nämä puutteet on tiedostettu. Korostettakoon, että lähteille annetaan numeerinen arvo sen mukaan, mitä heidän lausunnoistaan voidaan päätellä, ei sen perusteella, mitä heidän voisi olettaa arvelevan.

Neljänneksi jokaiselle lähteelle määritellään ”tehtävä” jutussa. Sisältöluokkia ovat ”informaation lähde”, ”tunteellinen lähde” ja ”kommentoija”. Tärkeää informaatiota antava lähde on silloin, kun sen pääasiallinen tehtävä on kertoa jotain oleellista

konfliktista tai siihen olennaisesti liittyvistä seikoista. Tunteellinen lähde puolestaan vetoaa lukijoiden tunteisiin esimerkiksi tuomalla esiin siviiliväestön kärsimyksiä. Toki myös tunteelliset vetoomukset esimerkiksi poliitikoilta lasketaan tähän sisältöluokkaan. Kommentoija on edellistä viileämpi lähde, jonka pääasiallinen tehtävä on tuoda esiin jonkin tapahtuman tai tapahtumien merkitystä. Tällaiseksi kelpaavat lähinnä asiantuntijat, mutta myös poliitikot ja sotilashenkilöt. Näissä kategorioissa yhdellä lähteellä on mahdollista kuulua useampaan sisältöluokkaan yhden jutun sisällä. Esimerkiksi poliitikko voi ensin kertoa maansa edellyttämistä seikoista aseleponeuvotteluihin ja sitten kommentoida vastapuolen toimia. Tehtävää määriteltäessä tulee pidättäytyä tekstistä ilmeneviin lausuntoihin eikä oletettuihin motiiveihin. Tämä koskee toki kaikkia kategorioita ja luokittelua yleensäkin.

Viimeinen vähemmän tilastollinen kategoria on nimeltään ”kuka”, johon merkataan kyseessä olevan henkilön nimi ja titteli sellaisten tullessa ilmi. Tätä siksi, että luokittelu olisi läpinäkyvämpää, useimmin käytetyt yksittäiset lähteet voitaisiin eritellä ja myös siksi, että nimettömien lähteiden erottelu olisi mahdollista, koska myös nimettömien lähteiden käyttöä on tarkoitus tarkastella tässä tutkimuksessa. Tämä edellyttää myös tiettyä tarkempaa luokittelua.

Lähdettä pidetään nimettömäksi, mikäli sen identiteetti on salattu tarkoituksena suojella kyseistä henkilöä. Esimerkiksi yksinkertaistetut lähdeviittaukset, kuten ”Moskova” tai ”georgialaismedia” eivät ole luokiteltavissa nimettömiksi lähteiksi, koska niissä tekijän henkilöllisyys jää epämääräiseksi toimittajan päätöksestä. Tähän voi olla syynä tekstin yksinkertaistaminen lukemisen helpottamiseksi. Nimettömien lähteiden käyttöön sisältyy yleensä (ainakin hyvän journalistisen tavan mukaan) ilmoitus, että lähde ei halua nimeään julkisuuteen ja lisäksi perustelu tälle pyynnölle. Mukaan ei lasketa myöskään epämääräisiä ilmaisuja, jotka johtuvat kenties lähteiden suuresta määrästä. Esimerkiksi „jotkut georgialaiset“ tai „monet“ eivät ole ilmaisuja, joilla halutaan välttää tietyn henkilön nimen käyttöä, vaan yleistyksiä. Vain perinteisen journalistisen diskurssin keinoin nimettömiksi leimatut lähteet lasketaan oikeasti anonyymeiksi. Eli esimerkiksi „asioista hyvin perillä oleva lähde hallinnossa“ ja „georgialainen taksikuski“ ovat nimettömiä, mutta „Tbilisin ilmoituksen mukaan“ ja „George Bushin virallinen edustaja“ eivät ole.

Lähde tai juttu voidaan sisällyttää useampaan sisältöluokkaan kahdessa kategoriassa. Nämä ovat jutun tyyppi ja lähteen tehtävä. On selvää, että juttu voi sisältää niin sotatapahtumien kuvausta kuin myös laajempaa analyysia, mutta yleensä pääasiallinen juttutyyppi merkataan ainoaksi. Mikäli tällaista selvää erotusta ei ole mahdollista tehdä, merkataan juttu molempiin sisältöluokkiin. Sama koskee myös lähteen tehtävää. Havaintoyksikön sisällyttämistä kahteen eri sisältöluokkaan ei voida pitää optimaalisena ratkaisuna, mutta sitä voi pitää tutkimuksen reliabiliteetin kannalta parempana ratkaisuna kuin epätäydellistä luokittelua.

3.2 Aineistona neljän lehden jutut viikon ajalta

Kuten jo johdannosta kävi ilmi, tutkimus pyrkii kansainväliseen vertailuun, minkä vuoksi aineisto koostuu neljän eri sanomalehden uutisista. Lehdet ovat Frankfurter Allgemeine Zeitung, The Independent, Postimees ja Helsingin Sanomat. Tarkasteluajaksi otettiin alustavasti yksi viikko alkaen 8.8.2008 ilmestyneestä lehdestä. Näin saatiin käsittelyyn kaiken kaikkiaan 27 lehden numeroa (Postimees ei ilmesty sunnuntaisin, Frankfurten Allgemeine Zeitungin sunnuntainumeroa ei ollut saatavilla). Alustavassa lehtien tarkastelussa kävi ilmi, että uutisia tai juttuja, jotka koskivat Georgian sotaa, oli kaiken kaikkiaan 145 (FAZ 40, Independent 25, Postimees 39, HS 41). Tämän lisäksi lehdissä oli useita kommentteja ja pääkirjoituksia, joissa käsiteltiin sotaa, mutta ne jäivät tämän tarkastelun ulkopuolelle, koska lähteisiin viittaaminen ei-uutisjutuissa on melko harvinaista. Tämän lisäksi vähäisten pääkirjoituksissa tai kolumneissa käytettyjen lähteiden painoarvo tulisi joko korostetun suureksi tai ne hukkuisivat massaan. Ei-uutisjuttujen lähteitä olisi syytä tutkia erikseen ja mielellään vielä monipuolisemmalla metodilla. Niiden zhyttäminen sellaisenaan tähän tutkimukseen ei antaisi varsinaista lisäarvoa tutkimukselle. Näin ollen aineisto koostuu 145 uutisjutusta.

3.3 Metodin reliabiliteetti

Metodin reliabiliteetin varmistamiseksi tein uusintaluokittelun, kun varsinaisesta luokittelusta oli kulunut noin viisi kuukautta. Intra-individuaalinen reliabiliteetti

tarkistettiin oleellisimpien sisältöluokkien osalta. Lähteen ominaisuuksista valitsin näiksi lähteen tyyppin, lähteen roolin ja lähteen position. Nämä valikoituivat tärkeimmiksi, koska pääasialliset päätelmät perustuvat nimenomaan tyyppiin ja positioon. Kansallisuuden määrittelyssä en oletanut olevan tulkinnanvaraa. Lähteen rooli oli useissa tapauksissa monitahoinen eli se kuului useampaan sisältöluokkaan, joten senkin reliabiliteetin testaus tuntui mielekkäältä. Juttujen ominaisuuksista testasin uudelleen vain juttutyypin ja lähteiden määrän jutussa, koska suuri osa muista kategorioista oli itsestään selviä (kuten jutun pituus, päivämäärä). Uusintaluokitteluun valitsin kustakin lehdestä yhden päivän numeron kaikki jutut. Päiväksi valitsin summittaisesti 11. elokuuta, jolloin ilmestyneissä lehdissä oli kaikkiaan 28 juttua. Uusintaluokittelusta oli jätettävä pois neljä juttua, kaksi FAZ:ista ja kaksi IND:istä, koska näitä paperilehtiä minun ei onnistunut enää hankkia käsiini ja verkkolehtien jutuissa oli selviä eroja verrattuna paperiversioihin, joiden perusteella tein alkuperäisen luokittelun. Lopullinen uusintaluokitteluun otettujen juttujen määrä oli siis 24 juttua eli 17 % kaikista jutuista. Tämä määrä on riittävä reliabiliteetin tarkistukseen (Pietilä 1973, 239).

Reliabiliteettikokeen uutisjuttuja koskevat testit osoittivat sisältöluokkien olleen onnistuneita ja lähteiden löytämisen jutuista olleen samoin stabiilia. Juttutyypit, joita oli siis kaikkiaan kuusi, luokittelin identtisesti 21 jutussa, kun uusintaluokittelussa oli mukana 24 juttua. Tämä vastaa 88 prosenttia. Lähteiden määrän laskin täsmälleen samaksi 20 jutussa. Heitto lähteiden määrässä oli yhdestä kahteen, joten merkittävästä erosta ei voida puhua. Tämän lisäksi lähteistä, jotka olivat alkuperäisessä vertailussa jääneet huomaamatta, ainakin kolme oli muuhun mediaan tai uutistoimistoihin viittaamista, joka oli jostain syystä jäänyt huomioimatta. Suurta merkitystä tulosten merkitsevyyteen tällaisilla puutteilla en usko olevan.

Reliabiliteettikokeen tulokset osoittavat yksittäisiä lähteitä koskevia tulosten olevan suhteellisen luotettavia. Lähteitä 24 jutussa oli yhteensä 122. Kenties tärkeimmässä kategoriassa eli lähteen positiossa tarkkuus oli 86 prosenttia. Yhteen laskettiin oikeaan osuneet Venäjä-myönteiset, neutraalit ja georgia-myönteiset luokittelut ja verrattiin yhteenlaskun tulosta lähteiden kokonaismäärään. Lähteen positiivisuus, negatiivisuus tai neutraalius oli luokiteltu oikein 105 tapauksessa 122:sta.

Tyypeittäin luokittelu oli vielä paremmin onnistunutta. Lähteet oli luokiteltu tyypeittäin oikein 114 tapauksessa 122 eli 93 prosenttisesti oikein. Sen sijaan lähteen roolin tai tehtävän määrittelyssä reliabiliteetti oli melkoisen heikko, vain 68 prosenttia. Tämä johtui siitä, että rooli-kategoriassa oli mahdollista antaa lähteelle useampia kuin yksi tehtävä juttua kohden. Laskin reliabiliteetin niin, että mikäli lähde oli sijoitettu kokeessa yhteenkin eri sisältöluokkaan, tai siltä puuttui yksi sisältöluokka, varsinaiseen luokitteluun verrattaessa, kyseinen lähde oli arvoltaan ”puoli onnistunutta luokittelua”. Näin ollen tätä luokittelua voi pitää suhteellisen epäonnistuneena tai ainakin kyseenalaistaa päätöksen antaa lähteille useampia kuin yksi rooli juttua kohden. Tämä vaikeutti absoluuttisesti oikean luokittelun tekemistä. Kyseisen sisältöluokan merkitys koko tutkimuksen reliabiliteetille on kuitenkin rajallinen, koska roolia en juuri ottanut mukaan tärkeimpien johtopäätösten muovaamisvaiheessa.

Kaiken kaikkiaan voi sanoa, että metodin reliabiliteetti oli korkea, varsinkin, kun otetaan huomioon, kuinka vähäisin tiedoin joitain luokitteluja tuli tehdä. Lähteen positio ja rooli tuli määritellä toisinaan yhden lauseen perusteella. Heikoimmin onnistui lähteiden roolin luokittelu, mutta tärkeimmät kategoriat olivat toimivasti rakennettu.

4. TULOSTEN ESITTELY

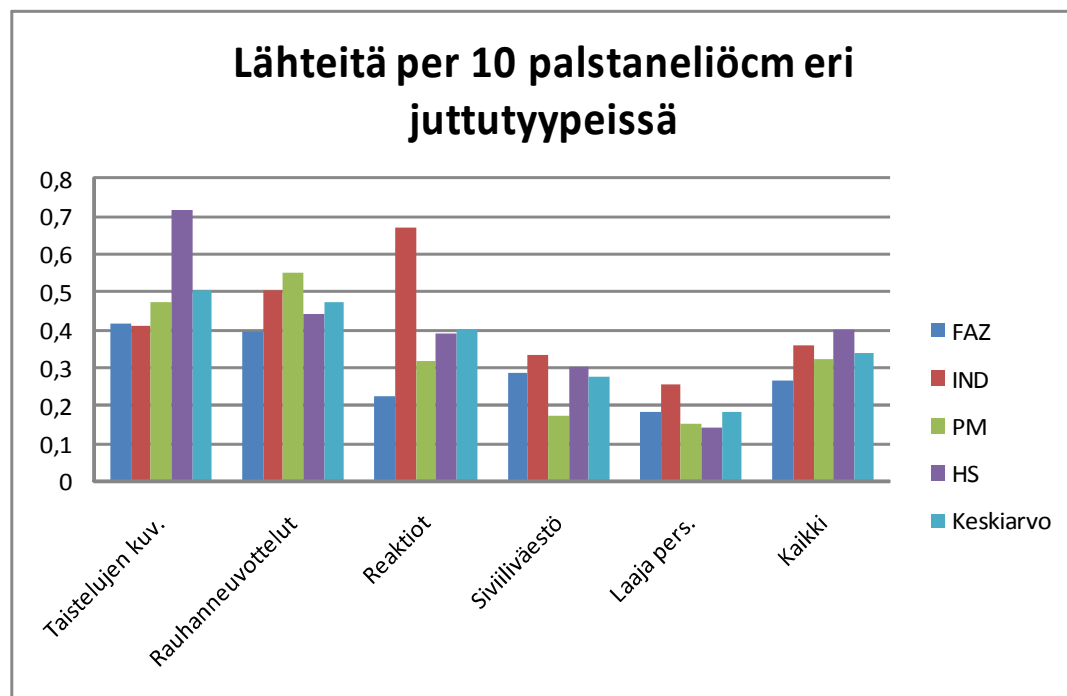
Neljän lehden kaikkiaan 145 jutusta oli mahdollista löytää yhteensä 817 erillistä lähdettä. Absoluuttisesti eniten lähteitä sotauutisoinnissaan käytti Frankfurter Allgemeine Zeitung: 235. Helsingin Sanomien, Postimeesin ja The Independentin vastaava luvut olivat 209, 204 ja 169. Independentin alhaista lukemaa selittää se, että se omisti selvästi vähiten palstatilaa sotauutisoinnille.

Todenmukaisemman kuvan lähteiden käytöstä saa, kun sen suhteuttaa annettuun palstatilaan. Kuten edellä kuvailtu, mittayksiköksi muodostui lähteitä per kymmenen palstaneliösenttimetriä. Tämä tarkoittaa tekstimassaa, joka on viisi senttiä leveä ja kaksi senttiä pitkä. Helsingin Sanomien uutisissa uusia lähteitä käytettiin useimmin. Jokaista kymmentä palstaneliösenttimetriä kohden esiintyi noin 0,4 lähdettä, eli viisisenttisellä palstalla käytettiin uutta lähdettä viiden palstasenttimetrin välein. Toiseksi tiheimmin lähteitä esiintyi The Independentin palstoilla, 0,36 lähdettä kymmentä palstaneliösenttimetriä kohden. Postimees oli kolmannella sijalla ja FAZ neljännellä. Niiden arvot olivat 0,32 ja 0,27 (ks. kuvio 1). Frankfurter Allgemeinen Zeitungin lähdetiheyttä voisi kuvailla sanoen, että uuden lähdteen tietoja käytetään hyväksi aina kahdeksan palstasenttimetrin välein. Lähteiden käytön tiheyden käyttökelpoisuus päätelmissä on kyseenalainen, mutta ainakin laskelma ottaa huomioon tekstin määrä, eikä vain vertaile absoluuttisia määriä, joten saadut tulokset ovat ainakin suuntaa-antavia. Päätelmien teossa on oltava varovainen, koska tiheämpi lähteiden käyttö ei tarkoita perusteellisempaa tai parempaa journalismia ainakaan pelkästään. Lähteiden monipuolisuuteen yhdistettynä sen voi kuitenkin väittää olevan arvo sinänsä.

Kuviossa 1. käsitellään samaa yksikköä eli lähteiden määrää kymmentä palstaneliösenttimetriä kohden, mutta huomioon on otettu, millaisesta jutusta on kyse. Sotatapahtumia ja rauhanneuvottelujen etenemistä kuvailevissa jutuissa käytetään keskimäärin eniten lähteitä. Reaktiota maailmalta -tyyppisissä jutuissa etenkin The Independent käytti hyvin paljon erilaisia lähteitä, mutta kokonaisuudessaan lähdetiheys oli kolmanneksi suurin. Siviiliväestön kärsimyksistä kertovissa jutuissa lähteitä käytettiin neljänneksi eniten ja sotaa laajemmasta perspektiivistä tarkastelleissa jutuissa vähiten.

Eri lehtien välisistä eroista silmiinpistäviä ovat ainakin Helsingin Sanomien ja PM:n runsas lähdemäärä sotatapahtumauutisoinnissa. Tätä selittää osaltaan uutistoimistojen runsas käyttö, joka paisuttaa lähteiden määrää. FAZ:in tunnusluku on alhainen rauhanneuvottelujutuissa ja reaktiojutuissa, vaikka lehti panostikin uutisoinnissaan paljon kansainvälisen diplomatian ponnistuksien kuvailemiseen. FAZ:in tulos lienee alhainen, koska jutut olivat keskimäärin hyvin pitkiä verrattuna muihin lehtiin. Kukin lähde sai siis enemmän palstatilaa kuin muissa lehdissä. Myös taustoja avattiin enemmän. Huomionarvoisena voi pitää myös sitä, että Postimees käytti suhteessa vähiten lähteitä siviiliväestön kärsimyksistä kertoessaan. Helsingin Sanomat puolestaan käytti vähiten lähteitä analyttisemmissä jutuissaan.

Kuvio 1.

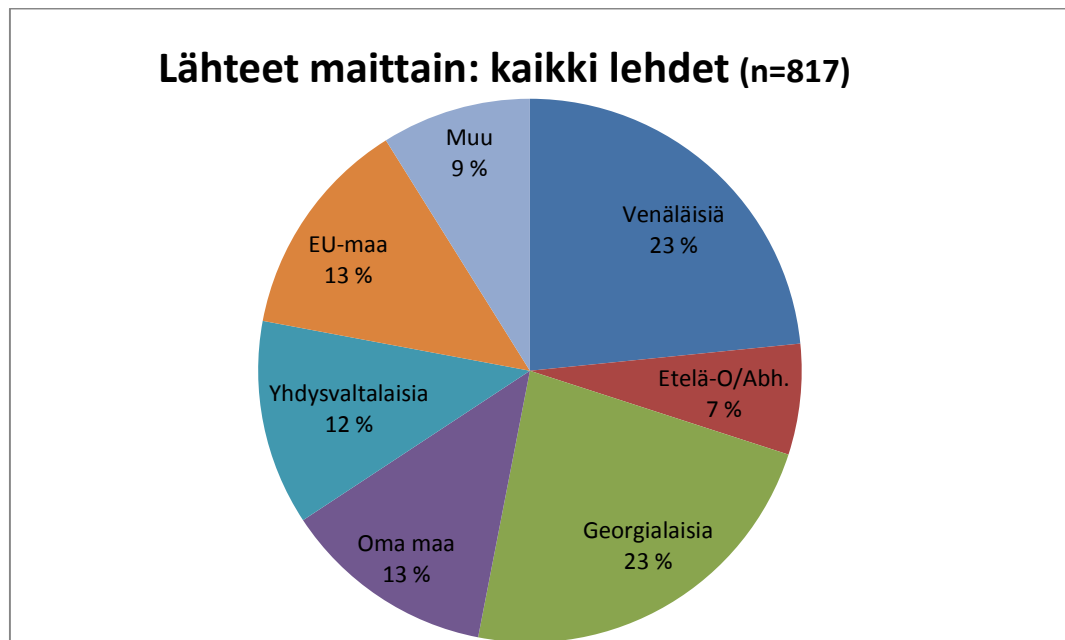

4.1. Lähteiden kansallisuus

Jos tarkastellaan kaikkia lehtiä kokonaisuutena, lähteiden kansallisuudet jakautuvat kahteen melkein yhtä suureen ryhmään (ks. kuvio 2). Venäläisiä ja georgialaisia on kumpiakin 23 % kaikista lähteistä ja kapinallisten maakuntien Abhasian ja Etelä-Ossetian „kansalaisia“ 7 prosenttia. Näin ollen konfliktin suoranaiset osapuolet muodostavat lähteistä hieman yli puolet, 53 %. Toiseen ryhmään kuuluvat yhtä suurina

ryhminä „oman maan kansalaiset“ ja „muiden EU-maiden kansalaiset“ (13 %) sekä yhdysvaltalaiset (12 %). Muiden maiden kansalaisille tai määrittelemättömille lähteille jää 9 %. Itse asiassa muiden maiden osuus oli täysin marginaalinen ja yhdeksän prosenttia muodostuu käytännössä pelkästään lähteistä, joiden kansallisuutta ei voinut määrittellä. Tämän vuoksi päätös olla luomatta „muille maille“ omaa sisältöluokkaansa oli perusteltu. Näin ollen voi pelkistään todeta, että puolet lähteistä on konfliktin osapuolten edustajia ja toinen puoli „länsimaisia“.

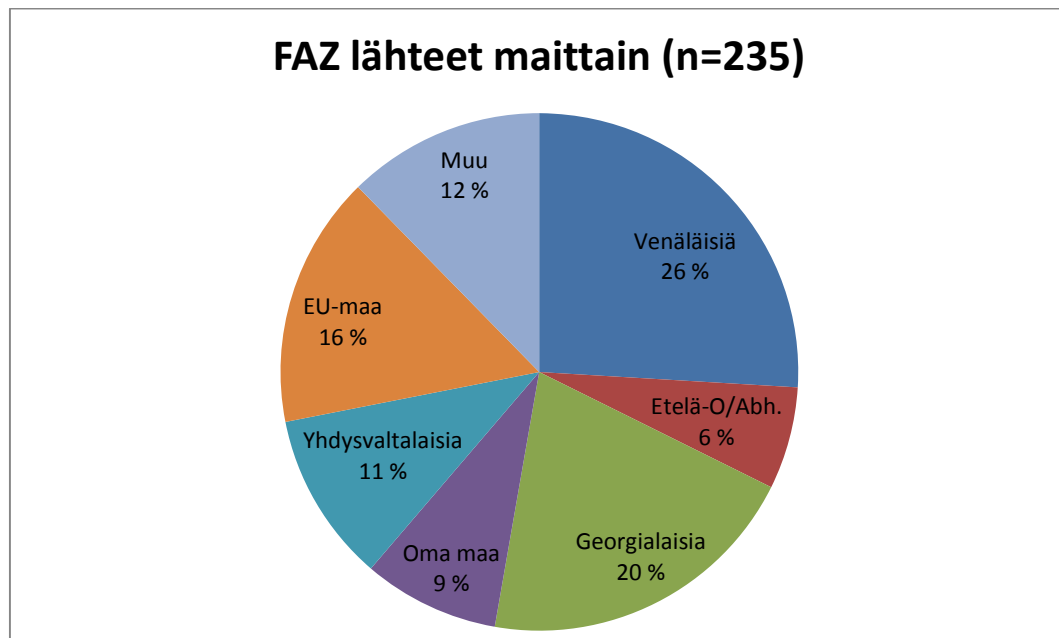
Kuvio 2.

Eri lehdistä voi todeta, että Helsingin Sanomissa esiintyneiden lähteiden kansallisuudet vastaavat kaikkien lehtien keskiarvoja lähes prosenttiyksikölleen. Ainoa ero kuvioon 2. on siinä, että yhdysvaltalaisia lähteitä on hieman enemmän (15 %) ja kotimaisia vähemmän (10 %).

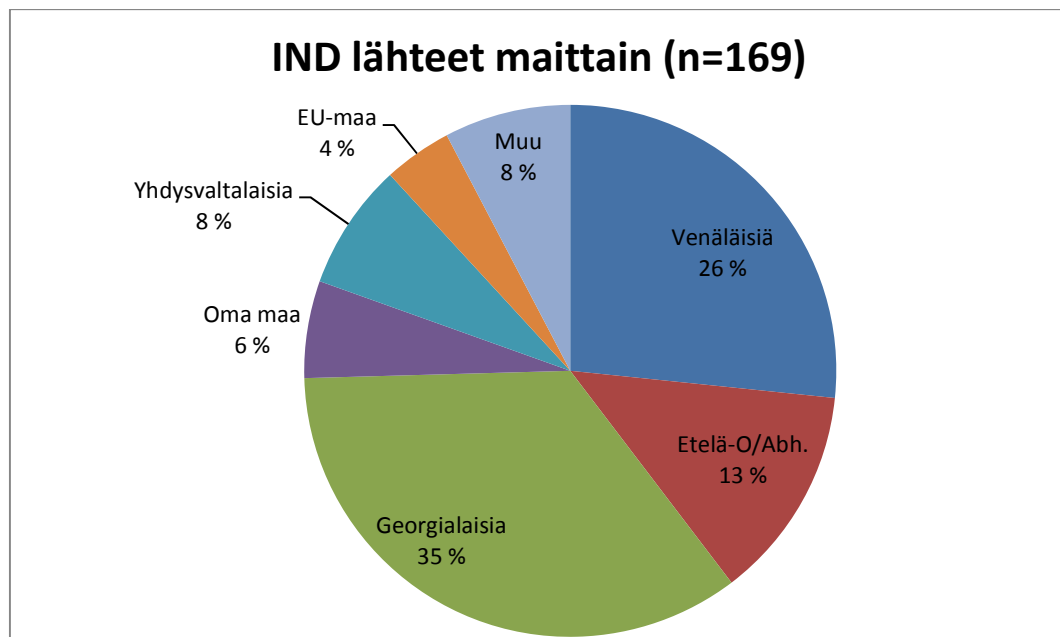
Myös FAZ:in käyttämät lähteet vastaavat kansallisuuksiltaan aika pitkälti keskiarvoja (ks. kuvio 3). Venäläisiä on aavistuksen verran enemmän, georgialaisia puolestaan vähemmän. EU-maiden ja epämääräisten lohkot ovat myös hieman keskiarvoja suuremmat. Tämä johtuu siitä, että Frankfurter Allgemeine Zeitung uutisoi vahvasti mm. Brysselistä, joista sen toimittajat saivat käsiinsä paljon EU-lähteitä ja Naton päämajasta. Kansallisuudeltaan epämääräisten lähteiden määrää selittää ainakin runsas nimettömien diplomaattilähteiden käyttö.

Kuvio 3.

The Independent ja Postimees poikkeavat kuitenkin mielenkiintoisesti keskiarvoista. The Independent (ks. kuvio 4) tukeutuu hyvin vahvasti konfliktin varsinaisiin osapuoliin. Georgialaisten osuus on peräti 35 % ja osseettien/abhaasien myös merkittävä: 13 %. Venäläislähteiden määrä on aavistuksen verran keskiarvon yläpuolella. EU- ja jenkkilähteet ovat merkittävästi pienemmässä roolissa kuin muilla lehdistä, eivätkä kotimaiset- eli brittilähteetkään saa ääntään usein kuuluviin. Selittävänä tekijänä toimii The Independentin toimittajien ansiokas työ konfliktialueella. He pääsivät omien tietojensa mukaan ensimmäisinä länsimaisina toimittajina Etelä-Ossetian pääkaupunkiin Tshinvaliin (Sengupta & Walker 2008), jossa käytiin sodan ankarimmat taistelut aivan sen ensi päivinä. Lehti selvästi kiinnitti päähuomionsa rajatussa uutisoinnissaan sotatapahtumiin ja siviiliväestön kärsimyksiin ja jätti diplomatian toisarvoiseksi.

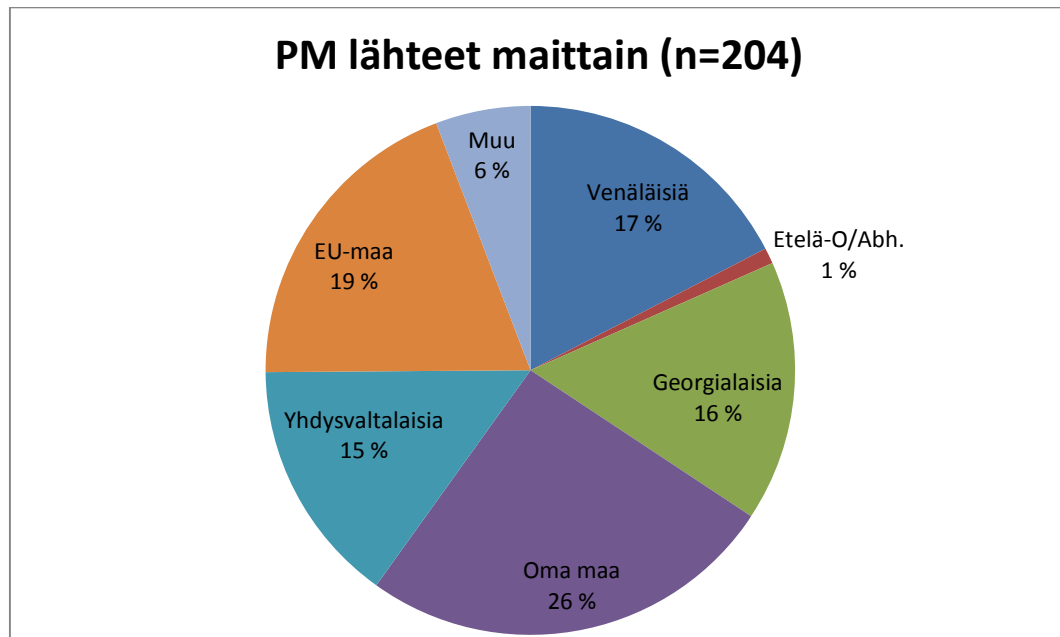
Kuvio 4.

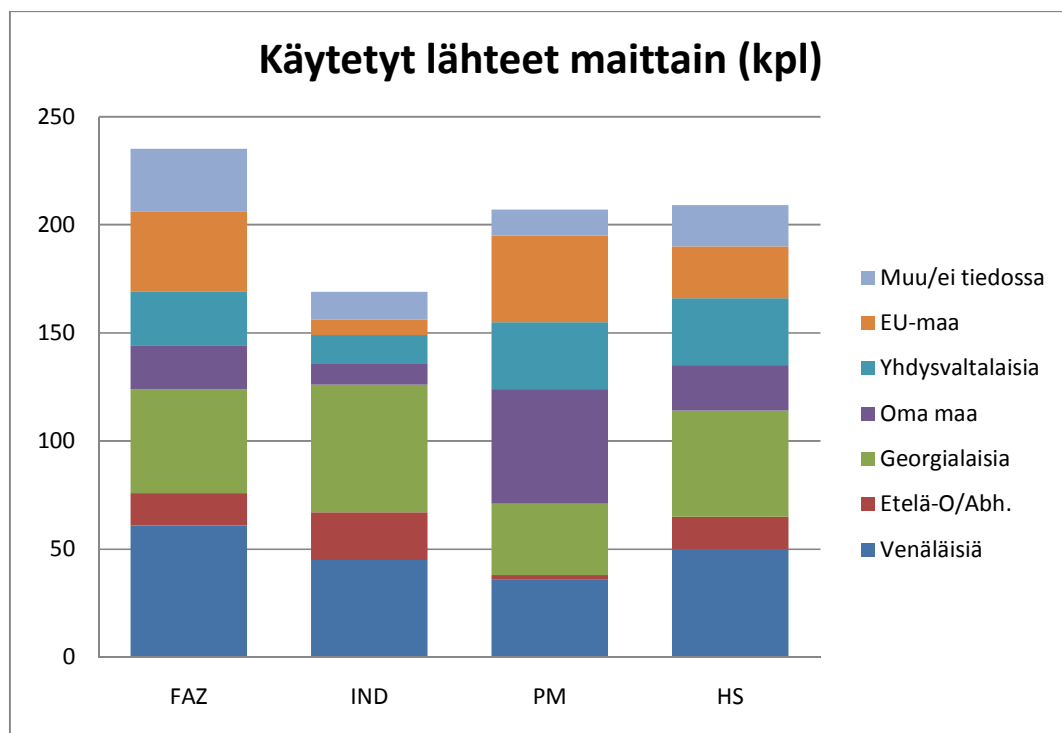
Postimees (ks. kuvio 5) puolestaan erottautuu muista selvästi suuremmalla painotuksellaan kotimaisiin lähteisiin. Neljäsosa kaikista lähteistä oli virolaisia. Merkittävää on myös osseettien ja abhaasien mitätön osuus. Näistä ryhmistä oli vain kaksi lähettä parista sadasta. EU-maiden kansalaisten ja yhdysvaltalaisen osuutta kasvattaa länsimaisten uutistoimistojen materiaalin käyttö. Venäläisten ja georgialaisten lähteiden suhde on tasapainoinen. Postimees etsi uutisoinnissaan selvästi monenlaisia näkökulmia myös kotimaan toimituksen puolella. Yhteydessä oltiin Georgiasta palaaviin matkailijoihin, Viron koripalloliigaa pelaavaan georgialaiseen, Virossa asuviin Georgian ystäviin ja muihin epävirallisiin lähteisiin. Myös virolaispoliitikkoja ja -kansalaisaktivisteja siteerattiin ahkerasti.

Kuvio 5.

Kuviossa 6. vertaillaan eri kansallisuuksia omaavien lähteiden kokonaismääriä lehdittain. Kuvioista selviävät samat seikat kuin edellä mainittu. Postimees ja Independent käyttivät konfliktin osapuolia lähteinä hyvin eri tavoin, PM pelkäästään georgialaisia ja venäläisiä, ja vähemmän kuin muut lehdet, IND puolestaan runsaasti kaikkia kansallisuuksia. Postimees erottuu myös kotimaisten lähteiden runsaan käytön vuoksi. The Independent eroaa kaikista muista kotimaisten, yhdysvaltalaisen ja Euroopan maiden lähteiden käytön osalta, mikä oli huomattavasti vähäisempää. Helsingin Sanomat ja FAZ muistuttavat toisiaan aika tavalla melkein kaikissa ryhmissä. FAZ:in erikoisuus on kansallisuudeltaan epämääräisten lähteiden runsas käyttö.

Kuvio 6.

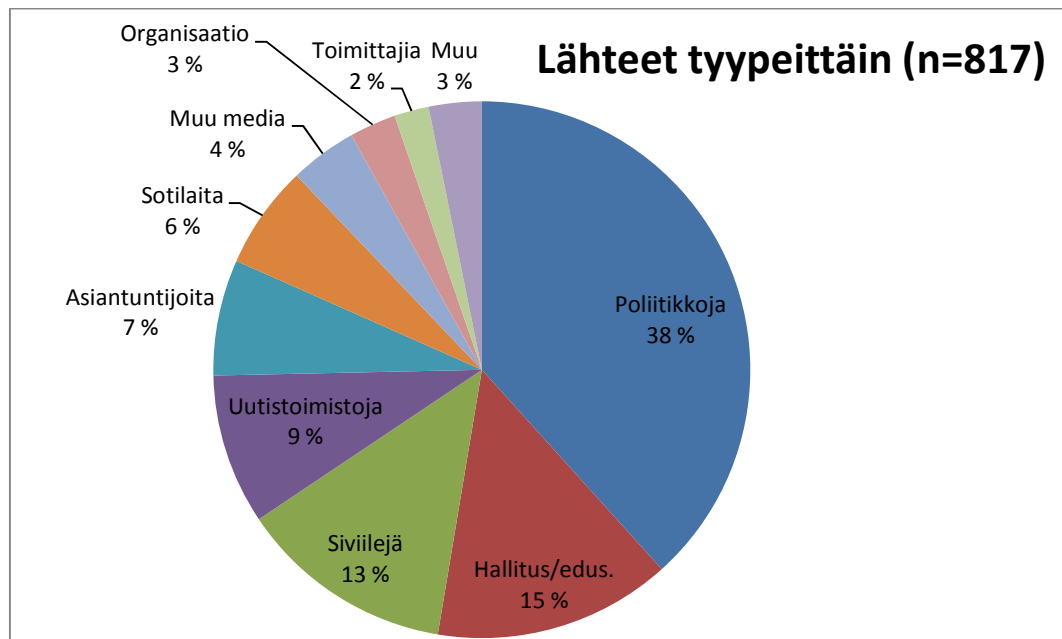

4.2 Lähteet tyypeittäin

Erityyppisistä lähteistä selvästi eniten käytetyimpiä kaikissa lehdissä olivat poliitikot, joita oli kaikista lähteistä lähes kaksi viidesosaa. Tämän lisäksi hallitus, ministeriö tai

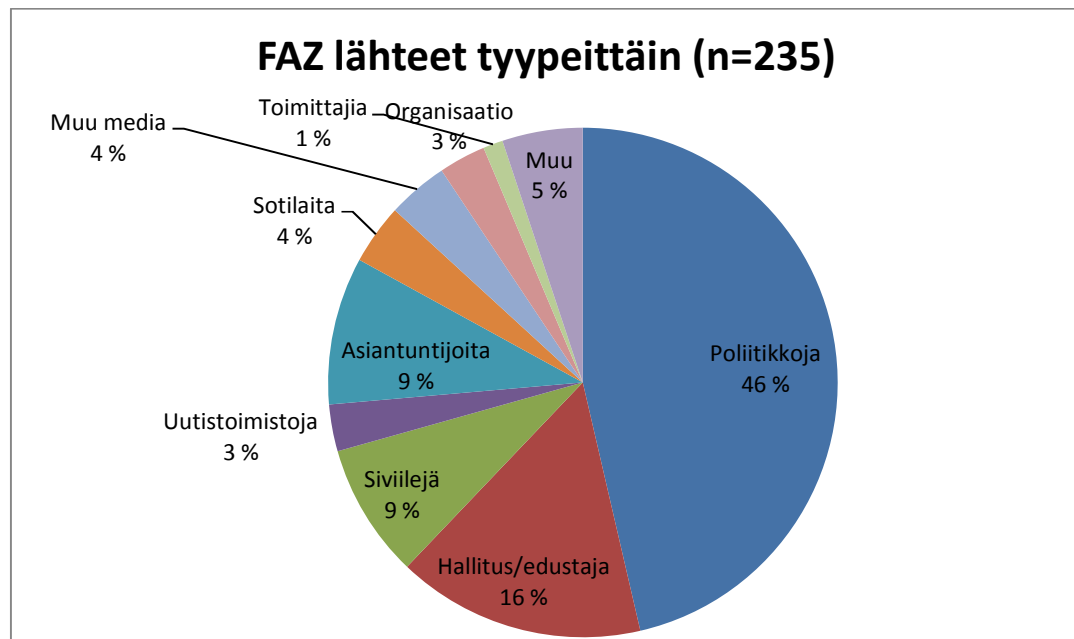
muu hallinnon virallinen äänitorvi nousi toiselle sijalle 15 prosentilla. Näin ollen hallitusten virallisten puhemiesten osuus oli puolet kaikista lähteistä. Toki poliitikkojen ryhmään voi kuulua myös oppositiopoliitikkoja, jotka eivät edusta hallinnon kantaa, mutta heitä oli silmämääräisen tarkkailun perusteella äärimmäisen vähän. Siviilien osuus kaikista lähteistä oli 13 prosenttia. Sotilaiden ja armeijan edustajien määrä oli vain kuusi prosenttia kaikista lähteistä. Asiantuntijoitakin oli enemmän, 7 prosenttia kaikista lähteistä. Uutistoimistoja oli lähes kymmenys kaikista lähteistä, muuta mediaa ja yksittäisiä toimittajia muutaman prosenttiyksikön verran. Eri organisaatioiden toimittaman materiaalin käyttö lähteinä jäi vähäiseksi

Kuvio 7.

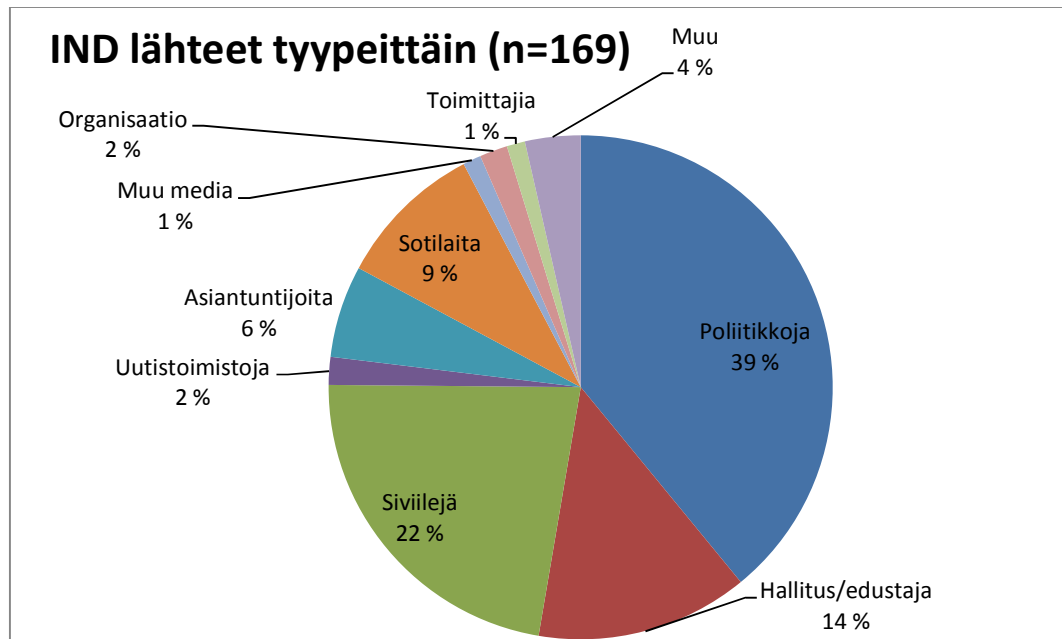
Lehdistä eniten poliitikkoja lähteinään käytti Frankfurter Allgemeine Zeitung, jonka lähteistä lähes puolet oli poliitikkoja (ks. kuvio 8.) Hallituksen edustajat täydensivät virallisten lähteiden osuutta runsaalla 15 prosentilla. Keskiarvoista FAZ eroaa uutistoimistojen puolesta, joiden käyttö oli vähäistä, mutta myös siviili- ja sotilaslähteiden suhteellisen vähäisen käytön osalta. Toisaalta asiantuntijalähteitä, lähinnä diplomaattipiireistä, käytettiin keskimääräistä enemmän.

Kuvio 8.

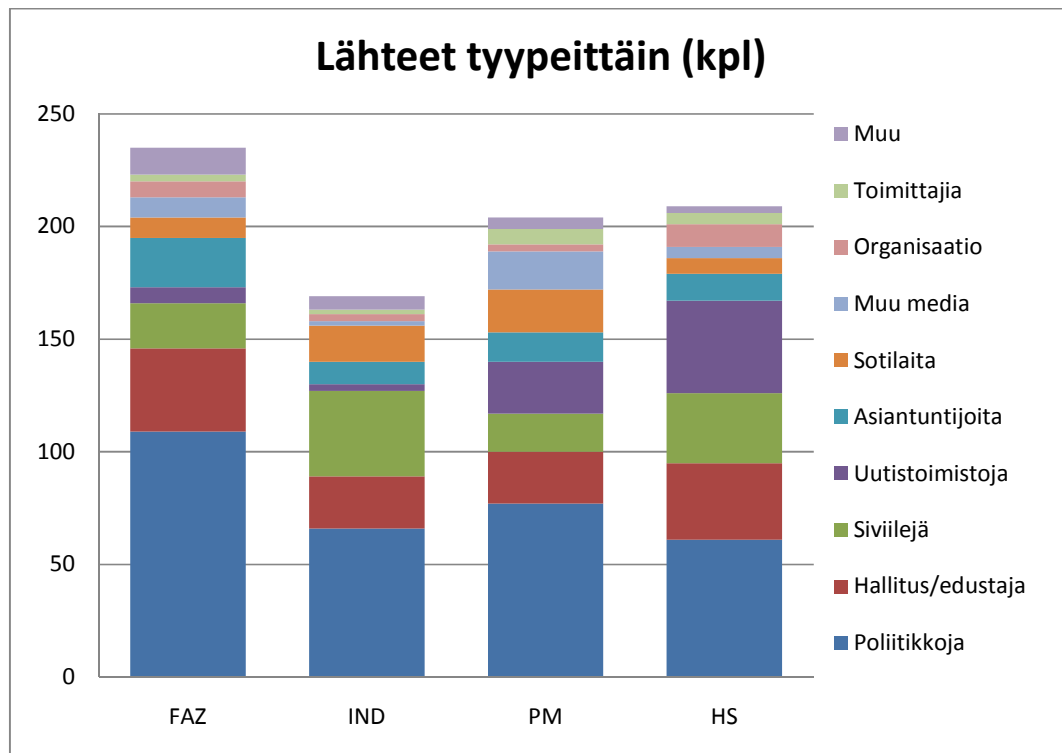
The Independentin käyttämistä lähteistä yli viidennes oli siviilejä (ks. kuvio 9), ja kuten edellisestä luvusta selviää, sekä georgialaisia, että osseetteja. Tämän lisäksi sotilaita on hyödynnetty jonkin verran keskiarvoa enemmän. Poliitikkojen ja hallituslähteiden käyttö on lähellä keskiarvoa. Utustoimistoja tai muuta mediaa ei juuri hyödynnetty.

Kuvio 9.

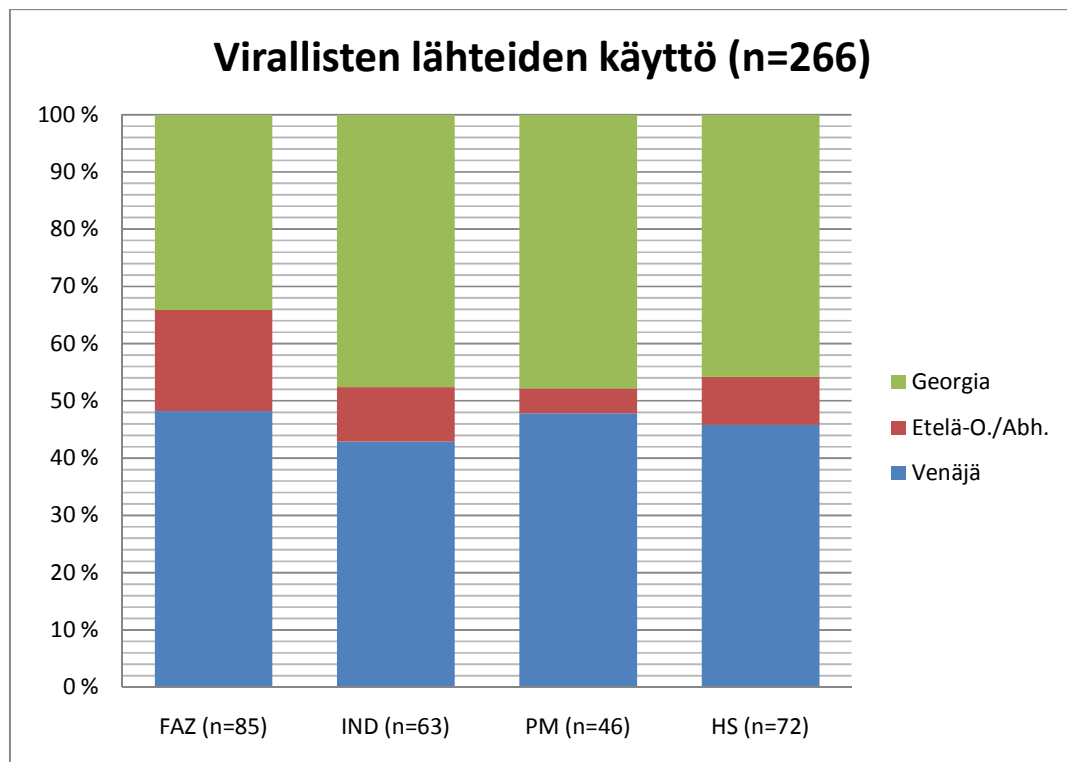
Postimees ja Helsingin Sanomat muistuttavat toisiaan ja eroavat kahdesta anglosaksisesta lehdestä etenkin uutistoimistojen ja muun median käytön osalta, joka on molemmissa lehdissä runsasta. Uutistoimisto tai muu media olivat kummassakin lehdessä noin joka viidennen lähteen alkuperä. Postimees eroaa keskiarvosta suurehkolla sotilaslähteiden ja vähäisellä siviililähteiden määrällä. Helsingin Sanomilla on vähiten poliitikkoja kaikista lehdistä. Siviilejä keskiarvoa enemmän ja sotilaita jälleen vähemmän (ks. kuvio 10). Kaikkien lehtien lähteiden kokonaismäärät tyypeittäin lajiteltuna löytyy alla olevasta graafisesta esityksestä. Silmiinpistävimmät erot löytyvät IND:in siviililähteiden käytön runsaudesta ja FAZ:in poliitikkokeskeisyydestä.

Kuvio 10.

Erillistä huomiota on syytä kiinnittää konfliktin osapuolten virallisten lähteiden käyttöön kussakin sanomalehdessä. Tätä sen vuoksi, että konfliktin osapuolilla on aina pyrkimyksiä vaikuttaa yleiseen mielipiteisiin kolmansissa maissa ja sitä tehdään useiden eri kanavien kautta. Selvää on, että valtion poliittinen johto, ministeriöt ja armeijan viralliset edustajat pyrkivät jokaisessa kannanotossaan edistämään omaa agendaansa. Olen laskenut virallisiksi lähteiksi poliitikot, hallituksen edustajat, ministeriöt ja korkea-arvoiset sotilaslähteet. Näin ollen esimerkiksi nimettömänä esiintyvä venäläiskolonnan kapteeni ei ole virallinen lähde, saatiikka värväysaseman johtaja tai rivisotilas. Kuviossa 11 esitetään konfliktin osapuolten virallisten lähteiden käyttö eri lehdissä. Asianmukaista on vertailla suhteellista esiintymistä, ei absoluuttista, koska absoluuttisissa määrissä on merkittäviä eroja.

Kuvio 11.

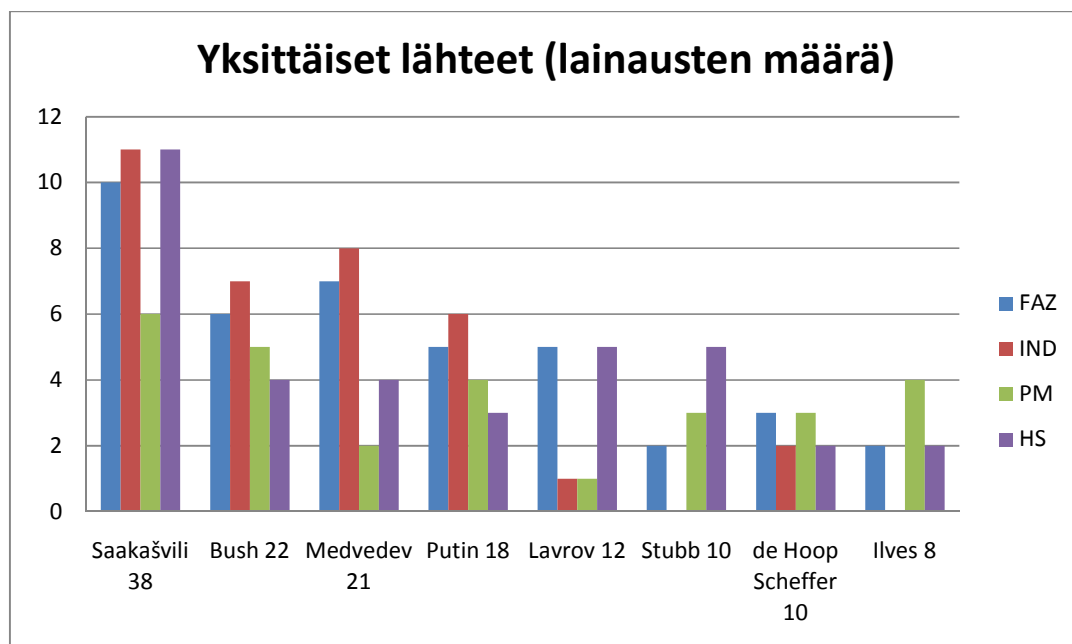

Käytännössä ainoa huomattava ero lehtien välillä on siinä, että viralliset venäläis- ja kapinallislähteet saavat suhteellisesti enemmän palstatilaa Frankfurter Allgemeine Zeitungissa, noin kaksi kolmasosaa. Tässä tärkeä tekijä on runsaalla abhaasi-osseetti-lähteiden käytöllä. Muissa lehdissä osapuolten viralliset äänitorvet

saavat äänensä kuuluviin tasapainoisemmin: venäläisten ja toisaalta abhaasien ja osseettien osuus on aavistuksen suurempi kuin georgialaisten. FAZ:in muista eroavan toiminnan tekee kiinnostavaksi se, että lainaamalla runsaasti ”virallisia” kapinallislähteitä se oli osaltaan legitimoimassa näiden kansainvälisesti tunnustamattomien toimijoiden asemaa. Huomattava on myös jo aiemmin ilmi käynyt kapinallisten maakuntien asukkaiden vähäinen käyttö lähteinä Postimeesin sivuilla.

Yksittäisistä lähteistä poliitikot ovat useimmiten lainattuja. (ks. kuvio 12) Georgian presidentti Mikhail Saakašvili oli eniten siteerattu. Hän esiintyi 38 eri jutussa lähteenä. IND ja HS lainasivat häntä 11 jutussa, FAZ kymmenessä. USA:n presidentti George W. Bush oli 22 jutun lähteenä. Venäjältä presidentti Medvedevä lainattiin 22, pääministeri Putinia 18 ja ulkoministeri Sergei Lavrovia 12 jutussa. Kaikki lehdet lainasivat neljää eniten käytettyä henkilöä melko tasaisesti, mutta Lavrovista alkaen kiinnostus vähenee. Poikkeuksellisesti HS takertuu useammin juuri Venäjän ulkoministerin sanoihin kuin Putinin tai Medvedevin. Kahdeksan eniten lainatun joukkoon mahtuivat myös Alexander Stubb, jonka näkyvyyttä selittää Suomen ETYJ-puheenjohtajuus kriisin aikana, Naton pääsihteeri Jaap de Hoop Scheffer ja Viron presidentti Ilves. Stubb ja Ilves olivat eniten esillä oman maansa lehdessä, mutta sekä FAZ että HS julkaisivat Ilveksen haastattelun, ja Stubb pääsi samoin esille FAZ:issa ja PM:ssa.

Kuvio 12.

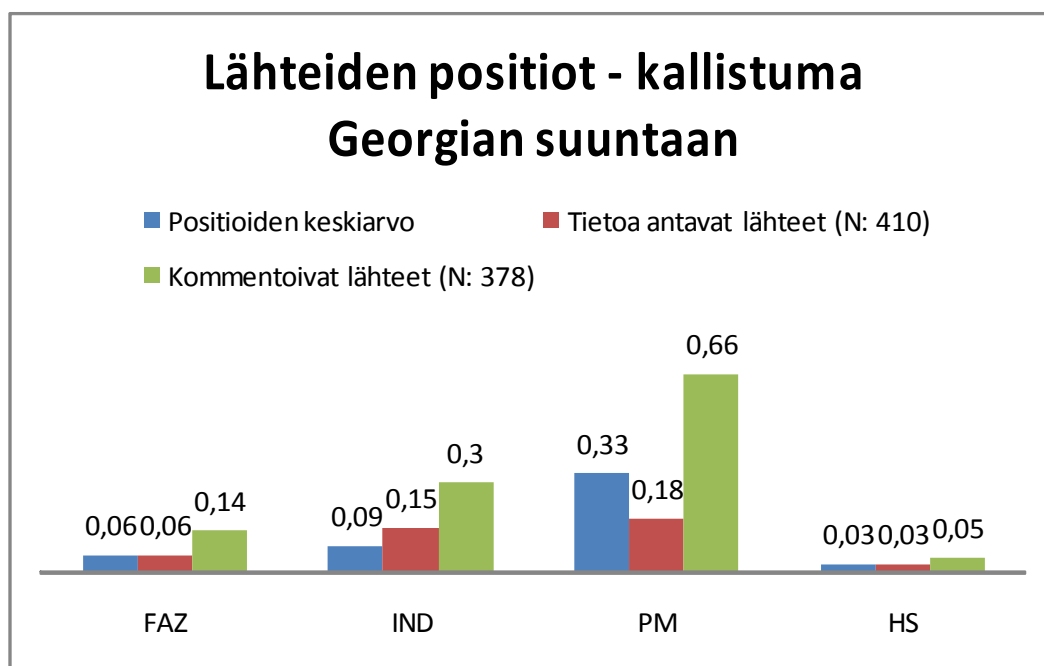

4.3 Lähteiden positiot suhteessa sodan osapuoliin

Yksi pääasiallisista keinoista tutkimuskysymyksiin vastaamiseksi oli Likertin asteikolla mitattu lähteiden positio suhteessa sodan osapuoliin. Lähteiden suuren määrän ja luokittelun vaikeuden – monista lähteistä oli hyvin vaikea saada selville positiota tai se oli neutraali – vuoksi tulokset ovat melko vaatimattomia, mutta nekin ovat suuntaa-antavia. Kuviossa 13 on esitetty graafisesti lähteiden positioiden kallistuma Georgian puoleen. Tämä tarkoittaa siis sitä, kuinka paljon 1-5 skaalan keskikohdasta positiot painottuivat myönteisiksi Georgian suhteen eli arvon 5 suuntaan.

Kuvio 13

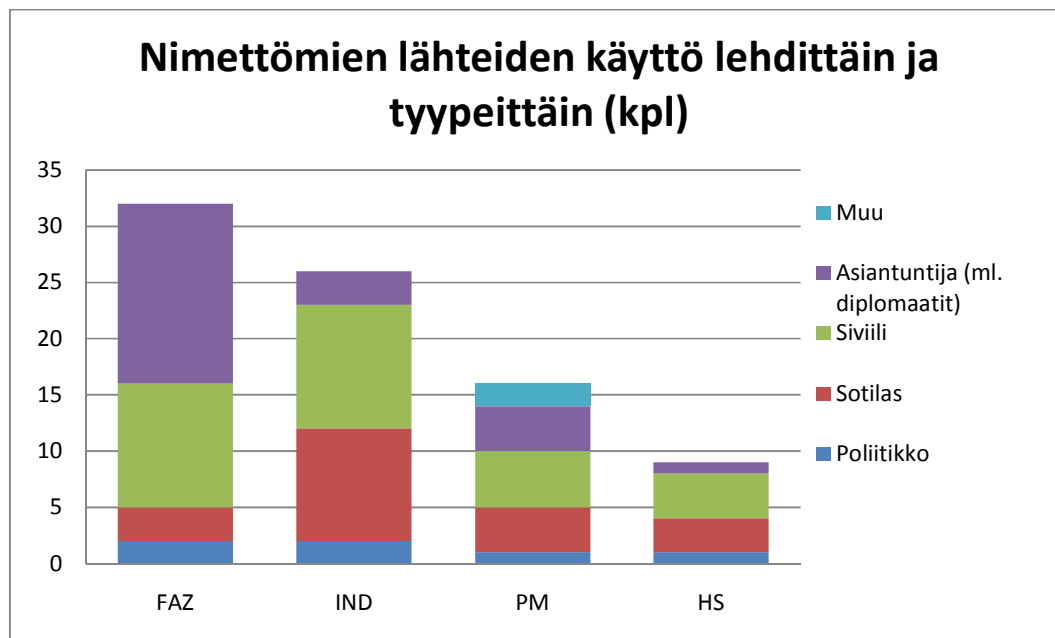
Kaikkien lehtien lähteet olivat jossain määrin georgiamyönteisiä (tai venäjänkielisiä), mutta etenkin FAZ:in ja HS:n lähteitä voisi kuvailla lähes täysin neutraaleiksi. FAZ:in jutuissa esiintyneet kommentoivat lähteet olivat toki aavistuksen verran enemmän Georgian kuin Venäjän puolella. IND:n osalta tulokset ovat aavistuksen verran georgiamyönteisempiä kuin FAZ:illa, mutta ero ei ole merkittävä. Erikoisen tilanteen, jossa keskiarvo on kahta muuta arvoa pienempi, selittänee se, että tunteelliset lähteet, joita tässä kaaviossa ei ole esitelty, olivat venäjänmyönteisiä. IND haastatteli useita venäläissotilaita Pohjois-Ossetiassa, mutta myös kymmeniä siviilejä Etelä-Ossetiassa.

Tunteellisten lähteiden taulukointia en pitänyt tarpeellisena, koska näiden lähteiden, yleensä siviilien ja sotamiesten sanomisia pidetään harvoin informaatioarvoltaan yhtä korkeina kuin poliitikkojen tai asiantuntijoiden. PM puolestaan erottuu joukosta selvästi, varsinkin kommentoivien lähteiden osalta. Tulosta selittänee osaltaan runsas virolaisten lähteiden käyttö: he tukivat vahvasti Georgiaa.

4.4. Nimettömien lähteiden ja uutistoimistojen käyttö

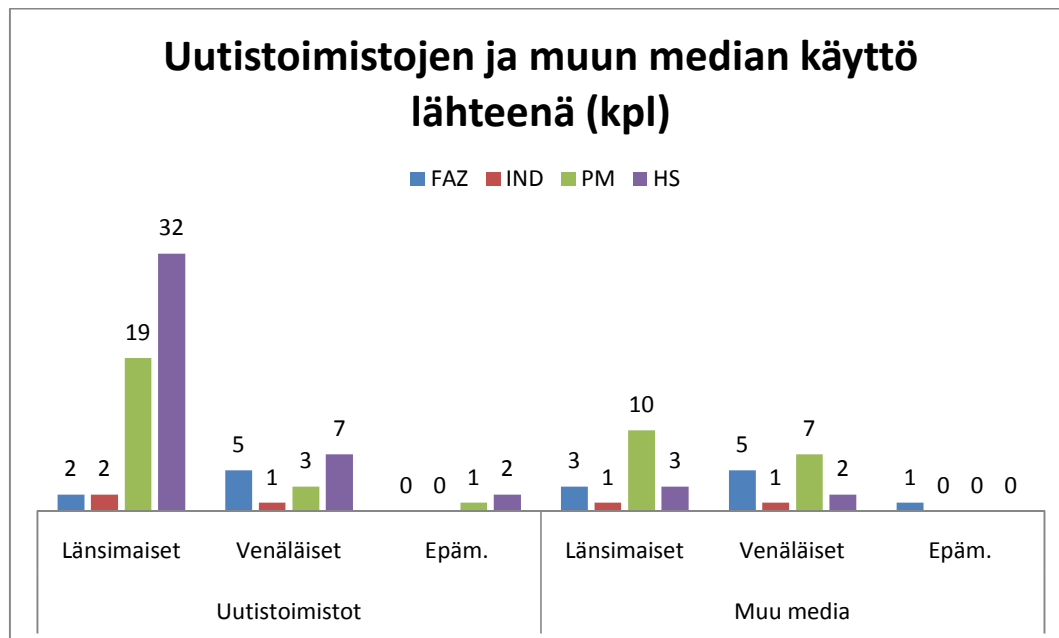
Eniten nimettömiä lähteitä esiintyi FAZ:issa ja IND:ssä (ks. kuvio 14). Independentin lähteistä 26 eli noin 15 % oli nimettömiä, FAZ:in 32 eli noin 14 %. Vastaavat lukemat HS:n ja PM:n osalta olivat 9/4 % ja 16/8 %. Merkittävin osa nimettömistä lähteistä oli siviileitä ja sotilaita. Tätä selittänee paikan päällä toimineiden toimittajien halu siteerata ihmisiä, jotka eivät halua sanoa nimeään toimittajalla. Yksittäisillä sotilailta ei yleensä ole lupaakaan moiseen, siviilien tapauksessa selkeää syytä on mahdotonta antaa. Kuten jo aiemmin mainittu, FAZ käytti runsaasti nimettömiä diplomaattilähteitä, jotka on luokiteltu tässä asiantuntijoiksi. Se osoittaa toimittajalla olleen hyviä kontakteja diplomaattipiireissä. Postimees lainasi eräässä jutussaan toisen lehden käyttämiä nimettömiä asiantuntijoita. Nimettömiä poliitikkoja oli kaikissa lehdissä vähän.

Kuvio 14.

Uutistoimistojen käyttöä käsiteltiin jo luvussa 4.2, joka käsitteli erityyppisiä lähteitä. Postimees ja varsinkin Helsingin Sanomat käyttivät niitä selvästi kahta muuta lehteä enemmän. Muita tiedotusvälineitä kuin uutistoimistoja lainasi etenkin Postimees. Kuviossa 15. on vielä esitetty sama graafisesti ja siinä on eroteltu lähteet akselilla länsimainen-venäläinen. Tästä selviää vielä se, että FAZ, HS ja PM käyttivät venäläisiä tiedotusvälineitä suurin piirtein yhtä paljon. Venäläisen median tietoja pidettiin siis ilmeisen tärkeinä, etenkin, koska länsimaisten toimittajien oli vaikea päästä Etelä-Ossetiaan konfliktin alettua. Voisi päätellä, että koska Independentin toimittaja pääsi konfliktialueelle, lehden ei tarvinnut tukeutua venäläismediaan. IND ja FAZ eivät juuri tukeutuneet länsimaisiin tiedotusvälineisiin, kun taas etenkin länsimaisten uutistoimistojen materiaali oli keskeisessä osassa PM:ssa ja Helsingin Sanomissa. Erot voivat syntyä myös siitä, mikä on kunkin lehden siteerauskäytäntö. Esimerkiksi Helsingin Sanomien hyvin läpinäkyvä tapa merkata kunkin jutun alkuun kaikki lähteet korottaa määrää huomattavasti.

Kuvio 15.

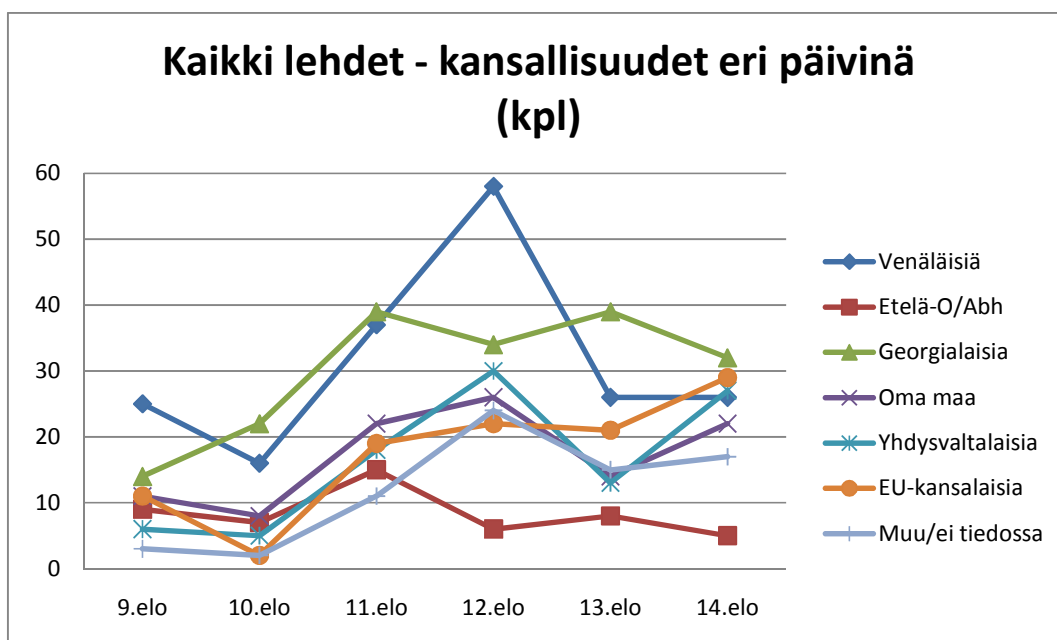

4.5 Lähteiden käytön kehitys konfliktin edetessä

4.5.1 Kansallisuuden mukaan

Kun tarkastellaan erimaalaisten lähteiden käyttöä koko tutkitulta ajanjaksolta kaikkien lehtien osalta, huomataan, että venäläisten ja georgialaisten lähteiden ylivalta on vähäisintä tarkastelujakson viimeisenä päivänä, 14 elokuuta (ks. kuvio 16) Kaikkina muina päivinä nämä kaksi kansallisuutta ovat aina eniten siteerattuja. Konfliktin ensimmäisenä uutispäivänä, 8. elokuuta, lähteitä oli vielä niin vähän, että sitä ei ollut mielekästä taulukoida. Toisenakin päivänä käytettiin paljon vähemmän lähteitä kuin seuraavina päivinä, mutta venäläisten ja georgialaisten lähteiden johtava asema näkyy jo. Tämä jatkuu seuraavina päivinä (10.-13.8.). On toki huomattava, että sunnuntain 10. elokuuta lehdistä tutkittiin vain HS ja IND. 11. elokuuta on päivä, jolloin georgialais- ja venäläislähteiden etumatka muihin on selvin. Silloin muut ryhmät ovat tasaisesti esillä noin 10 ja 20 lähdemaininnalla ryhmää kohden. Eteläossetialaiset ja abhaasit pääsivät parhaiten esille juuri 11. elokuuta, minkä jälkeen heitä käytettiin lähteinä harvemmin. Venäläislähteitä käytettiin erittäin runsaasti 12. elokuuta, mutta sen jälkeen georgialaiset ohittavat heidät eniten siteerattuna kansallisuutena. 12. elokuuta on, pois lukien venäläiset, hyvin tasapainoinen uutispäivä lähteiden osalta. EU-maista peräisin olevia lähteitä käytettiin melko tasaisesti nousevan käyrän mukaan, kun taas yhdysvaltalaiset ja ”oman maan” lähteet nousivat ja laskivat vuoropäivittäin 11. ja 14. elokuun välillä.

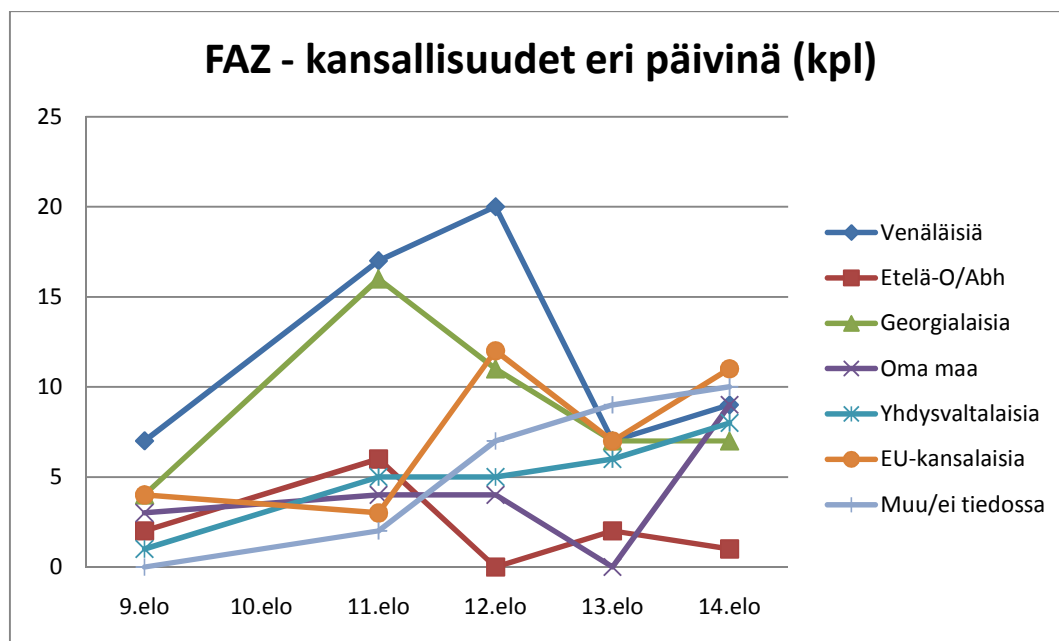
Kuvio 16.

Lehdittäin tarkasteltuna tuloksissa on enemmän heittoa. Toki yksittäisenkin jutun vaikutus yhden päivän lukemiin on merkittävä. Silti joissain lehdissä näkyy kiinnostavia muutoksia uutisoinnin painopisteissä.

Frankfurter Allgemeine Zeitung käyttää tarkastelujakson alkupuolella eniten venäläislähteitä, mutta niiden käyttö vähenee selvästi jakson loppupuolella. Georgialaisia ja osseetilähteet käyttäytyvät kuviossa 17 samankaltaisesti kuin venäläislähteet, mutta niiden määrä alkaa pudota jo päivää aiemmin. Amerikkalaisia ja eurooppalaisia lähteitä käytetään tasaisesti nousevien käyrien mukaan, samoin kansallisuudeltaan epämääräisiä tai tuntemattomia lähteitä. Viimeisenä tarkailujakson päivänä kuusi käytetyintä kategoriaa on melko tasoissa kymmenen siteerauksen molemmin puolin.

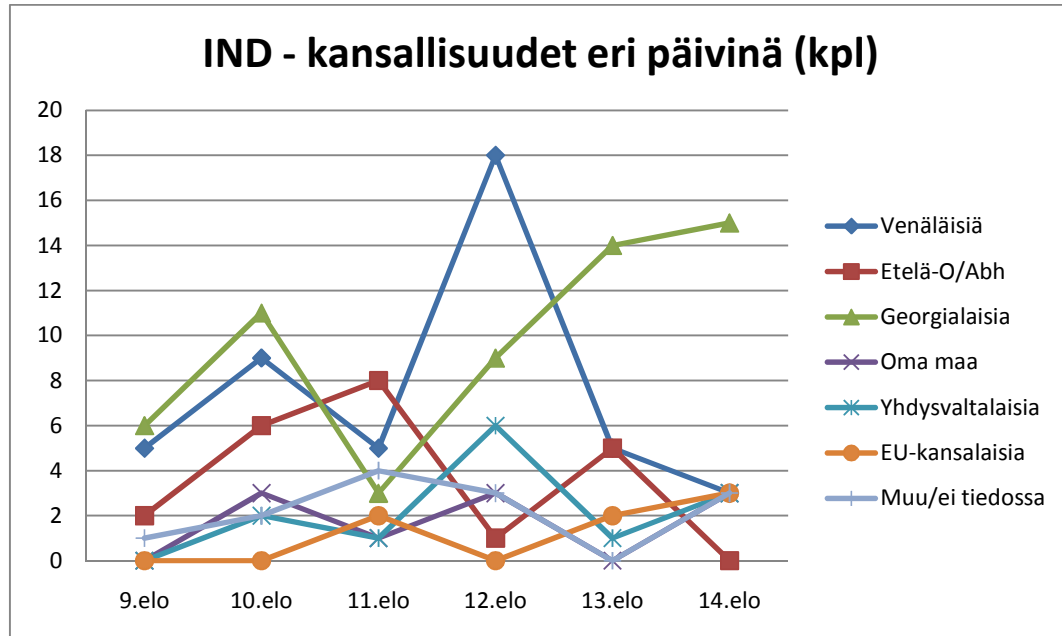
Kuvio 17.

Kuten jo aiemmin on mainittu (ks. esim. luku 4.1), The Independent antoi selvästi eniten palstatilaa lähteille konfliktin osapuolina olleista maista. Sama näkyy myös ajallisen tarkastelun yhteydessä, kuviossa 18. Sodan ensi päivinä, 9. ja 10. elokuuta, georgialaisia, venäläisiä ja osseetteja lainattiin eniten. 11. päivä georgialaisten lähteiden määrä putoaa muutamaan, mutta nousee jakson loppu kohden selvästi suurimmaksi. Eteläossetialaiset ovat hyvin esillä aina 11. elokuuta asti, mutta sen jälkeen paljon vähemmän. Venäläislähteiden käytössä näkyy selvä piikki 12. elokuuta, mutta siitä eteenpäin

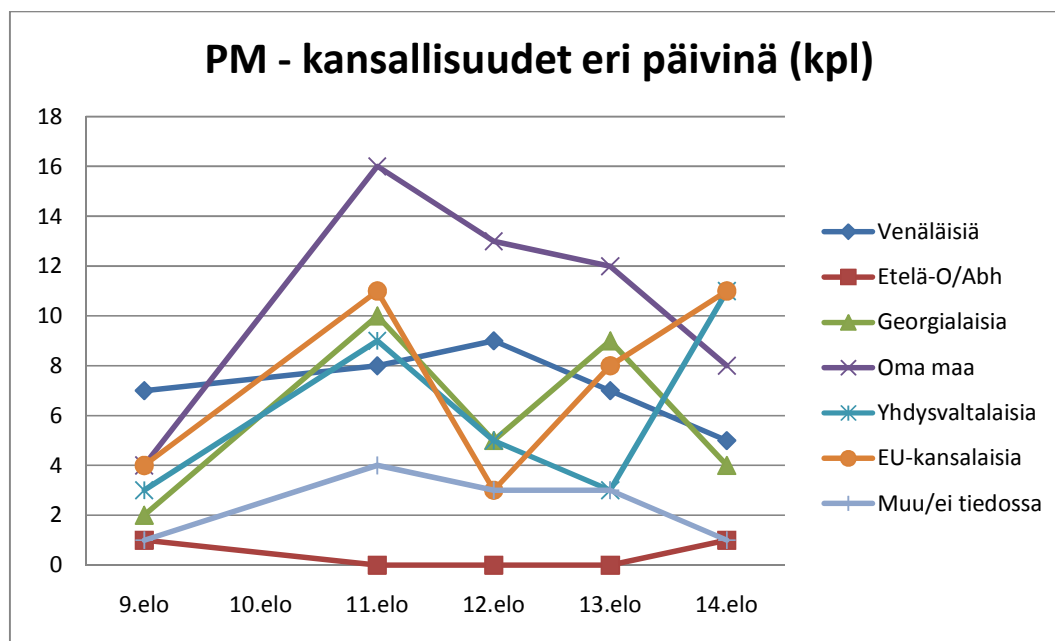
georgialaislähteet ovat selvä enemmistö. Muista ryhmistä yhdysvaltalaisia lainattiin kohtuullisen paljon 12. elokuuta, mutta muuten ne ovat melko marginaalisia, ainakin verrattuna keskiarvoihin ja etenkin FAZ:iin. Kaaviota selittää se, mistä The Independentin toimittajat milloinkin tekivät juttujaan. Kun sotatoimet alkoivat siirtyä Etelä-Ossetiasta Georgian puolelle, myös siviiliuhrit eli lähteet löytyivät sieltä.

Kuvio 18.

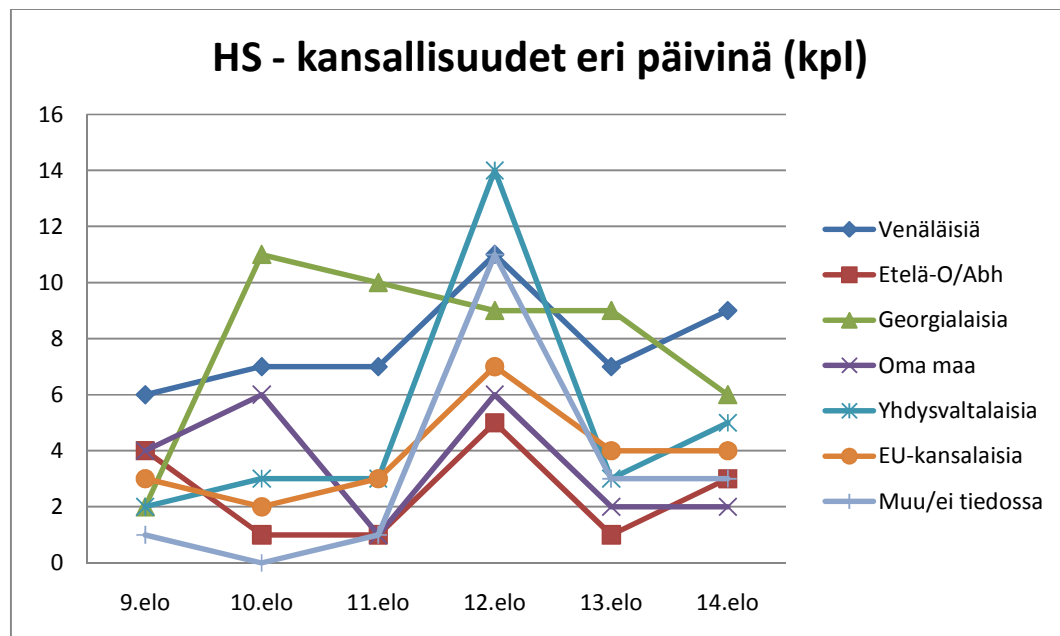
Postimees-lehden vastaavasta ajallista näkökulmaa käsittelevästä esityksestä (ks. kuvio 19.) on vaikea löytää selviä trendejä. Virolaislähteiden runsas käyttö pistää silmään, mutta samalla huomio kiinnittyy niiden määrän vähenemiseen ajan kuluessa. Kenties kotimaiset näkökulmat sotaan vähenivät tai ne koettiin jo käsitellyiksi ja toisaalta oman toimittajan ja uutistoimistojen materiaali paikan päältä koettiin tärkeämmäksi. Venäläis- ja georgialaislähteiden määrä pysyy jokseenkin vakiona, vaikkakin georgialaisten lähteiden määrä heilahtelee enemmän. EU- ja yhdysvaltalaislähteiden suurta määrää selittää osaltaan uutistoimistojen ja muun median lainaaminen, mutta voisi ajatella, että rauhanneuvotteluiden eteneminen jakson lopussa nosti nämä kaksi ryhmää eniten lainatuiksi.

Kuvio 19.

Helsingin Sanomien lähteiden käytössä on samoin hankala havaita mitään johdonmukaisuutta ajan kuluessa (ks. kuvio 20.). Georgialaislähteet ovat 11. elokuun jälkeen pienoisessa laskussa, kun venäläislähteet ovat saman ajanjakson aikana nousussa. Nämä kaksi ryhmää ovat kuitenkin selvästi erillään muista lähes melkein kaikkina tarkastelujakson päivinä. Kaikki muut ryhmät käyttäytyvät kaaviossa säännöllisen epäsäännöllisesti. 12. elokuuta lehti antoi konfliktille huomattavan paljon palstatilaa, minkä vuoksi kaikkien ryhmien lähteitä pääsi tavallista enemmän esille. Kansalaisuudeltaan epämääräisten lähteiden määrää 12. päivän uutisoinnissa nostaa eri järjestöjen lainaaminen. Lähteitä olivat mm. UNCHR, Punainen Risti ja NATO. Myös HS:n lukuja katsoessa on otettava huomioon, että yhdysvaltalaisen ja EU-maiden lähteiden määrää kasvattavat uutistoimistot. Jakson viimeisenä päivänä lähteitä on käytetty melko tasapainoisesti.

Kuvio 20.

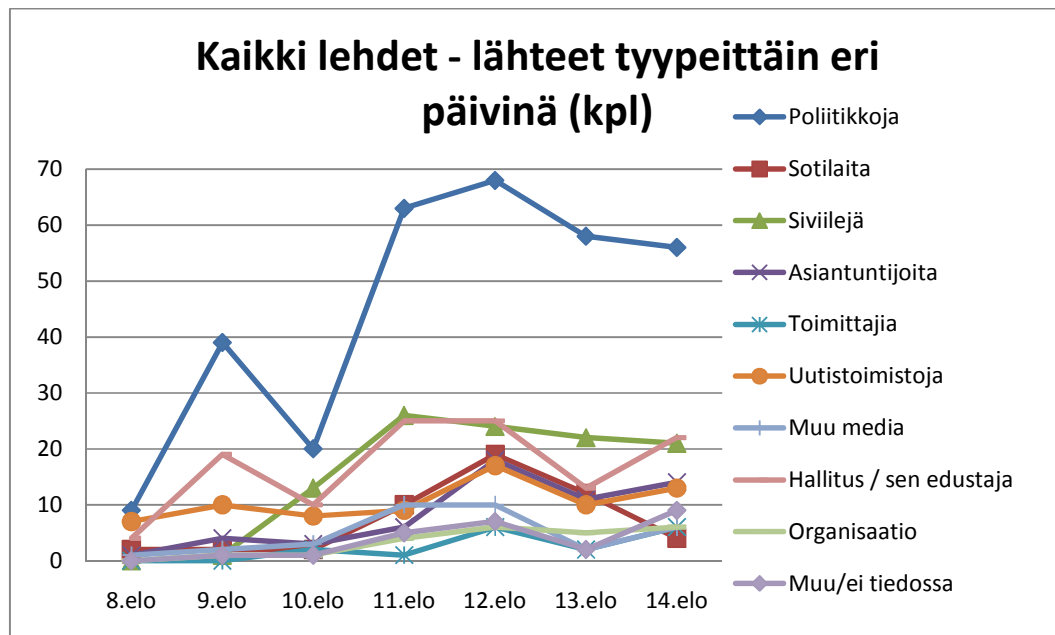
4.5.2 Tyypin mukaan

Tyypeittäin luokiteltuna käy ilmi, että politiikkojen ja muiden hallituslähteiden merkittävyys suurimpana ryhmänä on hyvin selvä lähes koko tarkastelujakson ajan. Vain 10. elokuuta, jolloin, kuten jo mainittua, ilmestyi vain kaksi lehteä, siviilien määrä on

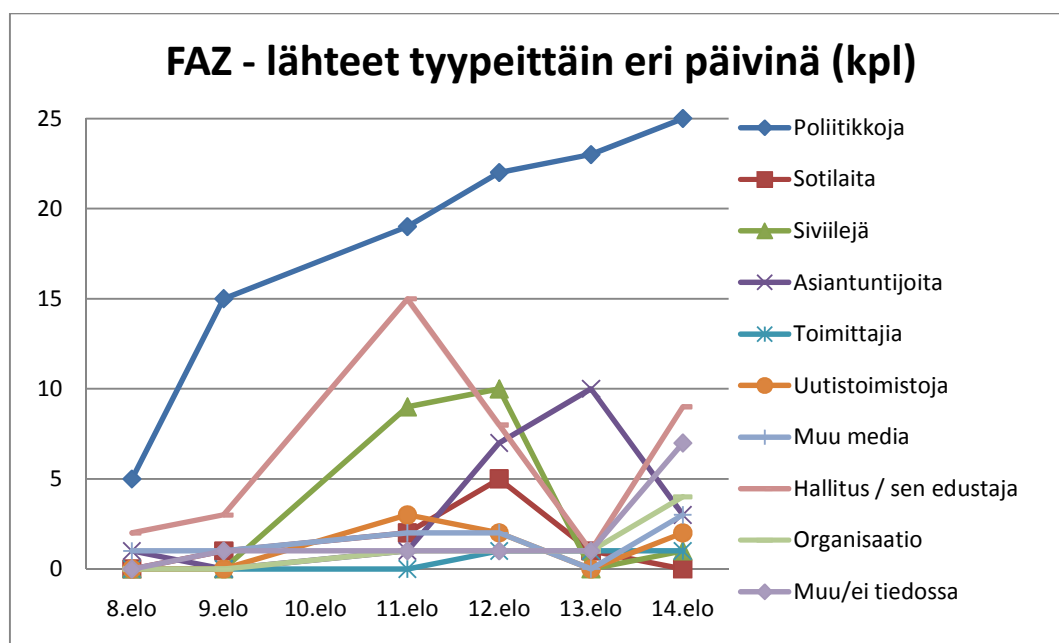
lähes yhtä suuri kuin poliitikkojen (ks. kuvio 21). Siviilien näkökulmia asioihin alettiin saada runsaasti 11. elokuuta alkaen. Siitä lähtien heidän määränsä uutisoinnin lähteenä laskee hienoisesti, mutta siviilit pysyvät toiseksi tärkeimpänä ryhmänä. Utistomistoja lainattiin melko tasaisesti, mutta huomionarvoista on, että tarkastelujakson ensimmäisenä päivänä lehdet tukeutuivat suhteessa paljon enemmän utistomistomateriaaliin kuin myöhemmin, mikä on sinänsä ymmärrettävää. Tuolloin informaatiota ei muualta saatu. Marginaalisemmista ryhmistä sotilaita lainattiin eniten 12. päivä, samoin asiantuntijoita.

Kuvio 21.

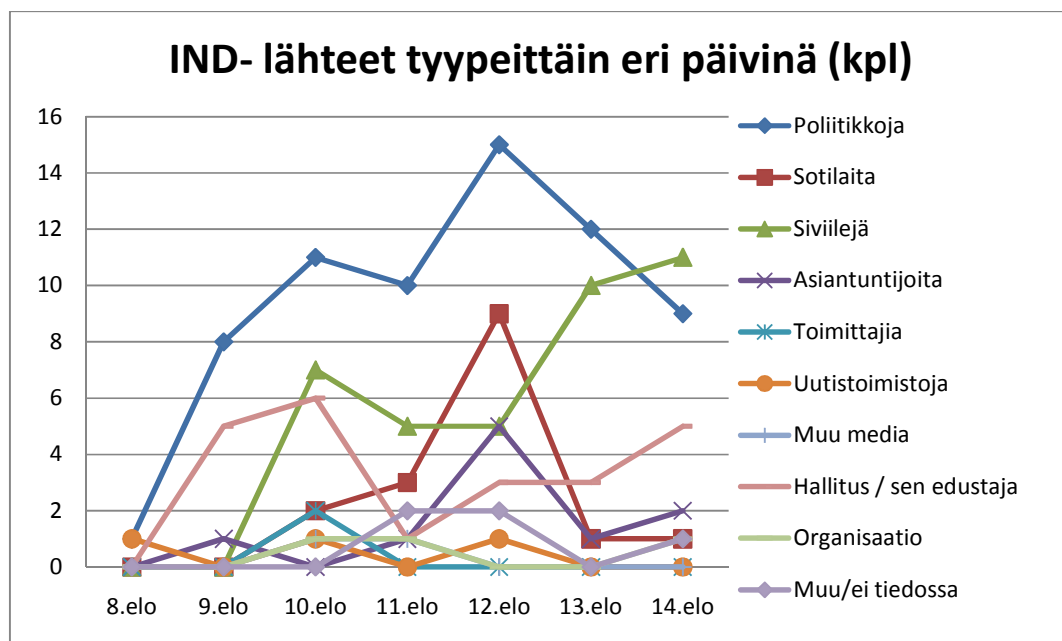
FAZ käytti konfliktin edetessä päivä päivältä enemmän poliitikkoja juttujensa lähteinä. Siviilien tarinat saivat palstatilaa käytännössä vain kahtena päivänä: 11. ja 12. elokuuta. Asiantuntijalähteitä käytettiin etenkin 12. ja 13. elokuuta. Tyypiltään epämääräisiä lähteitä käytettiin runsaasti 14. elokuuta. Kyseessä oli lähinnä epämääräisiä ilmaisia lähteistä, jotka kertoivat jotain sotatapahtumista. Tällaisia olivat muun muassa „silminnäkijät“, „yhä uskottavimmat tiedot“ ja ”eri tietojen mukaan“. Kuviossa 22. selkeimmin silmiin pistää kuitenkin se, kuinka poliitikkoihin tukeuduttiin koko ajan enemmän ja kuinka hallituslähteet olivat myös hyvin tärkeitä. FAZ:in kokonaismäärät olivat toki hieman suurempia kuin muilla lehdillä, joten merkittävään vaikutelmaan tarvittiin enemmän lainauksia yksittäisestä ryhmästä kuin muilla lehdillä.

Kuvio 22.

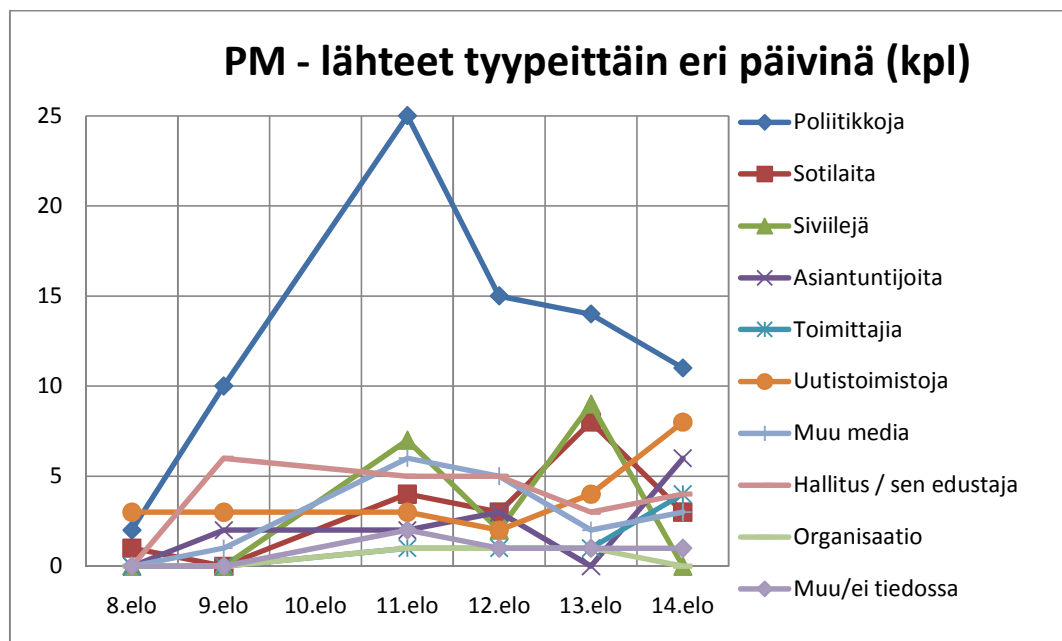
The Independentin vastaavassa graafisessa esityksessä poliitikkojen, hallituslähteiden, sotilaiden ja siviilien ryhmät ovat ainoita, jotka nousevat parin-kolmen päivittäislainauksen yläpuolelle (ks. kuvio 23.). Poliitikot olivat tässäkin lehdessä lainatuin ryhmä, mutta viimeisenä päivänä siviililähteiden määrä oli suurempi. Siviilejä lainattiin usein lehden jutuissa, mutta varsinkin tarkastelujakson loppupuolella, mikä on täysin päinvastainen tulos kuin FAZ:in osalta. Sotilaslähteitä oli lehdessä runsaasti 12. elokuuta. Tämän selittää yksittäinen juttu, nimittäin juttu Pohjois-Ossetiasta, jossa vapaaehtoiset sotilaat joka puolilta Venäjää järjestäytyivät taistelemaan Georgiaa vastaan. Asiantuntijalähteitä käytettiin niukanlaisesti, kuitenkin keskimääräistä enemmän 12. elokuuta. Kaiken kaikkiaan IND:in lähteiden käytössä on havaittavissa linja: se tukeutuu poliitikkoihin ja siihen, mitä toimittajat paikan päältä pystyvät hankkimaan.

Kuvio 23.

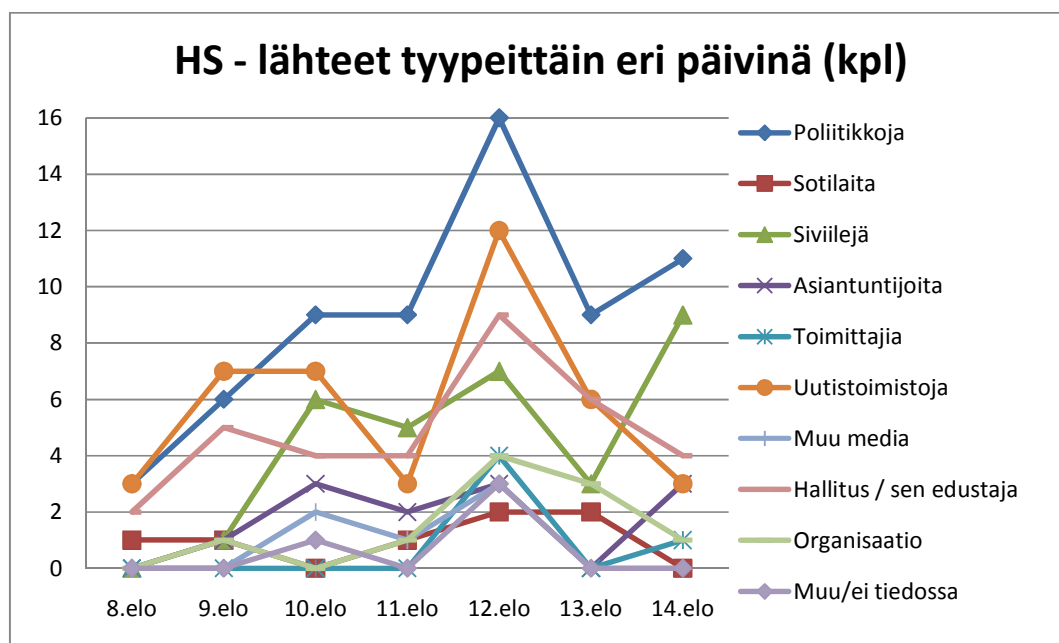
Postimees-lehden kehitystrendiä kuvaavasta kuviosta on vaikea tehdä suurempia päätelmiä kuin että poliitikko oli koko ajan tärkeimmäksi koettu lähde. Etenkin 11. elokuuta, jota edelsi sunnuntai, jolloin lehti ei ilmestynyt, koettiin toimituksessa tärkeäksi tuoda esille useiden poliitikkojen näkökulmia konfliktiin. PM teki myös paljon ulkoasuelementtimäisiä juttuja, joissa eri poliitikkojen näkökulmia konfliktiin tuotiin esille hyvin lyhyesti yhdellä palstalla. Siviililähteiden käyttö oli tiheintä 13. elokuuta, samoin sotilaslähteiden. Nämä kaksi ryhmää eivät muina päivinä juuri erotu muusta massasta. Muun median vaaleansininen jana kulkee verrattain korkealla ja on 11. elokuuta peräti kolmanneksi eniten käytetty lähdetyyppi.

Kuvio 24.

Suurin poikkeus Helsingin Sanomien ja muiden tarkasteltujen lehtien välillä on uutistoimistojen runsas käyttö läpi konfliktin. Toisaalta hallituslähteitä käytettiin myös runsaasti. Tämä näkyi mm. siinä, että usean jutun alussa tuotiin esille molempien hallitusten virallinen kanta, etenkin niissä tapauksissa, kun jompikumpi osapuoli kiisti jonkin jutussa esiintyneen tärkeän faktan. Näitä faktoja oli runsaasti, mikä on tyypillistä sotatilanteelle. Poliitikot olivat sanomisineen kuitenkin selvästi lainatuin ryhmä. Siviilien käyttö lähteinä oli melko tasaista 10. elokuuta lähtien. Viimeisenä päivänä määrä on korkeimmillaan. Tässä tapauksessa Moskovassa tehty katugallup sodasta vaikutti tulokseen merkittävästi tuoden kuusi lisälainausta kokonaismäärään. Eri organisaatioiden lainaaminen on ahkerampaa kuin muissa lehdissä, mutta kokonaismäärältään silti vähäistä. Kaiken kaikkiaan puhtaasti kuviota 25. katsoen vaikuttaisi, että Helsingin Sanomien uutisoinnissa erityyppisiä lähteitä käytettiin kaikista monipuolisimmin, mutta mikäli yhtälöstä poistettaisiin uutistoimistot, ei suuria eroja muihin lehtiin löydy. Tätä tukee myös edellä esitetty kuvio 10., jossa vertailtiin kaikkia lehtiä ja niiden käyttämiä erityyppisiä lähteitä.

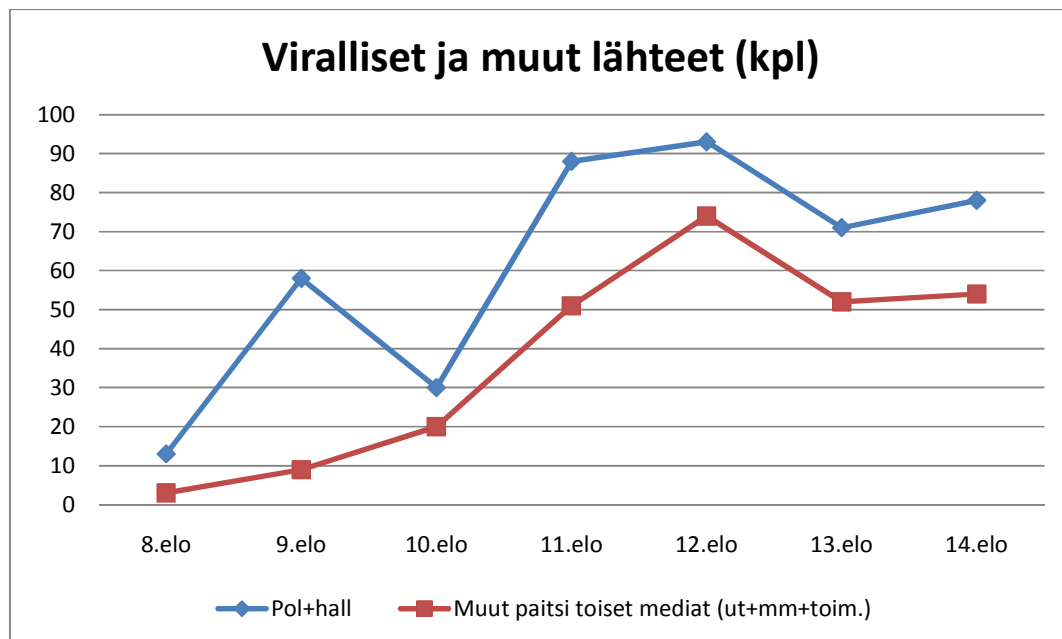
Kuvio 25.

Toinen tapa tarkastella uutisoinnin monipuolistumista konfliktin edetessä on vertailla kansallisuuksia ja ryhmiä niputettuna suurempiin ryhmiin. Virallisimmiksi luokiteltavat

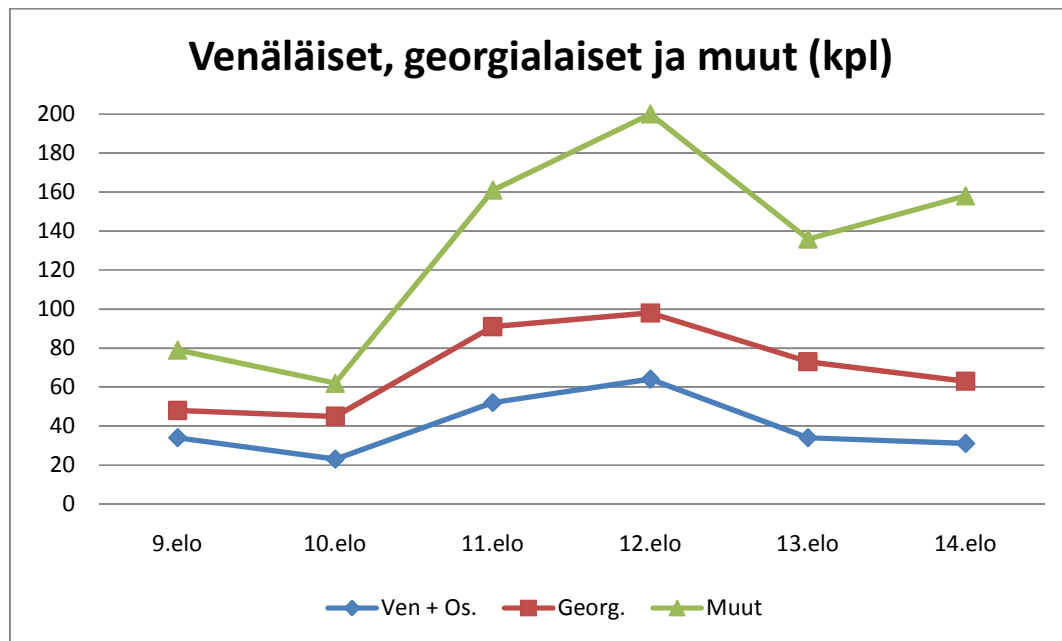
lähteet, poliitikot ja hallituksen edustajat olkoot toisena ryhmänä, toisen koostuessa kaikista muista ryhmistä paitsi uutistoimistoista, toimittajista ja muista tiedotusvälineistä. Näin voidaan ajatella vertailtavan puhtaammin virallisia ja epävirallisia tiedonantajia, vaikka jaottelu onkin puutteellinen, koska esimerkiksi muun median ryhmään voi kuulua Kremlin talutusnuorassaan pitämä tv-kanava ja sotilasryhmään korkea-arvoinen kenraali. Joka tapauksessa jaottelu tukisi jossain määrin hypoteesia, että lähteiden käyttö monipuolistuu konfliktin edetessä. Tulokseksi saadaan nimittäin, että vaikka poliitikkojen ja hallituslähteiden käyttö oli runsaampaa kuin muiden, tasapaino lisääntyi konfliktin edetessä. Kun konfliktin ensimmäisinä päivinä hallitus- ja poliittikolähteet dominoivat muita suhteessa 4:1 ja peräti 6:1, oli konfliktin edetessä suhde enemmän luokkaa 1,5:1 tai vähemmän. (ks. kuvio 26.)

Kuvio 26.

Kansallisuuksia tarkasteltaessa tulokset ovat samankaltaiset. Konfliktin ensi päivinä venäläis- ja georgialaislähteet olivat useimmiten siteerattuja, mutta jatkossa muut ryhmät kasvattivat osuuttaan niin paljon, että niitä oli lopulta 50 % enemmän kuin venäläisiä ja georgialaisia yhteensä. Tätä voinee kutsua lähteiden käytön monipuolistumiseksi, etenkin kun yksikään muiden ryhmään kuuluvista kansallisuuksista ei ollut merkittävästi muita suurempi (ks. kuvio 27.).

Kuvio 27.

4.6 Hypoteesien testaus

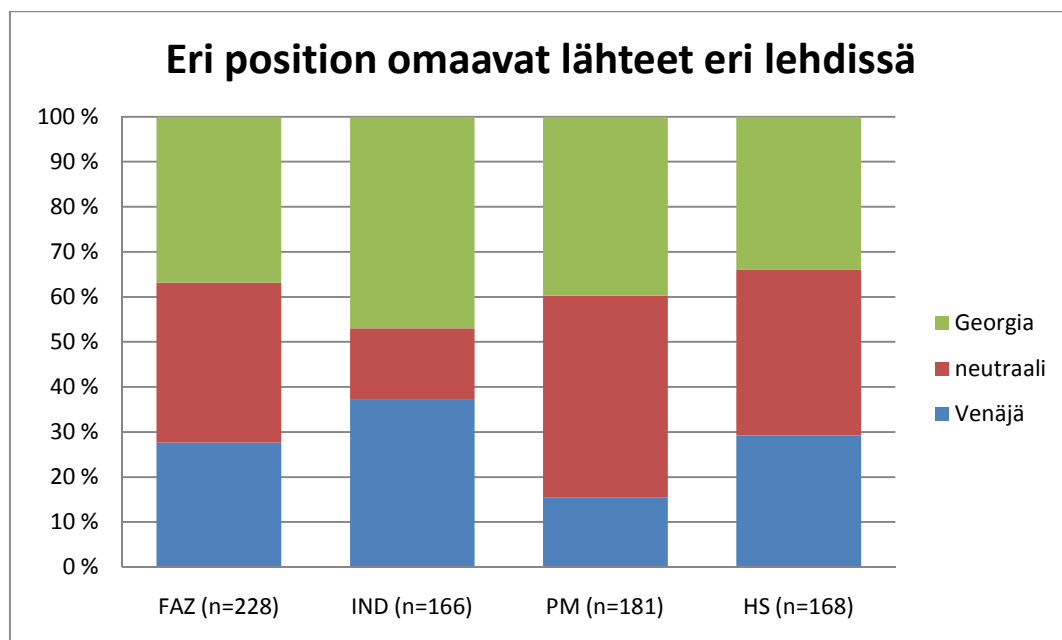
4.6.1 H1: poliittinen suuntaus vaikuttaa lähteiden positioihin

Poliittisen suuntauksen merkityksen arviointi on hyvä aloittaa eri positioita omaavien lähteiden määrän vertailulla. Mainittakoon ensiksi, että positioiden vertailusta jätettiin pois kaikki uutistoimistot, koska poikkeuksetta niiden tarjoama informaatio oli luettavissa neutraaliksi. Näin ollen nämä lähteet vain tasapäistävät kokonaiskuvaava eivätkä anna lisätietoa käytetyistä henkilö- tai instituutiolähteistä. Lisäksi uutistoimistojen mukaan ottaminen näihin tilastoihin vääristää varsinkin niitä runsaasti

käyttävien lehtien tuloksia. Ilman uutistoimistoja lehdet ovat paremmin vertailtavissa keskenään. Kuviossa 13. selvitettiin jo jossain määrin lähteiden positioiden kallistumia Georgian suuntaan. Siinä selvisi, että jokaisen lehden lähteet olivat jonkin verran georgiamyönteisiä, PM:n kaikkein eniten. Tässä luvussa pyritään tekemään eroja lehtien välillä selveemmiksi.

Kuviossa 28. on vertailtu eri positiota omaavien lähteiden käyttöä kussakin lehdessä. Kuviossa on yhdistetty arvot 1 (tukee täysin Venäjää) ja 2 (tukee osittain Venäjää), sekä 4 (tukee osittain Georgiaa) ja 5 (tukee täysin Georgiaa). Kuten kuviosta selviää, Helsingin Sanomien ja FAZ:in käyttämät lähteet ovat positioidensa puolesta hyvin samankaltaisia. Neutraaleja on reilu kolmannes, venäläistä näkökulmaa puolustavia lähteitä alle 30 prosenttia ja georgiamyönteisiä kolmannes tai yli. FAZ:illa on georgialaismyönteisiä lähteitä eniten. Helsingin Sanomilla neutraaleja on enemmän kuin georgiamyönteisiä, joita on kaikista lehdistä vähiten. Postimees ja Independent eroavat puolestaan selvästi kahdesta edellä mainitusta, mutta myös toisistaan. The Independent käyttää selvästi vähiten puolueettomia lähteitä, vain 15 prosenttisesti, joten sille jää suurin osuus niin venäläis- kuin myös georgialaismielisistä lähteistä. Postimees puolestaan käytti eniten neutraaleja lähteitä, mutta myös selvästi vähiten venäläismyönteisiä vain noin 15 prosenttisesti.

Kuvio 28

Kun kunkin lehden käyttämien lähteiden positioita vertaillaan keskenään, havaitaan heikkoja korrelaatioita. Merkittävin heikoista korrelaatioista on havaittavissa Postimeesin ja Helsingin Sanomien välillä. Korrelaatio on $R = -0,142$, merkitsevyyden ollessa $0,01$. Tämä osoittaa siis HS:n ja PM:n välisen korrelaation olevan olemassa, ja sen suuntaisena, että Helsingin Sanomien käyttämät lähteet olivat useammin venäläismyönteisiä ja Postimeesin useammin georgialaismyönteisiä. Heikko korrelaatio, ja samansuuntainen, on myös Postimeesin ja FAZ:in välillä: $R = 0,118$, merkitsevyyden ollessa $0,05$. Eli Postimees on tässäkin suhteessa tilastollisesti Georgiaan päin kallellaan ja FAZ Venäjään. Samaten heikko yhteys ($R = 0,108$, merkitsevyys $0,05$) on Postimeesin ja Independentin välillä. Tässäkin Postimees on georgialaismyönteinen ja Independent puolestaan venäläismyönteinen. Muiden lehtien välillä ei ollut havaittavissa tilastollisesti merkitseviä eroja.

Tulkitsen näitä tilastoja niin, että Postimees eroaa linjansa puolesta muista lehdistä. Ero on tilastollisesti merkitsevä, mutta heikko. Korrelaatioista tehtävää johtopäätöstä tukee erityisesti se, että vaikka Postimees käytti runsaasti neutraaleiksi laskettavia lähteitä, venäläismyönteisiä lähteitä oli merkittävästi vähemmän kuin muilla lehdistä. Poliittinen suuntaus ei näy aina siinä, kuka tulee lainatuksi lehdessä, vaan siinä kuka ei tule. Alun perin oletin The Independentin erottuvan Britannian poliittisten näkökantojen vuoksi saksalais- ja suomalaislehdessä, mutta tällaista eroa ei positioissa ole havaittavissa. The Independent eroaa kyllä näistä kahdesta, mutta lähinnä vastakkaisasettelua korostavalla lähteiden käytöllä. Tämä tilastoista kumpuava vaikutelma selittyy toki jo The Independentin aiemmin mainitulla tavalla käyttäen runsaasti siviililähteitä, joiden välittämä sanoma on jyrkempi kuin poliitikkojen tai diplomaattien. Kaiken kaikkiaan sanoisin, että hypoteesi 1 piti paikkansa, joskin todistusaineisto on kiistämättä tilastollisessa mielessä melko heikkoa. Samalla tulee ottaa huomioon, että asteikko 1-5 ei tuo eroja parhaalla mahdollisella tavalla esille, ja toisaalta pyrin olemaan johdonmukainen positioiden määrittelyssä: positio selviää vain siitä, mistä on mustaa valkoisella, ei lähteen oletetuista mielipiteistä. Tämäkin tasapäistänee hieman lähteiden käytön eroavaisuuksia.

Lisäksi olisi kohtuutonta olettaakaan, että laatulehdeksi itseään kutsuvien lehtien

käyttämät lähteet olisivat todella niin puolueellisia, että olisi mahdollista havaita voimakasta korrelaatiota lehtien välillä. Pyrkimys kaikilla tutkituilla lehdillä on kuitenkin tasapuolisen ja faktuaalisen tiedon välittäminen. Esimerkiksi vertailu Kremlää myötäilevän venäläisen lehden kanssa osoittaisi todennäköisesti, kuinka merkittävistä eroista sisällöllisesti olisi oltava kyse, että vastaavanlaisessa vertailussa löydettäisiin vahvoja korrelaatioita.

4.6.2 H2: kaikki lehdet käyttävät eniten virallisia lähteitä

Frankfurter Allgemeine Zeitungin ja The Independentin lähteistä yli puolet oli virallisiksi luokiteltavia. Pelkästään poliitikkojen ja hallituslähteiden osuus oli FAZ:issa 62 % kaikista lähteistä ja Independentissäkin 53 %. Tämän lisäksi tulee ottaa huomioon, että sotilaistakin osan voisi periaatteessa luokitella maan virallisen linjan edustajiksi, kuten myös joissain tapauksissa osan medioista ja uutistoimistoista. Postimees ja Helsingin Sanomat jäävät hieman 50 prosentin alapuolelle prosenttiluvuin 49 ja 45, mutta näiden lehtien osalta tulee ottaa huomioon, että poliitikkojen ja hallituslähteiden suhteellista merkitystä laskee uutistoimistojen ja muun median runsas lainaaminen, mitä Independentissä ja FAZ:issa ei juuri harrastettu. Kun kaikki edellä mainitut seikat otetaan huomioon ja korostetaan vielä sitä, että virallinen-epävirallinen-linjauksen tekeminen on useissa tapauksissa epävarmaa ja tämän tutkimuksen osalta se on tehty hyvin varovaisesti, jättäen lähteet mieluummin epävirallisiksi kuin virallisiksi, voidaan todeta hypoteesin H2 pitävän paikkansa.

4.6.3 H3: lähteiden käyttö monipuolistuu konfliktin edetessä

Lähteiden käytön monipuolistumista ei huomaa ainakaan raakakaavioista, joita on esitetty luvussa 4.5. Muutaman avainryhmän käyttö uutisoinnin pääasiallisena lähteenä tuntuu jatkuvan verrattain muuttumattomana läpi viikon kestäneen konfliktin. Toki esimerkiksi kansallisuuden mukaan luokiteltuna kahden suurimman ryhmän dominointi on vähäisintä tarkastelujakson viimeisenä päivänä ja myös lähdetyypeistä yleisimmän, poliitikkojen määrä laskee hienoisesti konfliktin edetessä kohti loppuaan. Paremmen kuvan tilanteen kehittymisestä ajan kuluessa saa kuitenkin tarkastelemalla kuvioita 26 ja

27. Niistä selviää ensinnäkin se, että viralliset lähteet olivat todella merkittävästi enemmän esillä sodan alkupäivinä kuin loppupuolella, kun niiden määrä suhteutetaan kaikkiin muihin lähteisiin. Tämä kertoo siitä, että toimituksissa etsittiin aktiivisesti lähteitä, jotka voisivat kommentoida tapahtumaa muistakin kuin virallisista näkökulmista. Esille nousivat asiantuntijat, organisaatiot ja luokittelemattomat lähteet. Näitä täydensivät sotilas- ja siviililähteet, joita siteerattiin läpi koko konfliktin. Uutisoinnin lisääntyessä uutisia tehdään useammista näkökulmista ja tätä kautta myös käytettyjen lähteiden moninaisuus lisääntyy.

Kansallisuuksista sodan alkupäivinä venäläiset, osseetit ja georgialaiset olivat selvästi enemmän esillä kuin muut. Tilanne kuitenkin muuttui konfliktin edetessä siten, että tarkastelujakson viimeisenä päivänä muita kuin kolmen edellä mainitun maan kansalaisia oli esillä noin puolet enemmän kuin georgialaisia, venäläisiä ja ossetteja. Muunmaalaisten ryhmän sisällä on myös huomattava tasapaino eurooppalaisten, yhdysvaltalaisien, oman maan ja muiden maiden välillä. Kokonaiskuvaksi muodostuu siten se, että myös kansallisuuksien osalta lähteiden valikoima oli kirjavampi viikon lopulla. Näin voi väittää, että myös H3 on perustellusti todistettu oikeaksi. Huomattava löytö on toki se, että eteläosseettien ja abhaasien ryhmä kutistui varsin marginaaliseksi sodan kolmen viimeisen päivän aikana.

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen alussa esitetty tutkimuskysymys kuului: „Ketkä saivat äänensä kuuluviin mediassa Georgian konfliktin aikana eli keitä tutkimuksen kohteena olevissa sanomalehdissä käytettiin lähteinä sotauutisoinnissa?“ Seuraavassa esitän yhteenvedona kunkin sanomalehden lähteiden käytön erityispiirteitä kattavasti, mutta tiivistetysti.

Frankfurter Allgemeine Zeitung saksalaisen perinteen mukaisesti erittäin tekstikeskeisenä sanomalehtenä käytti vähiten lähteitä palstatilaan suhteutettuna. Tulosta voi kuvailla myös niin päin, että kullekin lähteelle annettiin muita lehtiä enemmän palstatilaa, mutta tämä on puhtaasti spekulatiivinen tapa ilmaista tulos, koska asiaa ei tältä kantilta mitattu. Lähteet olivat yleisemmin peräisin Venäjältä, Georgiasta tai EU-maista. Jonkin verran esiintyi myös tuntemattomista maista peräisin olevia ja yhdysvaltalaisia lähteitä. Saksalaisia ja Georgian kapinallisista maakunnista, Abhasiasta ja Etelä-Ossetiasta peräisin olevia lähteitä oli vähiten. Kaksi kolmesta lähteestä oli poliitikkoja ja hallituslähteitä. Seuraavaksi suurimmat ryhmät olivat siviilit ja asiantuntijat, joista monet olivat diplomaatteja.

Kun vertailtiin virallisia lähteitä, jotka edustivat konfliktin osapuolia, FAZ käytti kaikkein eniten venäläisiä ja eteläossetialaisia suhteessa georgialaisiin. Tämä osoitti, että FAZ antoi muita enemmän palstatilaa virallisille venäläistiedoille ja otti Etelä-Ossetian separatistihallinnon selvemmin mukaan uutisointiin.

Lähteiden positioita tarkasteltaessa kävi ilmi, että FAZ on lähes täysin neutraali. Lähteet tukivat keskimäärin hyvin hienoisesti Georgiaa, ja suhteessa muihin lehtiin merkitseviä eroja löytyi vain Postimeesiin verrattaessa.

Nimettömien lähteiden osuus FAZ:in uutisoinnissa oli myös merkittävä. Noin joka kuudes lähde oli nimettömäksi luokiteltava ja näistä suurin osa oli diplomaatteja. Uutistoimistoja ja muuta mediaa lainattiin melko harvoin, mutta silloin kun lainattiin, pääpaino oli venäläisillä tiedotusvälineillä.

Tabloidikokoinen brittilehti The Independent uutisoi kokonaisuudessaan vähiten konfliktista ja käytti lähteitä melko eri tavalla kuin muut lehdet. Uusia lähteitä tuotiin esiin toiseksi tiheimmin Helsingin Sanomien jälkeen.

Independentin uutisoinnissa erityistä huomiota herätti muihin lehtiin verrattuna runsas siviilien, sotilaiden, sekä toisaalta georgialaisten ja eteläossetialaisten lähteiden lainaaminen. Uutisoinnin pääpaino oli paikan päällä, mikä näkyi selvästi juuri näiden ryhmien esille tuomisessa. Poliitikot olivat ryhmistä suurin, mutta peräti joka viides lähde oli siviili. Georgialaisia ja eteläossetialaisia oli lähteistä melkein puolet. Maista, jotka eivät osallistuneet konfliktiin, oli vähänlaisesti lähteitä.

Paikan päältä hankittujen lähteiden runsas käyttö heijastuu myös nimettömien lähteiden käytössä. Siviilien runsaasta käytöstä aiheutui todennäköisesti myös se, että Independentin lähteistä suuri osa toi esille äärimmäisiä mielipiteitä puolesta tai vastaan, kun muut lehdet käyttivät enemmän neutraaleiksi laskettavia lähteitä. Toki ymmärrystä vastapuolen siviilien kärsimykseen löytyi myös siviililähteiltä, vaikka poliitikot tuomittiinkin jyrkästi. Tasapaino The Independentin uutisoinnissa oli kaiken kaikkiaan kohdallaan, eikä Independentin uutisoinnin neutraalius ole tilastojen perusteella kyseenalaistettavissa. Independentillä oli suhteellisesti suurin määrä nimettömiä lähteitä, joista eniten oli siviilejä ja sotilaita.

Virolainen Postimees erosi muista lehdistä siinä, että sen lähteet tukivat useimmiten Georgiaa. Tämä selittyy osin sillä, että neljännes sotauutisoinnissa käytetyistä lähteistä oli kotimaisia, ja Viron suhde Georgiaan on, kuten teoriaosiossa selitetty, hyvin läheinen. Georgia-myönteistä kokonaiskuvausta selittää osin se, että noin 200 lähteestä vain kaksi oli Etelä-Ossetiasta. Muista lähteistä länsimaisia (USA ja EU) ja konfliktin osapuolina olleita (Georgia ja Venäjä) oli suurin piirtein yhtä paljon. Postimees käytti paljon poliitikko- ja hallituslähteitä kuten muutkin, mutta melko niukalti siviilejä. Sotilaita sen sijaan oli enemmän kuin muilla.

Uutistoimistojen ja muun median runsas lainaaminen vaikeuttaa hieman Postimeesia koskevien tilastojen tulkintaa. Se oli Helsingin Sanomien ohella merkittävä muun median käyttäjä. Postimees lainasi runsaasti länsimaisia uutistoimistoja ja venäläisiä

tiedotusvälineitä.

Helsingin Sanomat lainasi muita lehtiä vähemmän poliitikkoja, mutta korvasi sen käyttämällä paljon hallituslähteitä. Siviilien osuus oli tutkimuksen lehdistä toiseksi suurin. Käytännössä poliitikkojen, hallituslähteiden ja siviilien lisäksi vain uutistoimistoja oli merkittävä määrä, viidennes. Maittain lähteet jakautuivat melko tasaisesti niin, että venäläisiä ja georgialaisia oli eniten, sitten kaikkia muita. Eteläossetialaisia oli kuitenkin kaikista ryhmistä vähiten. Tässä mielessä Helsingin Sanomat muistutti aika tavalla FAZ:ia.

Myös lähteiden positioiden puolesta HS ja FAZ olivat melkein identtisiä, mutta HS oli kuitenkin marginaalisesti ”venäjämönteisempi” kuin FAZ, ollen näin ”venäjämönteisin” neljästä tutkitusta lehdestä. Oikeampi ilmaisu olisi sanoa, että HS tuki lähdevalinnoillaan vähiten Georgiaa, koska silläkin enemmistö lähteistä oli joko georgiamönteisiä tai neutraaleja.

Kuten Postimeeskin, HS käytti paljon uutistoimistoja, noin neljäkymmentä erillistä kertaa. Näistä kolme neljänestä oli länsimaisia. HS käytti vähiten nimettömiä lähteitä.

Kaiken kaikkiaan on todettava, että tasapuolisuus uutisoinnissa toteutui ainakin siltä osin, että kun tarkkaillaan kaikkia lehtiä, georgiamönteisten ja venäjämönteisten mielipiteiden määrät olivat melko hyvin tasapainossa. Vain Postimees erottui joukosta, mutta tilastolliset erot olivat pieniä. Määrällisestikin georgialaisten ja toisaalta venäläisten ja eteläossettien osuudet ovat melko hyvin tasapainossa. Venäläisten ja eteläossetialaisten/abhaasien määrä oli kaikissa lehdissä muutaman prosenttiyksikön verran suurempi kuin georgialaisten. Georgialaisten hienoisen määrällisen alivoiman korvannee se, että länsimaisia, keskimäärin verrattain Georgia-mönteisiä lähteitä käytettiin kussakin lehdessä melko runsaasti. Tyypeittäisestä luokittelusta tehtävä päätelmä lienee puolestaan se, että poliitikko ja hallituksen edustaja ovat tärkeimmiksi koettuja lähteitä. Siviilien määrä vaihteli melko runsaasti eri lehtien välillä, 20 prosentista kahdeksaan, mutta ryhmänä se oli silti kolmanneksi tärkein. Uutistoimistojen osuus koostui lähinnä HS:n ja PM:n käyttämistä lähteistä. Asiantuntijoiden ja sotilaiden prosenttiosuudet olivat loppujen lopuksi melko pieniä.

Apututkimuskysymykseen ”Kuinka lähteiden käyttö muuttui konfliktin edetessä” olen vastannut jo luvussa 4.6.3. Lähteiden käyttö monipuolistui konfliktin edetessä. Alkupäivinä käytettiin suhteellisesti enemmän virallisia lähteitä, ja toisaalta venäläisiä, georgialaisia ja eteläosseetteja kuin konfliktin loppupuolella, jolloin lähteiden käytön kokonaiskuva oli paljon monipuolisempi. Tämä osoitti toimitusten ponnistelleen löytääkseen vaihtoehtoisia näkökulmia tilanteeseen.

6. POHDINTA

Tässä luvussa pohdin, mitä tutkimukseni tulokset merkitsevät, mahdollisia syitä niihin ja sitä, mitä tulokset kertovat lehdistä, niiden toimittajista ja kunkin maan toimituskulttuurista. Pyrin vastaamaan ”miksi”-kysymykseen teorian avulla.

6.1 Georgia osana länttä – mutta eri painotuksin

Tutkimukseni tulokset vaikuttaisivat olevan melko hyvin linjassa aiempien tutkimusten kanssa, jotka ovat käsitelleet lähteiden käyttöä sotatilanteessa. Georgiamyönteisyys oli maiden rajat ylittävää, vaikkakin sen intensiivisyys vaihteli. Tietyn maan tukemista lehtien sivuilla valtioiden välisessä konfliktissa on selitetty mm. ulkopoliittisella ilmapiirillä (Nohrstedt 2009, 106) ja toisaalta yhteiskuntajärjestelmän tasolla gatekeeper-teoriassa (Shoemaker & Reese 1991). Kirjoitin teoriaosuudessa Viron ulkopoliittisen ilmapiirin erottuvan selvästi ainakin saksalaisesta ja suomalaisesta. Tämän oletin näkyvän myös lähteiden käytössä. Näin myös tapahtui. Tässä tutkimuksen tulokset ovat siis linjassa Pietiläisen (2009) tulosten kanssa. En tosin löytänyt selvää georgiamyönteisyyttä HS:n uutisoinnista, kuten tuo tutkimus. Toisaalta ennustamani selkeä ero brittiläisen ja suomalaisen sekä saksalaisen lähteiden käytön välillä muodostui erilaiseksi kuin kuvittelin. Ero oli enemmänkin tyylillinen kuin ideologinen. The Independent käytti lähteinä tasapuolisesti äärimmäisiä mielipiteitä esittäviä siviilejä ja sotilaita etulinjan molemmilta puolilta, kun taas FAZ ja HS keskittyivät kesympiin virallisiin mielipiteisiin ja neutraaleihin arvioihin. Tulkitsen eron tyylilliseksi kulttuurisen tai ideologisen sijaan sen vuoksi, että The Independent jättää itsestään jossain määrin iltapäivälehtimäisen kuvan, ja juttujen sisällön on toteutettava muodon antama lupaus.

Gatekeeper-teoriassa mainittu yhteiskuntajärjestelmän taso selittää osaltaan sitä tulosta, että kaikki lehdet olivat loppujen lopuksi georgiamyönteisiä. Demokraattisissa ja voimapolitiikasta irtisanoutuvissa yhteiskunnissa ei löydy ymmärrystä venäläiselle

tavalle tehdä ulkopoliittikkaa. Kenties selittävä tekijä voi löytyä myös eurooppalaisuuspuheista, joissa Georgiaa – joka sijaitsee kuitenkin Mustan meren tuolla puolen, Turkin, Syyrian, Ukrainan ja Valko-Venäjän itäpuolella – on pidetty mahdollisena EU-jäsenkandidaattina. Tässä keskustelussa nimenomaan yhteiskuntajärjestelmän taso – demokratia, liberaali talouspolitiikka ja ihmisoikeudet – toimivat polttoaineena, ei niinkään maantiede. Viron kohdalla samaistuminen Georgian kanssa on erityisen voimakasta maiden jaettujen historiallisten kokemusten, Venäjän-pelon, läheisten suhteiden, samankaltaisten talousnäkemyksien ja maantieteen (pieni maa, iso rajanaapuri) vuoksi. Suomella, Saksalla ja Britannialla yhtymäkohtia Georgian kanssa on vähemmän. Yksi Georgialle suojelemaan uutisoinnin syy voi myöskin olla Daavid vastaan Goljat -asetelma, jossa tietoisesti tai tiedostamattaan toimittaja asettuu altavastajan puolelle.

Helsingin Sanomien osalta jyrkkiä päätelmiä on vaikea tehdä. Lehti oli vähiten georgiamyönteinen olematta kuitenkaan venäjämystyönteinen. Nämäkin sanat ovat kovin hämääviä, vaikka niitä tutkimuksen eri vaiheissa olen käyttänyt, koska venäjämystyönteisyys voi olla yhtä hyvin kriittisyyttä Georgiaa kohtaan ja päinvastoin. Joka tapauksessa kirjoitan tähän, keskusteluosioon, sanan suomettuminen, vaikka edes tuon sanan käyttö ei ole tutkimustulosteni valossa perusteltua. Se tulee kuitenkin ottaa esiin, koska suomettuminen tuli mainittua teoriaosiossa Suomen ja Venäjän välistä suhdetta käsiteltäessä. Hesarin uutisointi oli kaikista neutraaleinta, mutta tilastollisesti merkittäviä eroja ei syntynyt saksalais- tai brittilehteen. Näiden maiden ulkopoliittisen ilmapiiirin ollessa niin selvästi Suomesta eroavat, tämä todistusmateriaali riittänee siihen, että voin oman tutkimukseni osalta haudata suomettumis-sanat tässä vaiheessa. Sen esiintymisenkin olisi ollut jossain määrin yllättävää, HS:n ollessa perinteisesti tunnettu länsimielisyydestään. Kyseessä olisi ollut jonkinlainen jälki- tai uussuomettuminen. Mikäli jatkossa muita uutisoinnin aspekteja tutkittaessa löytyy lisää todistusaineistoa, joka osoittaa Helsingin Sanomien tai suomalaisen median olleen Georgian sodan uutisoinnissaan muillakin tavoin eurooppalaista mediaa varovaisempi, tulee suomettumisasia kaivaa uudelleen esiin.

Korostettakoon vielä, että tutkin vain yhtä osaa Georgia-uutisoinnista. Päällisin puolin kaikkia lehtiä tarkasteltuani voin todeta, että erot uutisoinnin muissa aspekteissa voivat

korostaa eroja entisestään.

6.2 Onko viralliselle lähteelle vaihtoehtoja?

Virallisten lähteiden dominointi on havaittu niin amerikkalaisissa, brittiläisissä kuin myös ruotsalaisissa tutkimuksissa, ja kuten edellä esitetystä hypoteesista 2 selviää, tässäkin konfliktissa virka tarkoittaa sitä, että sanalla on painoarvoa. Tämä on tavallaan ymmärrettävää, koska lehdistön tulee yrittää selvittää konfliktin osapuolten tämänhetkistä tilannetta, tavoitteita, tappioita, voittoja, pelkoja ja niin edelleen. Näihin kysymyksiin valtion virallista kantaa edustavia vastauksia antaa viranomainen. Valtiota ei voikaan juuri muu edustaa, eikä kokonaiskuvaa tilanteesta voi perustaa muutamiin silminnäkijähavaintoihin, vaikka ne olisivatkin ristiriidassa virallisen tiedon kanssa. Kun tilanne on epäselvä, toimitusten on hyvä tuoda esille kummankin konfliktin osapuolen näkemykset siitä, missä esimerkiksi etulinjat kulkevat tällä hetkellä. Näitä tietoja voi sitten täydentää muilla lähteillä. Etenkin Helsingin Sanomat kunnostautui tässä, aloittaen lähes jokaisen jutun vastakkaisia tosiasioita esille tuovilla lausunnoilla Tbilisistä ja Kremlistä. Tämän lisäksi toimittaessa maailmanpolitiikan kehyksen sisällä, ja varsinkin suurvaltapolitiikan ääri rajoilla (mikäli Georgiaa pidetään Yhdysvaltain suojeluksen alaisena valtiona, koko konflikti *oli* suurvaltapoliittinen kriisi) liikkuvia osia ja sitä kautta kommentoijia on paljon. Virkamiehen dominoinnin voisi kuvitella olevan väistämättömyys, vaikkakin The Independent todisti tämän tutkimuksen perusteella päinvastaista. Pitkät perinteet omaavina lehtinä FAZ ja Helsingin Sanomat todennäköisesti hoitivat konfliktiuutisoinnin kuten aina ennenkin, mutta herää kysymys, kiinnostavatko nykypäivän lukijaa raportit NATO:n huippukokouksesta tai referaatit Yhdysvaltain kolmannen varaulkoministerin lehdistötilaisuudesta.

Yksi ero aiempiin tutkimuksiin voisi piillä siinä, että siviilien käyttö lähteinä nousi sittenkin melko yleiseksi. Siviilien osuus oli kolmetoista prosenttia (ja näistä vain muutama konfliktialueen *ulkopuolella*), kun esimerkiksi amerikkalaisen laatulehden New York Timesin Persianlahden sodan uutisoinnissa irakilaiset ja kuwaitilaiset siviilit pääsivät ääneen paljon harvemmin. Näiden ryhmien yhteenlaskettu osuus oli vain muutamia prosenttiyksiköitä (Morlan 1992). Ruotsalaismedia sen sijaan antoi Irakin

sodassa äänen useammin irakilaisiviiville: noin 9 prosenttia lähteistä oli irakilaisia siviilejä. Selitykseksi kelvannee ainakin osittain se, että Ruotsi, kuten myös minun tutkimuksessani käsitellyt maat eivät olleet suoranaisesti konfliktin osapuolena toisin kuin Yhdysvallat Persianlahden sodassa ja useissa muissakin sodissa. Lehdistö kokee ilmeisesti oman maansa sotilaiden tilanteen suhteessa tärkeämmäksi kuin neutraalin tai jopa vihollismaan siviiliväestön tilanteen. Sanomalehtiä myydään nykyään myös entistä enemmän tunteiden avulla: sensaatiouutisointi on lisääntynyt merkittävästi Atlantin molemmilla puolilla (Uribe 2007). Myös toimittajat ovat havainneet, että asiat tulee muokata muotoon, joka sopii mahdollisimman suurelle osalle yleisöstä (Preston 2009, 137). Taistelujen keskelle jääneen siviilin tarina herättää tunteita ja on jotain yleismaailmallista, joka on jokaisen lehden lukijan ymmärrettävissä, toisin kuin suurvaltapoliittikka tai geopolitiikka. Lehdistön muutos tunteellisempaan, ihmisläheisempään ja sensaatiomaisempaan suuntaan voikin selittää siviilien merkittävää määrää lähteenä.

6.3 Formaatti antaa tilaa useammille äänille

Huomionarvoista on myös se, että broadsheetille painettavat HS ja FAZ muistuttivat lähteiden käytössä kovasti toisiaan ja erottuivat selvästi tabloid-formaattisista The Independentistä ja Postimeesistä. Luonnollisestikaan syytä eroihin ei ole järkevää etsiä vain lehden formaatista, koska vaikuttavia tekijöitä on kymmeniä muita. Lisäpalstat ja lisätila mahdollistavat kuitenkin useampien mielipiteiden esille tuomisen, ja tämän voisi kuvitella johtavan poliitikkokeskeisempään ja tasapuolisempaan uutisointiin. Etenkin kun resurssien puolesta kuitenkin verrattain köyhä Helsingin Sanomat saa sivun täytettä yhdeltä toimittajalta Georgiasta ja toiselta Moskovasta, tulee palstatilaa antaa myös valtionpäämiesten lausahduksille ja viranomaisten tiedotteille. Näitä on myös runsaasti ja helposti saatavilla. FAZ:in käytettävissä olevat resurssit ovat puolestaan eri luokkaa, mutta lehti ei juuri tuhlaa palstatilaa kuville, joten tilaa poliitikoille löytyy aina. Tabloidit eivät olleet tutkimuksessani keskenään kovinkaan samankaltaisia, mutta tämä voisi viitata siihen, että käytettävissä olevan tilan ollessa rajallinen (The Independentissä on kylläkin yleensä paljon enemmän sivuja kuin virolaislehdessä) lehden sivut täytetään luovemmin. Postimees lainasi kyllä runsaasti poliitikkoja, kuten broadsheetitkin, mutta

lainaukset olivat usein lauseen-parin pituisia, joskus jopa enemmän taittoelementtejä kuin varsinaisia uutisia. Lehtien pohtiessa Suomessakin ankarasti broadsheet-formaatista luopumista, tulisi tutkia myös sitä, millaisia eroja löytyy eri maiden broadsheet- ja tabloidlehtien sisällöistä. Tutkimukseni perusteella näitä eroja voi löytyä lähteiden käytöstä.

Ehkä broadsheet-lehti tavoittelee ”laatulehti”-määritelmää tekemällä asioita niin kuin niitä on tehty jo vuosia. Gatekeeper-teoriassakin on mainittu erityisenä uutisoinnin sisältöön vaikuttavana tekijänä journalistiset käytännöt ja rutiinit. Hesarin ja FAZ:in rutiineihin konflikteissa voi olettaa kuuluneen jo vuosikymmenen ahkera poliittisten päättäjien tasapuolinen lainaaminen. FAZ on ilmestynyt nykymuodossaan jo vuodesta 1949, ja Helsingin Sanomien historian lasketaan alkavan vuodesta 1889. Sen sijaan The Independent perustettiin vasta 1986, ja Postimees puolestaan on toiminut vapaassa yhteiskunnassa vasta Viron itsenäisyyden palauttamisesta lähtien. On syytä arvioida lehtien toimituskulttuurien vaikuttaneen myös toimintaan tutkimuksen kohteena olleen konfliktin aikana. Kuinka laatua sinänsä arvioidaan, ei kuulu tämän tutkimuksen tavoitteisiin, mutta on kiinnostava havainto huomata, että eri-ikäiset ja eri formaatille painettavat lehdet eroavat toisistaan. Ainakaan lähteiden moniäänisyydessä nuori Independent ei häviä perinteikkäille lehdille, vaikka tapa valita nuo lähteet voikin olla erilainen.

Tieto-tunne- ja laatu-skandaalihakuisuus-akseleiden kehitys eri maiden medioissa nostaa esille kysymyksen, millainen yhdistelmä näitä kahta myy parhaiten. Konfliktille seuranneet vuodet osoittivat, että ainakaan The Independentin konsepti, joka ainakin Georgian sodan osalta erottui perinteisemmistä lehdistä runsaalla siviilien kokemusten kuvailulla, ei vaikuta toimivan. Lehden perustajat joutuivat vuosi sitten myymään osakkuutensa venäläiselle bisnesmiehellä Alexander Lebedeville yhdellä punnalla (BBC News 25.3.2010). Tietenkin konfliktien aikana irtonumeromyynnin voi olettaa kasvavan, mutta tiedonhalu on tällaisissa tilanteissa korostunut ja epäonnistunut uutisointi voi johtaa pettymyksiin. Siksi linjaukset myös näiden tilanteiden osalta ovat tärkeitä. Paperilehtien ympäri maailman on luettava oikein lukijoiden kiinnostuksen kohteita, jotta levikkien pieneneminen saataisiin pysähtymään.

6.4 Resurssit ja rutiinit selittävinä tekijöinä

Seuraavan kiinnostavan havainnon käsittelyssä palataan gatekeeper-teorian alttarille. Gatekeeper-teoriassa huomioidaan yhtenä uutisvalinnan kriteerinä toimitukselliset rutiinit. Uutisoinnin sisältöön vaikuttavat lukijoiden sisältötoiveet, organisaation tuottokyky ja käytettävissä olevat lähteet. Esimerkiksi Postimees-lehdellä on hyvät kontaktit kotimaisiin lähteisiin ja etenkin sotilaslähteisiin; toisaalta Frankfurter Allgemeine Zeitung omaa ilmeisesti hyvät suhteet eurooppalaisiin diplomaattipiireihin ja asioista rutinoituneesti kirjoittavan toimittajan. Näitä lähteitä – kotimaisia sotilaslähteitä ja toisaalta ulkomaisia diplomaatteja - käytettiin paljon. Kummankin lehden voikin olettaa toimineen organisaatorutiiniensa mukaisesti. Postimees, jolla on pieni ulkomaantoimitus (vuonna 2006 kolme ihmistä), ammentaa lisää lukijoita kiinnostavia Georgia-uutisia kotimaan toimituksesta, jonka käytettävissä olevat (tai usein käytetyt, luotto-) lähteet ovat kotimaisia. Suurempi FAZ puolestaan kykenee resursseillaan uutisoimaan perusteellisesti Naton tai EU:n diplomaattipiireistä. Lisäksi sisäpiiri-infon, oli se miten spekulatiivista tahansa, oletetaan kiinnostavan lehden lukijoita, jotka lienevät tottuneita vastaanottamaan tällaista tietoa.

Aavistuksen kellertävänä lehtenä The Independent puolestaan antoi paljon palstatilaa siviilien tarinoille ja omien toimittajiensa seikkailuille Etelä-Ossetiassa, koska olettivat lukijoiden olleen kiinnostuneita ihmisläheisistä kertomuksista. Toki siviilien tarinoita kertoivat myös muut lehdet, mutta eivät yhtä korostuneesti kuin brittilehti. FAZ uutisoi siviilien kärsimyksistä perusteellisesti vain kahtena päivänä.

Sisällöllinen huomautus The Independentin lähteitä koskien: kuten tilastoista selvisi, The Independent antoi eniten palstatilaa äärimmäisille mielipiteille ja tekstissä kuvailtiin eri osapuolten tekemiä julmuuksia joskus kovinkin sanankääntein. Lehden toimittaja teki viisaasti kyseenalaistaessaan jo tekstissä lähteen väitteen luotettavuuden, esimerkiksi epäillen sitä propagandistiseksi. Samalla heräsi kysymys, miksi epävarmana pidetty väite koettiin tarpeelliseksi painaa lehteen ollenkaan. Tässä ollaan tietenkin sotajournalismin perustavaa laatua olevien kysymysten äärellä, koska väitteitä granaateilla surmatuista pikkuvauvoista on täysin mahdotonta varmistaa mistään lähteestä, kun edes etulinjan sijainnin varmistaminen on vaikeaa. Vastaavanlaista propagandististen mielipiteiden

julkaisua en juuri muissa lehdissä havainnut. En siihen toki erityisesti keskittynytkään.

Resurssit, tai oikeastaan niiden puute, selittää kenties myös aiemmin mainitun slovenialaisen tutkimuksen tuloksia. Erjavec (2005, 219-220) mukaan Slovenian median Irakin sodan aikana käyttämistä lähteistä yli 30% oli kotimaisia. Tämä on hyvin samantapainen tulos kuin Postimees-lehteä koskevat tilastot tässä tutkimuksessa. Pienen, verrattain vähäisin resurssein toimivan lehdistön on näiden tutkimustulosten perusteella turvaututtava kotimaisiin lähteisiin myös ulkomaan uutisoinnissaan. Toisaalta kotimaisten lähteiden käyttöä voi selittää myös niin päin, että kotimaisten lähteiden tiedettiin olevan georgiamyönteisiä ja ajavan Georgian asiaa, minkä vuoksi heille annettiin palstatilaa. Postimees-lehden käyttämistä kotimaisista lähteistä yksikään ei nimittäin puolustanut venäläisten näkemyksiä, mutta merkittävä osa oli täysin Georgian kannalla. Tällaisia lähteitä olivat muun muassa mielenosoittajat ja tietyt ulkopoliittikkaan profiloituneet poliitikot. Georgialle suotuisien näkökulmien tietoinen esille tuominen jää jälleen spekulatioiden varaan.

Uutistoimistojen käytöstä ei paljastunut oikeastaan kovin kiinnostavia eroja. Lehtien käyttämien uutistoimistojen oletin olevan enimmäkseen länsieurooppalaisia, mutta tosiasiaa ainakin FAZ käytti enemmän Interfaxia kuin länsieurooppalaisia ja yhteensäkin venäläisten uutistoimistojen materiaaleja lainattiin 16 kertaa. Tätä kenties selittää se, että tämän konfliktin alun ollessa niin kaottinen kuin se oli, edes suurimmat uutistoimistot tai lehdet eivät saaneet omia kirjeenvaihtajiaan Etelä-Ossetiaan kovin nopeasti. Tällöin venäläismedia sai pienen etulähtöasema, ja Venäjän armeija kohteli sitä suotuisammin Etelä-Ossetiassa, jonne länsimedialla oli vaikeuksia päästä lainkaan. Toisaalta venäläismedian kautta tuli paljon tietoa myös Kremlin mietteistä tutkittuihin lehtiin. Kaiken kaikkiaan venäläismedialla voi sanoa olleen täydentävä rooli tutkittujen lehtien uutisoinnissa nimenomaan lähteiden käytön näkökulmasta. Käytettävissä olevat resurssit ja toisaalta jälleen toimitukselliset rutiinit varmastikin selittävät muiden tiedotusvälineiden käyttöä.

Nimettömien lähteiden käytöstä saadut tulokset eivät olleet maata mullistavia. Sotilaita ja siviilejä lainattiin nimettöminä, jota selittänee pelko ja muut käytännön syyt. Varsinaisesti nimettömiä poliitikkoja tai viranomaisia esiintyi lehtien sivuilla

vähänlaisesti, mitä voi pitää hyvänä asiana, koska nimettömiä lähteitä tulisi käyttää vain silloin, kun se on ehdottomasti tarpeellista. Toisaalta herää myös kysymys, miksei esimerkiksi Helsingin Sanomat käyttänyt nimettömiä diplomaatti- tai sotilaslähteitä Moskovasta, Brysselistä tai muualta, kuten Frankfurter Allgemeine Zeitung teki. Eikö niitä ollut saatavilla? Puuttuvatko kirjeenvaihtajilta tarvittavat verkostot? Vai käytettiin näitä tietoja puhtaasti taustatietona?

6.5 Propaganda ohjaili kotimaassa ja kentällä

Georgialle myönteisen uutisoinnin yksi selitys lienee tehokas tiedotus ja propaganda. Kuten teoriaosioissa kirjoitin, Kempfin mukaan sotapropaganda on tehokasta maissa, joissa toimittajat, eliitti ja ”kansa” jakavat sen arvomaailman, johon propaganda vetoaa. Georgia korosti omaa länsimaisuuttansa ja demokraattisuuttansa sekä toisaalta suurvenäläisiä tavoitteita sekä venäläisten ja osseettien toimeenpanemia sotarikoksia. Nämä väitteet olivat arvomaailmaltaan sellaisia, joiden voisi kuvitella tehoavan kaikkien tutkittujen maiden toimittajiin. Vastapainona oli toki venäläispropaganda, joka keskittyi georgialaisten tekemiin sotarikoksiin ja siihen, että Georgia aloitti sodan (BBC News 10.8.2008). Tutkimustulosten valossa voisi spekuloida, että Postimees oli vastaanottavaisin georgialaispropagandan suhteen ja torjui toisaalta tehokkaimmin venäläisten sanomat. Spekulaatiota voi tukea Kempfin (2002) teorialla, jonka mukaan toimittajiin kohdistuu sosiaalinen paine kirjoittaa tavalla, joka tyydyttää muuta yhteiskuntaa ja jonka lukijat hyväksyvät. Virossa venäläismyönteisiä näkökulmia edustavat lähinnä vironvenäläiset, jotka eivät ole vironkielisen Postimees-lehden lukijakuntaa. Tämän vuoksi yksittäinen toimittaja ei tunne tarvetta tuoda venäläisnäkökulmaa esille yhtäläillä kuin Suomessa, Britanniassa ja Saksassa, jossa lukijoiden voi olettaa olevan ulkopoliittisilta näkökannoiltaan heterogeenisempiä. Virolaislähteiden, joita Postimees käytti runsaasti, voi myös olettaa saaneen vahvasti vaikutteita georgialaispropagandasta. Nimenomaan poliittisen eliitin suhde Georgiaan ja epäluulo Venäjää kohtaan heijastui todennäköisesti uutisoinnissakin, koska eliitillä on Virossa tämänkaltaisia näkemyksiä ja he pääsevät näkemyksineen usein lehtien sivuille, kuten myös tämän tutkimuksen tulokset osoittivat.

Yhdeksi onnistuneen propagandan merkiksi voi pitää sitä, että Georgian presidentti Mihail Saakašvili oli absoluuttisesti eniten käytetty lähde. Toki Venäjän kaksipäinen kotka Putin-Medvedev sijoittui tässä vertailussa toiseksi, ja heillä saivat kahdestaan suunnilleen yhtä paljon näkyvyyttä kuin Saakašvilillä.

Postimees-lehteä lukiessani silmään pistivät myös muutamat muut asiat, jotka viittasivat Georgia-sympatioihin. Postimees käytti konfliktin ajan erityistä Georgian sota-sivupohjaa, jossa Georgian lipun värit reunustivat lehden sivuja. Muut lehdet jatkoivat ”business as usual” -linjalla, vaikkakin runsaasti palstatilaa antaen. Tämän lisäksi Postimees-lehden grafiikoissa, kuten kartassa, jossa oli kuvattu venäläisten tekemiä ilmaiskuja viimeisen vuorokauden aikana, oli käytetty lähteenä Georgian ulkoministeriöltä saatuja tietoja. Näiden tietojen luotettavuuteen tulisi suhtautua varauksella. Myös otsikoinnista, kuvituksesta ja tietenkin itse tekstien diskursseista löytyisi varmasti kiinnostavaa materiaalia, saati sitten kolumneista, pääkirjoituksista, mielipidesivuilta ja yleisönosastoilta.

Aivan tulosten esittelyn ensimmäisessä osiossa toin esille lähteiden käytön tiheyttä eri juttutyypeissä. Toimitusten pakkopullaksi pidettävissä jutuissa – taistelujen etenemisen ja rauhanneuvottelujen kuvaukset – olivat myös niitä, joissa käytettiin eniten lähteitä suhteessa palstatilaan. Kuten jo mainittua sotatapahtumista kerrottaessa lähteitä on syytä käyttää paljon, koska paikan päältä saatavaan tietoon tuli suhtautua varauksellisesti. HS kertoi taisteluiden etenemisestä tukeutuen useampiin lähteisiin kuin muut. Todennäköistä on, että muissakin uutistoimituksissa seurattiin useita eri lähteitä, mutta jutuissa kaikkia ei mainittu. Kaiken kaikkiaan perusuutisoinnissa ei merkittäviä eroja löytynyt.

Sen sijaan juttutyypissä ”siviiliväestön kärsimykset”, jotka perustuivat yleensä paikan päällä toimivan toimittajan haastatteluihin ja havaintoihin, PM:n vähäinen lähde tiheys pistää silmään. Käytännön syyt voivat selittää tätä eroa. Tilanne taistelukentällä, osapuolten ”mediavastaavien”; todennäköisemmin upseereiden tai viranomaisten ohjailu ja muut syyt voivat rajoittaa toimittajan toimintavapautta merkittävästikin. Voi myös olettaa, että mikäli ”päällystakin” ja toimittajan arvomaailmat ovat samankaltaiset, toimittaja voi ottaa tarjotut faktat, haastateltavat ja tilanearviot sellaisinaan vastaan ja – gatekeeper-teoriaan palatakseni – päästää näistä kumpuava informaatio sellaisenaan

lehden sivuille. Tässä yksi mahdollinen selitys PM:n georgiamyönteiseen uutisointiin, ja siihen, että lehti teki siviilijuttunsa vähäisimmällä määrällä lähteitä, joista yksikään ei ollut abhaasi tai eteläossetti. Kenties lievää kritiikkiä voi antaa siitä, että analysoivissa jutuissa lähteet olivat yhtä FAZ:in juttua lukuun ottamatta poikkeuksetta georgiamyönteisiä.

Lähteiden käytön monipuolistuminen konfliktin edetessä oli positiivinen havainto, vaikkakin tätä voi pitää medialle jokseenkin luonnollisena tapana toimia. Ensialkuun oltiin virallisten venäläisten ja georgialaisten lähteiden varassa, mutta sittemmin lähdevalikoima paisui monipuolisemmaksi. Toimituksissa selvästi ponnisteltiin, jotta mahdollisimman laajalti eri näkökulmia saatiin tuotua esille – ei välttämättä lähteinä, mutta uutiskärkinä. Paikan päällä toimivien toimittajien työskentely oli tässä tapauksessa melko ratkaisevaa. Esimerkiksi jo aiemmin mainitut The Independentin kirjeenvaihtajat löysivät uusia näkökulmia Etelä- ja Pohjois-Ossetiasta, jonne he pääsivät heti konfliktin alettua toisin kuin monet muut länsimaiset toimittajat. Esimerkiksi Helsingin Sanomien toimittaja pääsi Etelä-Ossetiaan melko myöhäisessä vaiheessa konfliktia, Postimeesin toimittaja ei lainkaan. Näin nimenomaan separatistinäkökulma jäi varsinkin Postimees-lehden sivuilla heikosti edustetuksi. Ilmeisen järkevää olisi, mikäli resurssit suinkaan antavat periksi, lähettää vastaavanlaisessa tilanteessa kaksi toimittaja-kuvaaja-paria raportoimaan paikan päälle. Kumpikin pari voisi lähestyä etulinjaa eri puolilta, eikä vaarallista ja hankalaa etulinjan ylitystä tarvitsisi tehdä. Näin tilanteesta voisi muodostaa journalistisesti tasapainoisemman kokonaiskuvan.

6.6 Lopuksi

Georgian sodasta on vierähtänyt tätä kirjoittaessani yli kaksi ja puoli vuotta. Tilanne Kaukasuksella on ollut rauhallinen, mutta tilanne ei loppujen lopuksi sodan seurauksena juuri muuttunut. Abhaasia ja Etelä-Ossetia ovat Venäjän ja muutaman pikkuvaltion itsenäisiksi valtioiksi tunnustamia Georgian läänejä, irrallaan Georgiasta, mutta riippuvaisia Venäjästä. Euroopan Unionin suhteet Venäjään ovat hiljalleen palanneet ennalleen.

Sodan jälkeen ihmisoikeusjärjestöt, tutkijat ja toimittajat ovat pyrkineet selvittämään, mitä oikeasti tapahtui. Muun muassa politiikan tutkija Ronald D. Asmus (2010) kaataa vastuun konfliktista Venäjän niskaan, pois lukien Saakašvilin päätöksen hyökätä Tshinvaliin. Human Rights Watch (2009) puolestaan osoittaa molempien osapuolten syyllistyneen kohtuuttomaan voimankäyttöön siviiliväestöä kohtaan.

Tutkimukseni osoittaa median tehneen hyvää työtä jo konfliktin aikana tuodessaan konfliktista monipuolisen kuvan lukijoiden silmien eteen. Toki suuri osa lähteistä oli poliitikkoja ja hallituskoneiston edustajia, mutta kokonaiskuva oli monipuolinen, etenkin kansallisuuksien edustavuuden osalta. Lievää puolueellisuutta oli havaittavissa vain Postimees-lehden lähdevalinnoissa.

Lehtien tulisi jatkossa pyrkiä edelleen monipuoliseen uutisointiin kaikista näkökulmista: tavallisen ihmisen, asiantuntijan ja rauhasta neuvottelevan politiikon. Tämä auttaisi kansalaisia muodostamaan mahdollisimman oikean kuvan sekavasta tilanteesta. Uutisoinnin vaikutus maailmankuvalle on myös merkittävä.

Tutkimukseni arvo piilee nähdäkseni laajassa aineistossa ja sen luokittelussa. Kuviodien ja selostusten avulla muodostuu kokonaisuus, joka vastaa perusteellisesti tutkimuskysymykseen. Halutut vastaukset myös löytyivät verrattain helposti aineistosta. Näin ollen metodi ja aineisto ovat olleet mielekkäästi valittuja, tulokset ovat järkeviä ja antavat hyvän kuvan ”todellisuudesta”. Metodi tietysti eli hieman aineiston keruuvaiheessa, ja materiaalin määrä muhkeistui siinä määrin, että sen hallinta tuntui välillä mahdottomalta. Lopputulos kuitenkin osoittaa, ettei hukka- tai liikamateriaali pilannut kokonaisuutta.

Teoriaosuudessa valettu perusta on kenties ohuehko, mutta sen päälle kasatut johtopäätökset pysyvät kuitenkin perustan päällä eikä rakennus heilu. Toki osa teoriaosuuden materiaalista, esimerkiksi propagandaa koskeva oli joka tapauksessa vaikea sitoa johtopäätösosioon, mutta tämä oli tiedossa jo työn alkuvaiheessa.

Johtopäätöksissä pyrin tuomaan esiin paitsi teoreettisesta materiaalista kumpuavia kysymyksiä ja vastauksia, myös joitain käytännön toimitustyön asioita. Onnistuin tässä

mielestäni hyvin, vaikka hukkamateriaalikin tuli esiteltyä – esimerkiksi uutistoimistojen käytöstä oli vaikea keksiä mitään analysoitavaa, johon sana ”resurssit” ei itsessään olisi ollut vastaus.

Tuloksissa ilahduttavaa oli tietenkin se, että eroja löytyi paitsi lehtien välillä, myös aiempiin tutkimustuloksiin verrattaessa. Postimees-lehden linja ei tullut yllätykseni, muiden tasapaksuus kenties tuli.

Aiheen ajankohtaisuus kärsi jonkin verran tekoprosessin aikana. Tulokset ovat kuitenkin merkillepantavia tulevia konflikteja ajatellen – on syytä olettaa niiden olevan Georgian sodan kaltaisia: kestoaltaan lyhyitä, paikallisia, epätasaisia, epäsäännöllisiä ja mediassa sodittavia. Etenkin viimeinen kohta on hyvä muistaa mediataloissa – sotaa käydään myös median sisällä ja toimittajan vastuulla on se, ettei yksi puoli pääse dominoimaan uutisoinnissa.

Tutkimus käsitteli tosiaan sotajournalismia vain yhdeltä kantilta ja tämän vuoksi sitä voi pitää muuta tutkimusta täydentävänä tai sen tuloksia tulisi täydentää jatkotutkimuksella. Lisätutkimuksen tarve on ilmeinen ainakin propagandan vastaanoton kannalta. Sisällön erittelyllä propagandasisällön sisällyttämistä uutisteksteihin on melko hankala selvittää, ja tämän vuoksi diskurssianalyysi tai vastaava metodi auttaisi selvittämään, missä määrin ja millä tavalla kunkin valtion viesti tuli esille uutisoinnissa. Tosin ansiokas määrällinen metodi voi myös tuoda kiinnostavia tuloksia – tällainen on esimerkiksi Heinrichin ja Tanaevin (2009) käyttämä tietokoneavusteinen sisällön erittely, jossa Putinin ja Saakašvilin puheiden sisältöä vertailtiin eri lehtien kirjoituksiin. Tällainen suomalaislehdistöä koskeva tutkimus toisi todennäköisesti kiinnostavia näkökulmia propaganda- ja miksei myös suomettumiskeskusteluun. Lisätutkimusta olisi syytä tehdä myös lähteiden käytöstä muissakin konflikteissa ja nimenomaan eri valtioiden median välillä. Suomessa on opittavaa muiden maiden toimituskulttuureista, ja miksei myös päinvastoin.

KÄYTETYT LÄHTEET

Asmus, R.D. (2010) A little war that shook the world: Georgia, Russia, and the future of the West. New York, Palgrave Macmillan.

Ayeni, O.C. (2004) ABC, CNN, CBS, FOX, and NBC on the Frontlines. Global Media Journal, vol. 2, 1.

<http://lass.calumet.purdue.edu/cca/gmj/OldSiteBackup/SubmittedDocuments/archivedpapers/fall2004/dialogue/ayeni.htm>

Barber, R. & T. Weir (2002) Vietnam to Desert Storm: Topics, Sources Change. Newspaper Research Journal. Vol. 23, nr. 2/3, p. 88-99.

BBC News (2007) Moscow court convicts Berezovsky. 29.11.2007.

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7118660.stm> Katsottu 29.3.2010

BBC News (2008) Georgia 'pulls out of S Ossetia'. 10.8.2008.

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/7552012.stm> Katsottu 15.3.2011.

BBC News (2010) The Independent bought by Lebedev for £1. 25.3.2010.

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/8587469.stm> Katsottu 23.3.2011

The British Embassy of Georgia (2010) Defence section.

<http://ukingeorgia.fc.gov.uk/en/about-us/working-with-georgia/defence> Katsottu 31.3.2010

Cartmell, M. (2008) Georgia's PR agency lashes out at Russian 'propaganda'. PR Week UK, 14.8.2008.

<http://www.prweek.com/news/839450/Georgias-PR-agency-lashes-Russian-propaganda> Katsottu 23.3.2011

Deutsche Welle (2008a) A New Era in Future Russian-German Relations? 05.06.2008

<http://www.dw-world.de/dw/article/0,,3383112,00.html> Katsottu 31.3.2010

Deutsche Welle (2008b) Merkel Signals Support for Georgia's NATO Membership Bid. 17.8.2008. <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,3570539,00.html> Katsottu 1.4.2010

Deutscher Fachjournalisten Verband (2010) Ethik-Kodex.

http://www.dfjv.de/ueber_uns/ethik_kodex.html Katsottu 17.2. 2010.

Dimitrova, D.V. & J. Strömbäck (2005) Accomplished? Framing of the Iraq War in the Elite Newspapers in Sweden and the United States. *Gazette* vol 67, nr. 5, p. 399-417.

Eesti statistikaamet (2009) KE033: Elektri ja aatomenergia tootmiseks tarbitud kütus. 4.9.2009. www.stat.ee/energeetika Katsottu 1.4.2010

Erjavec, K. (2005) *The Iraq War in the Slovenian Media*. Teoksessa: Nohrstedt, S.A. & R. Ottosen (2005) *Global War - Local Views. Media Images of the Iraq War*. Göteborg, Nordicom, p. 209-221.

Estonian Embassy in Moscow (2010) *Estonia and Russia*. 15.3.2010.

http://www.estemb.ru/eng/estonia_and_russia Katsottu 1.4.2010

Estonian Embassy of Tbilisi. (2010) *Estonia and Georgia*. 2.2.2010.

http://www.tbilisi.vm.ee/estonia_and_georgia Katsottu 17.3. 2010

Guyot, J. (2009) *Political-economic factors shaping news culture*. Teoksessa: Preston, P. (2009) *Making the News. Journalism and news cultures in Europe*. London and New York, Routledge, 92-109.

Hallin, D. C. (1986) *The "Uncensored War": The Media and Vietnam*, Berkeley, CA: University of California Press.

Hallin, D.C. (1994) *We keep America on top of the world: television journalism and the public sphere*. New York: Routledge.

Halpin, T. (2008) Moscow names British diplomat Chris Bowers as spy. *The Times* 11.7.2008. <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/uk/article4312931.ece> Katsottu 29.3.2010.

Hammond, P. (1999) Reporting Kosovo: Journalism vs. Propaganda. In: Goff, P. (ed.) (1999) *The Kosovo. News & Propaganda War*. Wien, International Press Institute, 62-67.

Haukkala, H; Ollus, S. & L. Tierala (2008) Aika toimia. EU-Venäjä-suhteen kylmäkäynnistys. Eurooppalainen Suomi Ry.
http://www.eurooppa-paiva.fi/assets/publications/ES_Raportti_0108_netti.pdf

Heikkilä, H. & S. Valtonen (2009) Asialliset nojatuolikenraalit. Harju, A. (toim.) (2009) *Journalismikritiikin vuosikirja 2009*. Tampereen yliopisto, journalismin tutkimusyksikkö, 78-84.

Heinrich, H-G. & K. Tanaev (2009) Georgia and Russia: Contradictory Media Coverage of the August War. *Caucasian Review of International Affairs*, vol. 3, nr. 3, p. 244-260.

Hiebert, R. E. (2003) Public relations and propaganda in framing the Iraq war: a preliminary review. *Public Relations Review*, vol. 29, nr. 3, p. 243-255.

Human Rights Watch (2009) *Up in Flames. Humanitarian Law Violations and Civilian Victims in the Conflict over South Ossetia*.
<http://www.hrw.org/en/reports/2009/01/22/flames> Katsottu 23.3.2011

Isamaa ja Res Publica liit 20.1.2010 Mart Laar receives high Georgian decoration from president Mikheil Saakashvili.
<http://www.irl.ee/en/Media/News/1774/mart-laar-receives-high-georgian-decoration-from-president-mikheil-saakashvili> Katsottu 17.3.2010

Jokinen, A., Juhila, K. & E. Suoninen (1993) *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere, Vastapaino.

Jokivuori, P. & R. Hietala (2007) Määrällisiä tarinoita. Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta. Helsinki, WSOY.

Jutterström, C. (1999) The Kosovo. News & Propaganda War. Wien, International Press Institute, 256-258.

Kellner, D. (2004) The Persian Gulf TV War Revisited. In: Allan, S. & Zelizer, B. (eds.) Reporting War: Journalism in Wartime. London/New York, Routledge, 136-154.

Kempf, W. (2002) Conflict Coverage and Conflict Escalation. In Kempf, W. & Luostarinen, H. (eds.) (2002) Journalism and the New World Order vol. 2. Studying War and the Media, Göteborg: Nordicom, s. 59-72.

Kuutti, H. (2006) Uusi mediasanasto. Jyväskylä, Atena.

Lewis, J & R. Brookes (2004) British TV News and the Case for the War in Iraq. In: Allan, S. & Zelizer, B. (eds.) Reporting War: Journalism in Wartime. London/New York, Routledge, 283-300.

Luostarinen, H. & R. Ottosen (2002) The Changing Role of the Media in Conflicts. From the Cold War to the Net Age. Teoksessa: Kempf, W. & Luostarinen, H. (eds.) (2002) Journalism and the New World Order vol. 2. Studying War and the Media, Göteborg: Nordicom, p. 39-57.

Manninen, O. & R. Salokangas (2009) Eljas Erkko. Vaikenematon valtiomahti. Helsinki, WSOY.

Matthews, O. & S. Theil (2009) The New Ostpolitik. Newsweek 25.7.2009.
<http://www.newsweek.com/id/208650> Katsottu 1.4.2010

McQuail, D. (2000) McQuail's Mass Communication Theory 4th ed. Sage, London.

Morlan, T.G. (1992) *Shifting Sands: The Presentation of the Persian Gulf Conflict in the New York Times*. Thesis (M.S.)--San Jose State University.

<http://sjsu-dspace.calstate.edu/xmlui/handle/10211/7266>

Nieminen, M. (2004) Monimutkainen ilmiö, tilastointi vaikeaa. *Tietoaika* 10.5.2004.

http://www.stat.fi/tup/tietoaika/tilaajat/ta_04_04_nieminen.html 11.4.2010 Katsottu 31.3.2010

Nord, L. W. & J. Strömbäck (2006) Reporting more, informing less: A comparison of the Swedish media coverage of September 11 and the wars in Afghanistan and Iraq.

Journalism 2006; vol. 7; nr. 85, p. 85-110.

Pietiläinen, J. (2009) Georgian sodan erilaiset horisontit. Harju, A. (toim.) (2009)

Journalismikritiikin vuosikirja 2009. Tampereen yliopisto, journalismin tutkimusyksikkö, 69-74.

Preston, P. (2009) *Making the News. Journalism and news cultures in Europe*. London and New York, Routledge.

Preston, P. & M. Metykova (2009) Individual influences on news. Journalists' values and norms. Teoksessa: Preston, P. (2009) *Making the News. Journalism and news cultures in Europe*. London and New York, Routledge, p. 31-48.

Pugin, L. (2008) Sotaraportoinnin vaikea taito. *Helsingin Sanomat* 11.8.2008.

Pörzgen, G. (2008) Deutungskonflikt. Der Georgienkrieg in deutschen Printmedien.

Osteuropa, vol. 58, nr. 11, p. 79-95.

Rantanen, T. (2004) European News Agencies and Their Sources in the Iraq War Coverage. In: Allan, S. & Zelizer, B. (eds.) *Reporting War: Journalism in Wartime*. London/New York, Routledge, 301-314.

Ryan, M (2004) *Framing the War Against Terrorism: US Newspaper Editorials and*

Military Action in Afghanistan. Gazette, vol. 66, nr. 5, p. 363-382.

Saksa, M. (2007) Häkämies: Venäjä Suomen suurin haaste. Helsingin Sanomat 6.9.2007.

Salo, P. (2009) Maatiedosto Georgia.

<http://formin.finland.fi/Public/default.aspx?nodeid=17309&contentlan=1&culture=fi-FI>
Katsottu 16.3.2010.

Schlesinger, P. (1978) Putting "Reality" Together: BBC News, London and New York, Methuen.

Sengupta, K. & S. Walker (2008) Some weep, some rage as bombs pulverise capital. The Independent, 11.8.2008.

Shoemaker, P.J. (1991) Gatekeeping. Newbury Park, CA: Sage.

Shoemaker, P.J. (1996) Hardwired for news: Using biological and cultural evolution to explain the surveillance function. Journal of communication, vol. 46, nr. 3, p. 32-47.

Shoemaker, P.J., Vos, T.P. & S.D. Reese (2009) Journalists as Gatekeepers. Teoksessa: Wahl-Jorgensen, K. & Hanitzsch (2009) The Handbook of Journalism Studies. New York, Routledge, s. 73-87.

Sigal, L. (1986) Who? Sources make the news. In R. Manoff & M. Schudson (Ed.) Reading the news. New York, Pantheon Books, s. 9-37.

Socor, V. (2009) German Left's Politics and Foreign Policy in the Election Year. Eurasia Daily Monitor, vol. 6, nr. 12.

[http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=34376](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=34376) Katsottu 31.3.2010

Stubb, A. (2010) Venäjä-politiikka. <http://www.alexstubb.com/fi/work/130/> Vierailtu 16.3.2010

Suomen Journalistiliitto (2010) Uudet journalistin ohjeet.

<https://www.journalistiliitto.fi/Resource.phx/sivut/sivut-journalistiliitto/pelisaannot/journalistinohteet/uudet.htx>. Katsottu 17.2. 2010.

Swaine, J. (2008) David Miliband: Russia must face consequences of Georgia "aggression". Telegraph 13.8.2008.

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/georgia/2550590/David-Miliband-Russia-must-face-consequences-of-Georgia-aggression.html> Katsottu 31.3.2010.

Tilastokeskus (2010) Väestörakenne 2009.

http://tilastokeskus.fi/til/vaerak/2009/vaerak_2009_2010-03-19_fi.pdf Katsottu 11.4.2010

Traynor, I (2008) Nato allies divided over Ukraine and Georgia. The Guardian 2.12.2008.

<http://www.guardian.co.uk/world/2008/dec/02/ukraine-georgia> Katsottu 31.3.2010

Tuchman, G. (1976) The News. Manufacture of Sociological Data: Comment on Danzger, American Sociological Review, vol. 41, nr. 6, p. 1065-1067.

Tumber, H. (2009) Covering War and Peace. Teoksessa: Wahl-Jorgensen, K. &

Hanitzsch (2009) The Handbook of Journalism Studies. New York, Routledge, p. 386-397.

Ulkoasiainministeriö (2010) Maatiedosto Venäjä: kahdenväliset suhteet. 17.2.2010.

<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=18156&contentlan=1&culture=fi-FI> Katsottu 1.4.2010.

UPI (2009) Schroeder: Nord Stream a European project. 20.5.2009.

http://www.upi.com/Science_News/Resource-Wars/2009/05/20/Schroeder-Nord-Stream-a-European-project/UPI-84011242832886/ Katsottu 31.3.2010

Uribe, R. (2007) Are 'Sensational' News Stories More Likely to Trigger Viewers'

Emotions than Non-Sensational News Stories? *European journal of communication*, vol. 22, nr. 2, p. 207-228.

Virmavirta, J. (2007) Viro haluaa kaasuputken ilman venäläisiä. *Ulkopolitiikka* 4/2007.
<http://www.ulkopoliikka.fi/article/59/> 1.4.2010

Whewell, T. (2008) Estonia's view of Kremlin 'meddling'. *BBC News* 23.2. 2008.
http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/from_our_own_correspondent/7258893.stm
17.3. 2010.

Wilby, P (2008) Georgia has won the PR War, *The Guardian*, 18.8. 2008.
<http://www.guardian.co.uk/media/2008/aug/18/pressandpublishing.georgia> Katsottu
31.3.2010

LIITTEET

Liite 1 Sisällönerittelyn luokittelulomake

Juttujen luokittelu

A: Jutun nro järjestyslukuina ja otsikon ensimmäiset sanat

B: Julkaisun nimi, FAZ, IND, PM, HS

C: Päivämäärä muodossa ppkkvv

D: Pituus palstasenttimetreinä

E: Palstan leveys senttimetreinä

F: Jutun pituus palstaneliösenttimetreinä (DxF)

G: Jutun tyyppi, 1 = Sotatapahtumien kuvaus, 2 = Rauhanneuvottelujen eteneminen, 3 = Siviiliväestön kärsimykset, 4 = Laajempi perspektiivi, analysoiva juttu, 5 = reaktiot maailmalta, 6 = muu

H: Lähteiden määrä

I: Lähteitä per palstaneliösenttimetri (H/F)

Lähteiden luokittelu

A: Lähteen nro järjestyslukuna

B: Juttu, jossa lähde esiintyy (juttunro)

C: Lähteen kansalaisuus, 1 = venäläinen, 2 = eteläosseetti, abhaasialainen, 3 = georgialainen, 4 = oman maan kansalainen, 5 = yhdysvaltalainen, 6 = EU-maan kansalainen, 7 = muu/ei käy ilmi

D: Lähteen tyyppi, 1 = poliitikko, 2 = sotilas, 3 = siviili, 4 = asiantuntija, 5 = toimittaja, 6 = uutistoimisto, 7 = muu media, 8 = hallitus tai sen edustaja, 9 = organisaatio, 10 = muu/ei käy ilmi

E: Lähteen positio, 1 = tukee Venäjää täysin, 2 = tukee Venäjää osittain, 3 = neutraali/ ei käy ilmi, 4 = tukee osittain Georgiaa, 5 = tukee täysin Georgiaa

F: Lähteen tehtävä, 1 = tärkeän tiedon välittäminen, 2 = tunteellinen lähde, 3 = tilanteen

kommentointi

G: Lähteen henkilöllisyys auki kirjoitettuna

H: Nimetön, 0 = ei, 1 = kyllä

I: Lehti, jossa lähde esiintyi, 1 = FAZ, 2 = IND, 3 = PM, 4 = HS

J: Päivämäärä, 8 = 8.elokuuta, 9 = 9.elokuuta, jne.